

časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

J. Kačala, Genitívna kvantitatívna modifikácia gramatického podmetu

DISKUSIE A ROZHĽADY

H. Čertíková, Vetná intonácia v Slovenskom rozhlase ■ S. Ondrejovič, Intonácia slovenskej vety a médiá ■ E. Králik, Nad novým slovníkom maďarských prevzatí v slovenčine

SPRÁVY A RECENZIE

Sympóziu k 80. výročiu slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. M. Koncová ■ Medzinárodné kolokvium o bilingvizme. M. Palcútová ■ VAŇKO, J.: The Language of Slovakia's Rusyns. Š. Švagrovský ■ KRŠKO, J.: Terénne názvy z Muránskej doliny. P. Žigo

KRONIKA

Za profesorkou Emou Krošlákovou. K. Vrlíková ■ Súpis prác profesorky Emy Krošlákovej za roky 1995 – 2001. L. Dvonč ■ Jubileum doktorky Jany Skladanej. J. Mlacek ■ Súpis prác doktorky Jany Skladanej za roky 1991 – 2001. L. Dvonč

ROZLIČNOSTI

SLOVENSKÁ REČ

časopis
pre výskum
slovenského jazyka

orgán
Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra
Slovenskej akadémie
vied

HLAVNÝ REDAKTOR
Slavomír Ondrejovič

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Monika Koncová

REDAKČNÁ RADA
Ján Bosák, Klára Buzássyová, Juraj Dolník,
Miroslav Dudok, Ladislav Dvonč, Ján Findra,
Eugen Jóna, Monika Koncová, Rudolf Krajčovič,
Milan Majtán, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič,
Matej Považaj, Ivor Ripka, František Ruščák,
Ján Sabol, Daniela Slančová

REDAKCIA
813 64 Bratislava, Panská 26

OBSAH

J. Kačala, Genitívna kvantitatívna modifikácia gramatického
podmetu
.....
65

DISKUSIE A ROZHĽADY

H. Čertíková, Vetná intonácia v Slovenskom rozhlase
.....
74

S. Ondrejovič, Intonácia slovenskej vety a médiá
.....
77

E. Králik, Nad novým slovníkom maďarských prevzatí
v slovenčine
.....
81

SPRÁVY A RECENZIE

Sympóziu k 80. výročiu slovakistiky na Filozofickej fakulte
Univerzity Komenského. M. Koncová
.....

.....
92
Medzinárodné kolok-
vium o bilingviz-
me. M. P a l c ú -
t o v á
.....

.....
96
VAŇKO, J.: The Lan-
guage of
Slovakia's Ru-
syns. Š. Š v a g -
r o v s k ý
.....

.....
100
KRŠKO, J.: Terénne
názvy z Murán-
skej doliny. P.
Ž i g o
.....

102

KRONIKA

Za profesorkou
Emou Krošlá-
kovou. K. V r l í -
k o v á
.....

105

Súpis prác profesor-
ky Emy Krošlá-
kovej za roky
1995 – 2001. L.
D v o n ě
.....

106

Jubileum doktorky
Jany Skladanej.
J. M l a c e k
.....

111

Súpis prác doktorky Jany Skladanej za roky 1991 – 2001.
L. D v o n ě

.....
115
.....

ROZLIČNOSTI

Pizzeria a *pizzéria*. L. D v o n ě

.....
126
.....

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 67 – 2002
ČÍSLO 2

Ján Kačala

GENITÍVNA KVANTITATÍVNA MODIFIKÁCIA GRAMATICKÉHO PODMETU

(Príspevok k teórii vetných členov, osobitne podmetu)

KAČALA, J.: Genitive Quantitative Modification of a Grammatical Subject (Paper on the theory of sentence constituents with special regard to the subject). *Slovenská reč*, 67, 2002, No. 2, pp. 65 – 73. (Bratislava).

Syntactic position may be occupied by several forms of a particular clause element. One of those forms is primary – the most typical, other forms are secondary – less typical. However, together with the primary forms they constitute a hierarchically organized unity.

Author of the article has identified the secondary forms as modifications. These modifications are further specified in relation with the subject as a basic clause element with segmented grammatical and semantic core. Subject modifications conveyed by combining numeral and noun in genitive form in passive grammatical perspective sentence is specified and illustrated by excerpts from literature.

Pri systematickom spracúvaní vetných členov v našich syntaktických prácach alebo aj v učebniciach rozličného druhu sa najčastejšie vychádza zo slovnodruhového princípu, to značí, že zvyčajne po uvedení definície príslušného vetného člena, t. j. po vymedzení jeho postavenia v gramatickej a sémantickej štruktúre vety, autori výkladov vyratávajú lexikálno-morfologické spôsoby vyjadrenia tohto vetného člena. Zvyčajne sa postupuje od najtypickejšieho spôsobu realizácie daného vetného člena cez menej typické až po najmenej typické formy. Tento postup má istú logiku, ale môžeme mu vyčítať atomizovanosť či rozdrobenosť, lebo mu chýba vnútorná konzistentnosť, odhalenie vzájomných vzťahov medzi jednotlivými spôsobmi vyjadrenia vetného člena a najmä odhalenie vzťahov týchto spôsobov realizácie k základnému spôsobu realizácie, poukaz na to, ako sa daná syntaktická pozícia premieta do jednotlivých spôsobov jej realizácie, aká je hierarchizácia týchto realizácií, ako sa základný spôsob vyjadrenia vetného člena premieta do ostatných spôsobov a ako

všetky spôsoby vyjadrenia navzájom utvárajú homogénny, vnútorne usporiadaný celok zodpovedajúci príslušnej syntaktickej pozícii (pravdaže, vo vzťahu k súvzťažným syntaktickým pozíciám). Spomínaný slovnodruhový princíp pri vypočítavaní spôsobov vyjadrenia istého vetného člena významný český syntaktik V. Šmilauer vo svojom vrcholnom diele *Novočeská skladba* (1947, 1. vyd.; 1966, 2. vyd.) uplatnil tak dôsledne, že pri všetkých vetných členoch okrem slovesného prísudku dodržiava ustálený sled pomenúvacích slovných druhov, t. j. 1. podstatné mená, 2. prídavné mená, 3. príslovky, 4. slovesá, a tak napríklad aj vyjadrenie prívlastku autor začína podstatným menom (zhodným a nezhdným), kým prídavné meno nasleduje až na 3. mieste.

Ako sme už v týchto úvodných zisteniach naznačili, v našom chápaní vychádzame zo syntaktickej pozície ako súčasti syntaktickej schémy, prípadne ako uzlového bodu v sieti syntaktických vzťahov. Túto pozíciu môžeme obsadiť viacerými podobami, ktorými sa daný vetný člen navonok prejavuje. Jedna z týchto podôb je základná, primárna a najtypickejšia pre danú pozíciu, kým iné podoby sú druhotné a pre túto pozíciu menej typické; tieto podoby sú v danej pozícii druhotné predovšetkým preto, že sú charakteristické pre iné syntaktické pozície. Keďže druhotné podoby napriek ich druhotnosti pokladáme za vnútorne zviazané so základnou podobou, označujeme ich ako modifikáty základnej podoby. Modifikáty základnej podoby v pomere k základnej podobe dotvárajú významovo-výrazové spektrum morfológicko-lexikálnych prostriedkov, ktorými sa realizuje daná syntaktická pozícia, prípadne ktorou sa vyjadruje daný vetný člen. Modifikáty základnej podoby z hľadiska reálneho vyjadrenia daného vetného člena v reči takto nemožno odsúvať na akúsi bočnú koľaj, lebo prispievajú k vymedzeniu prirodzenej, hoci diferencovanej výrazovej bázy daného vetného člena. Na druhej strane nemožno obchádzať prirodzené hierarchické vzťahy medzi základnou podobou a jednotlivými modifikátmi vetného člena. Jednotlivé podoby realizácie istej vetnočlenskej pozície majú výrazovo-významovú, t. j. bilaterálnu povahu, to značí, že pri nich berieme do úvahy nielen ich morfológickú a lexikálnu formu, lež aj gramatický a slovnodruhový význam zahrnutý v danej forme, čiže význam gramatických kategórií a kategoriálny a subkategoriálny komponent vo význame príslušného slova.

Základná podoba a jej modifikáty môžu mať svoje varianty, podmienené slovnodruhovou variáciou danej základnej či modifikovanej podoby alebo jej časti. Variant je daný nižším stupňom významovo-výrazového rozptylu v rámci jednej základnej alebo modifikovanej podoby, ako je rozptyl medzi jednotlivými podobami.

Základná podoba na realizáciu vetnočlenskej pozície je taká, ktorá svojimi gramatickými aj lexikálnymi výrazovými aj významovými vlastnosťami najväčšmi zodpovedá danej syntaktickej pozícii, spomedzi relevantných podôb je pre túto pozíciu najtypickejšia aj najčastejšia, a preto je všeobecným reprezentantom tejto pozície

vo vetnom type, čiže spravidla sa dostáva aj do schémy príslušnej vety. Hodnotíme ju ako invariant. Z druhej strany modifikát nie je základnou podobou danej syntaktickej pozície, a to ani vo výrazovej, ani vo významovej rovine; modifikát vychádza zo základnej podoby a jeho opodstatnenie je v relevantnej výrazovej a významovej obmene, prípadne modifikácii základnej podoby. Našu predstavu o usporiadaní podôb realizácie vetnočlenskej pozície ukážeme na gramatickom podmete dvojčlennej vety.

Gramatický podmet vymedzujeme ako tú pozíciu v gramatickej stavbe vety, ktorá tvorí východiskový bod dvojčlennej vety, s ktorým je syntagmaticky spojený prísudok dvojčlennej vety. Vo vetotvornej rovine podmet spolu s prísudkom utvárajú gramatický aj sémantický základ vety, prípadne gramatické aj sémantické jadro vety, ktorým sa realizuje aktualizácia ako aktuálne vzťahnutie vybraných pomenovaní so zodpovedajúcou (pomenovanou) mimojazykovou skutočnosťou prostredníctvom vedomia. Vo vetotvornej rovine vzťah medzi podmetom a prísudkom dvojčlennej vety nemá syntagmatický ráz. Spomedzi aktualizčných kategórií podmet vyjadruje gramatickú osobu (podrobnejšie sme tejto téme venovali pozornosť v osobitnej štúdií – porov. Kačala, 2000).

V realizačnej rovine pri gramatickom podmete rozoznávame základnú podobu, vyjadrenú substantívom v nominatíve singuláru alebo plurálu, a päť modifikovaných podôb čiže modifikátov, a to: 1. gramatický podmet v tvare genitívu singuláru alebo plurálu, 2. zložený gramatický podmet utvorený spojením kvantitatívneho výrazu (najčastejšie základnej číslovky) v tvare nominatívu a substantíva v tvare genitívu, 3. gramatický podmet vyjadrený neurčitkom slovesa, 4. všeobecný alebo nulový gramatický podmet signalizovaný (iba) určitým tvarom prísudkového slovesa a 5. gramatický podmet vo forme vedľajšej vety.

Charakteristické vlastnosti modifikovaných podôb vo významovej i výrazovej rovine sa vystihujú týmito označeniami uvedených druhov modifikátov: 1. genitívna kvantitatívna modifikácia gramatického podmetu, 2. syntagmatická kvantitatívna modifikácia gramatického podmetu, 3. infinitívna modifikácia gramatického podmetu, 4. univerzálna a/alebo nulová modifikácia gramatického podmetu a 5. vetná modifikácia gramatického podmetu. Ako vidno, uvedené rozčlenenie podôb gramatického podmetu dvojčlennej vety sa do istej miery prekrýva s tradičným rozčlenením podľa slovných druhov, ale jeho motivácia a kritériá na rozlíšenie jednotlivých podôb sú iné a iný je aj výsledok.

V rámci celkovej charakteristiky jednotlivých podôb gramatického podmetu treba dodať ešte tieto zistenia:

1. V základnej podobe a v jej kvantitatívnom variante podstatné meno v príslušnom tvare možno nahradiť zodpovedajúcim deiktickým výrazom, t. j. zámenom (osobným, ukazovacím, opytovacím, neurčitým alebo vymedzovacím).

2. V základnej podobe okrem deiktických substitútov môže vystupovať aj základná číslovka, a to najmä v matematických úkonoch typu *Päť a päť je desať*. – *Desať bez piatich je päť*. – *Päťkrát desať je päťdesiat*. – *Desať delené dvoma je päť*. Vo všetkých prípadoch tu máme do činenia s viacnásobným typom podmetu. Keď nejde o matematické úkony, lež o isté zistenia, ktorých súčasťou je aj číselný údaj, prípadne číselné údaje, základná číslovka v pozícii podmetu je jednoduchá: *Desať je viac ako osem*. – *Desať je menej ako dvadsať*. – *Dvaja (z nich) nemôžu prísť*.

3. Základný variant vo vetnej schéme predpokladá pevne vymedzenú syntaktickú pozíciu, ale jeho realizácia osobitným slovom nie je záväzná, je iba potenciálna, upotrebenie daného pomenovania je regulované potrebami výstavby textu (do tohto procesu vstupujú také činitele, ako je zrozumiteľnosť alebo nezrozumiteľnosť danej vety bez vyjadreného gramatického podmetu, hladkosť a plynulosť alebo menšia usporiadanosť vyjadrenia, úspornosť alebo šírka vyjadrenia, estetická stránka vyjadrenia a prípadne iné javy). Možnosť neobsadiť pozíciu gramatického podmetu osobitným pomenovaním, prípadne možnosť nevyjadriť základný variant gramatického podmetu osobitným pomenovaním sa týka výlučne tohto základného druhu podmetu.

4. Modifikácie sú so základným variantom vnútorne zviazané spoločnou syntaktickou pozíciou a utvárajú gramatický podmet ako jednotnú syntaktickú kategóriu. Medzi základným variantom a modifikáciami jestvujú pevné významové aj výrazové väzby, bez ktorých by podmet ako celok nemohol byť homogénnou syntaktickou jednotkou. Napríklad syntagmatická kvantitatívna modifikácia podmetu typu *Päť študentov z triedy bolo na fyzikálnej olympiáde* má svoj náprotivok v type *Piati študenti z triedy boli na fyzikálnej olympiáde*. (Táto súvzťažnosť je možná iba pri mužských životných a osobných menách.) Infinitívna modifikácia podmetu má svoj náprotivok zasa v slovesnom podstatnom mene, ktoré ako substantiválium patrí do oblasti podstatných mien: *Manipulovať s ohňom je zakázané*. – *Manipulovanie s ohňom je zakázané*.

Genitívna kvantitatívna modifikácia gramatického podmetu, ktorej chceme venovať pozornosť v ďalšej časti nášho príspevku, je predmetom záujmu bádateľov už viac desaťročí. Vety s genitívnym podmetom podrobne opísal a doložil bohatým výpiskovým materiálom J. Ružička v osobitnom príspevku (1957), ako aj v texte venovanom osobitným typom dvojčlennej vety (1960), o tejto téme je reč pri opise funkcií genitívu v Mikovej práci o gramatických kategóriách podstatných mien (1962) a v akademickej Morfológii slovenského jazyka (1966), v súhrnných gramatických aj štylistických prácach, ako aj v školských gramatikách a iných prakticky zacielených príručkách. Táto šírka a rozmanitosť odborných jazykovedných prác, v ktorých sa zachytávajú vety s genitívnym gramatickým podmetom, svedčí o všeobecnom prijatí konceptu genitívneho podmetu v slovenskej jazykovede. To je východisko, z ktorého

pristupujeme aj k ďalším prácam pri opise syntaktického systému slovenského jazyka. Na tomto mieste sa v súvisi s vetami s genitívnym podmetom budeme venovať trom otázkam: 1. chápanie príznakovosti vetnej konštrukcie s genitívnym podmetom, 2. vzťah genitívnej kvantitatívnej modifikácie k syntagmatickej kvantitatívnej modifikácii gramatického podmetu a 3. výskyt genitívneho podmetu vo vetách so zvratným a/alebo s opisným pasívom.

1. Tému príznakovosti viet s genitívnym podmetom otvoríme otázkou, či na pozadí základného variantu gramatického podmetu môžeme a máme všetky vety s genitívnym podmetom pokladať za príznakové, a to v sémantickej rovine, v ktorej ide o vyjadrovanie kvantity, ako aj vo výrazovej rovine, kde sa v syntaktickej pozícii gramatického podmetu vyníma genitív. Naše riešenie takto položenej otázky je záporné, lebo vo vetách s genitívnym podmetom ako istom syntaktickom type ešte niet takej významovej alebo výrazovej príznakovosti, aby sme ich ako celok mohli či mali pokladať za príznakové. Navyše aj v rámci tohto typu viet možno uplatniť hľadisko príznakovosti, a tak sa otázka príznakovosti javí v inej rovine. Čiže vety typu *Sil v starobe ubúda. – Do rána napadalo snehu* vo vzťahu k paralelným vetám s nominatívnym podmetom typu *Sily v starobe ubúdajú. – Do rána napadal sneh* nepokladáme za príznakové iba na základe toho, že v pozícii gramatického podmetu stojí genitív podstatného mena. Na rozdiel od viet s nominatívnym podmetom, v ktorých je obsiahnuté iba jednoduché konštatovanie daného stavu, genitívny podmet vo vzťahu k nominatívnemu podmetu do vety prináša rámcový význam kvantity (to sa osobitne týka partitívneho alebo čiastkového genitívu), ktorý ďalšími vetnými členmi možno spresňovať, napr.: *Veľa sil v starobe ubúda. – Do rána napadalo trocha snehu. – Do rána napadalo snehu po kolená.*

Príznakovosť konštrukcií s genitívnym podmetom treba hľadať v iných polohách, predovšetkým v neurčitom vyjadrení kvantity a v príznakovej melodii vety. Napríklad veľké množstvo sa vo vetách s genitívnym podmetom typu *Tam bolo jablk!*, v ktorých je vetný dôraz na poslednom slove, t. j. na tvare *jablk!*, signalizuje príznakovou stúpavou antikadenciou, ktorá je charakteristická pre zisťovacie opytovacie vety (pravdaže, s iným intervalom stúpania v rámci ostatného taktu). Keď sa dôraz premiestni na príznakové prvé miesto vo vete, t. j. na príslovkové zámeno *tam*, intonácia vo zvyšnej časti vety už má klesavý priebeh. Aj takáto veta s genitívnym podmetom je ako celok svojou intonačnou zložkou príznaková: aj tu intonácia slúži na vyjadrenie veľkého množstva, v danom prípade jablk. V neutrálnej vete sa toto veľké množstvo vyjadruje osobitným pomenovaním, t. j. lexikálne: *Tam bolo veľa, veľmi veľa, veľké, ohromné množstvo jablk.*

2. Syntagmatická kvantitatívna modifikácia gramatického podmetu sa od genitívnej kvantitatívnej modifikácie odlišuje sémanticky tým, že význam kvantity tu nie je vyjadrený iba rámcovo, lež (relatívne) presne, samostatným kvantitatívnym výra-

zom, a syntakticky tým, že kvantitatívny výraz utvára s formálne podradeným podstatným menom jednotné, vetnočlensky nedeliteľné spojenie vystupujúce ako jeden (zložený) vetný člen, z ktorého ani jedna zložka nie je schopná fungovať ako gramatický podmet samostatne: kvantitatívny výraz pre svoju sémantickú nedostatočnosť, neúplnosť (chýba označenie substancie), kým substantívny výraz pre svoju formálnu nesamostatnosť a gramatickú závislosť od kvantitatívneho výrazu. (Ako zložený vetný člen sme tento typ kvantitatívneho podmetu kvalifikovali v osobitnej štúdii – porov. Kačala, 2002.) Tu na rozdiel od genitívnej kvantitatívnej modifikácie gramatického podmetu genitív podstatného mena nemá za úlohu rámcovo signalizovať kvantitu, lež je dôsledkom väzby kvantitatívneho výrazu, s ktorým tvorí spoločný vetný člen. Ako kvantitatívne výrazy sa uplatňujú základné číslovky alebo podstatné mená s kvantitatívnym významom, ktoré svojím pôvodom sú zviazané so zodpovedajúcimi číslovkami: *Osem poslancov hlasovalo proti návrhu. – Na zhromaždení sa zúčastnilo veľa demonštrantov. – Množstvo práce sa vykonalo už pri príprave projektu.*

Spoločným znakom syntagmatickej kvantitatívnej modifikácie a genitívnej kvantitatívnej modifikácie gramatického podmetu je aj nemožnosť vyjadriť zhodu medzi podmetom a prísudkom: tvar prísudkového slovesa je stabilný a z hľadiska prispôsobenia sa gramatickým kategóriám vyjadreným v podmete nemenný a neutrálny: je to 3. osoba jednotného čísla a (v minulom čase) stredného rodu. Veta so syntagmatickou kvantitatívnou modifikáciou gramatického podmetu platí ako osobitný vetný typ.

Od týchto prípadov sa žiada odlišovať vety so zlomkovými číslovkami s podobou podstatného mena, ktoré vo funkcii podmetu dvojčlennej vety vystupujú ako plnohodnotné podstatné mená; to sa prejavuje v tom, že napriek tomu, že sa spájajú s podstatným menom v tvare genitívu, vyžadujú regulárnu zhodu prísudkového slovesa (v minulom čase) podľa gramatického rodu; ukazujú to príklady typu *Tretina hrozna sa mohla použiť na výrobu kvalitného vína. – Päťina účastníkov konferencie sa rozhodla predčasne opustiť rokovanie. – Takmer polovica vody sa odparila.* Podstatné meno v genitíve tu vystupuje vo funkcii nezhodného prívlastku podmetového číselného výrazu s formou substantíva. Tieto prípady podľa svojich syntaktických vlastností teda patria k základnému typu podmetu.

3. K doterajším analýzám viet so syntagmatickou kvantitatívnou modifikáciou gramatického podmetu sa žiada dodať dve závažné doplnenia: jedno sa týka variančnosti slovnodruhových foriem v rámci tohto modifikátu, druhé sa týka výskytu takéhoto podmetu v jednotlivých vetných typoch.

Pre celkovú charakteristiku daného modifikátu je dôležité, že namiesto číslovky v prvej časti zloženého vetného člena môže stáť jej substitút s deiktickou funkciou, t. j. zámeno s číselným významom (ukazovacie, opytovacie alebo neurčité zámeno),

napr.: *Predalo sa päťdesiat oblekov. – Predalo sa veľa oblekov. – Predalo sa dosť oblekov* a proti tomu: *Koľko oblekov sa predalo? – Predalo sa toľko oblekov, (že sme mohli byť spokojní). – Predalo sa niekoľko oblekov.*

Z hľadiska výskytu tohto typu podmetu v jednotlivých vetných typoch treba povedať, že popri vetách vybudovaných na činnom slovesnom rode (aktívne) sa tento typ podmetu síce zriedkavejšie, ale regulárne vyskytuje aj vo vetách vybudovaných na trpnom slovesnom rode (pasívne), a to zvratnom aj opisnom, pričom v našom súbore dokladov možno pozorovať relatívne vyšší výskyt tohto typu podmetu vo vetách s opisným pasívom. Takéto vety možno nájsť predovšetkým v prejavoch náučného, prípadne odborného štýlu, teoretického aj praktického. V prejavoch patriacich do iných štýlov, najmä do publicistického štýlu, sa vety so syntagmatickou kvantitatívnou modifikáciou podmetu vyskytujú iba zriedkavo. Uvedieme niekoľko príkladov:

a) Príklady so zvratným pasívom:

Na výrobu vína sa v Turecku spracúva približne 60 000 t hrozna. (F. Malík) – *Tie [sušené hrozienka] sa pošliapali a k dvom putniam sušených hrozienok sa pridalo pol okovu vyľisovaného muštu (1 okov – 54, 3 l).* (F. Malík).

A podľa M. Bela sa v tom istom roku [1743] vyviezlo do Rakúska 40 000 kusov dobytká. (J. Ch. Korec) – *V tom istom roku sa uložilo veľa pokút za prekročenie stanovenej rýchlosti.* (Slovenský rozhlas) – *Prostými počtami možno zrátať, koľko vína sa na palubách nielen singapurských lietadiel denne vypije.* (F. Malík) – *Po roku 1945 sa na Slovensku nastavalo veľa domov.* (Tlač) – [Vzácná knižnica] *bola roku 1421 za husitskej revolúcie zničená. Zachránilo sa len osem rukopisov, ktoré dostal do rúk Václavov brat Žigmund.* (J. Ch. Korec).

b) Príklady s opisným pasívom:

Celkove bolo [v husitskej revolúcii v r. 1419 – 1421] zničených viac ako 20 benediktínskych kláštorov. (J. Ch. Korec) – *Do súťaže ovocných štiav a nealkoholických nápojov bolo prihlásených 37 výrobkov z dvoch krajín.* (F. Malík) – *Prezident ČSR Dr. E. Hácha zosadil Dr. J. Tisu a jeho vládu, asi 300 popredných politických pracovníkov bolo zatknutých a odvečených na Moravu a dočasné vedenie krajiny prebral minister P. Teplanský.* (F. Vnuk) – *Celkove bolo udelených 28 zlatých medailí – 18 Francúzsko, 3 JAR, 2 Nemecko a po jednej Bulharsko, Chile, Španielsko, Taliansko a Portugalsko, 54 strieborných a 209 bronzových medailí.* (F. Malík) – *V tomto srdci kresťanstva bolo postavených nemenej než 20 chrámov, jemu [sv. Jánovi Krstiteľovi] zasvätených.* (J. Ch. Korec) – *O vlastenectve, nefalšovanej láske Alexandra Dubčeka k svojej milovanej vlasti bolo napísaných už veľa úvah a spomienok.* (D. Čaplovič) – *Z vizitačných protokolov dištriktov Vráb-le, Tekov a ďalších z r. 1560 vidno, koľko farností bolo neobsadených pre pus- tošenie Turkov a pre strach z nich.* (J. Ch. Korec).

Príklady s kvantitatívnym genitívnym podmetom sa v umeleckej literatúre vyskytujú zriedkavo. Máme k dispozícii doklad z diela R. Lichnerovej: *A muž, ktorý jej ich [lipne] niesol a náhlivo jej ich odovzdal, nechcel vysvetľovať, že tentoraz sa hlavátok, samcov, ulovilo málo. Hanbil sa.* – Ako vidno, pri tomto rámcovom signalizovaní kvantitativity partitívnym genitívom sa presnejšia kvantita vyjadruje osobitným výrazom s funkciou kvantitatívneho doplnku; takýto doplnok je v danom type vety záväzným vetným členom. (Túto problematiku podrobnejšie rozoberáme v našej práci o doplnku – porov. Kačala, 1971.)

Uvedené prípady so zvratným pasívom v prísudku sa v istých prípadoch môžu krížiť s prípadmi zvratných slovies utvorených zmenou morfematickej štruktúry z príslušných nezvratných slovies. Toto kríženie môže vyplývať nielen z toho, že zvraté pasívum a zvraté sloveso majú formálne rovnakú stavbu, ale môže byť systémovo podopreté aj podobnými syntaktickoderivačnými procesmi pri týchto dvoch skupinách slovies. Tak ako zvratná konštrukcia typu *Nastavalo sa veľa domov* vychádza z pôvodného spojenia slovesa s objektom *nastavať veľa domov*, aj konštrukcia *Dostalo sa mu veľa uznania* vychádza z pôvodného objektového spojenia *dostať veľa uznania*. Kritériom na odlišenie zvratného pasíva a zvratného slovesa je nielen synonymný vzťah zvratného pasíva so zodpovedajúcim opisným pasívom (porov. konštrukcie *Nastavalo sa veľa domov* a *Bolo nastavaných veľa domov*). Kritériom je aj protiklad zámerného deja pomenovaného v konštrukcii so zvratným pasívom typu *nastavalo sa (veľa domov)* proti nezámernému (spontánnemu) deju v konštrukcii so zvratným slovesom typu *dostalo sa mu (veľa uznania)*. Tento stav vecí by napokon mal nájsť svoj odraz aj v slovníkovom spracovaní tejto tematiky. Keď sa máme odvolávať na prax zvolenú pri koncipovaní Krátkeho slovníka slovenského jazyka (1997), pripomenieme, že zvraté trpné tvary (ako súčasť slovesnej tvaroslovnej paradigmy) sa v ňom uvádzajú iba v podobe exemplifikácie v rámci nezvratnej podoby daného slovesa, t. j. v danom prípade to platí o slovese *nastavať*, kým zvraté slovesá, utvorené reflexivizáciou (zmenou morfematickej štruktúry východiskového slovesa) zo zodpovedajúceho nezvratného slovesa, sa spracúvajú síce ako relatívne samostatné lexikálne jednotky za dvoma lomkami pri príslušnom nezvratnom slovese, ale slovtvorná súvzťažnosť nezvratnej a zvratnej podoby sa naznačuje tým, že sa uvádzajú v jednej heslovej stati; t. j. v danom prípade (príslušný vzťah naznačíme v skrátenej podobe): *dostať//dostať sa*. Takéto slovníkové spracovanie je rovnako oporou pri rozhodovaní, či ide o zvraté pasívum (s ktorým máme do činenia pri gramatickom pohľade) alebo o zvraté sloveso (o ktorom je reč na úrovni lexikálnej stavby jazyka). Ako vidno, napriek tomu, že zhodná forma zvratného pasíva a zvratného slovesa v istých prípadoch znejasňuje povahu výsledku získaného raz gramatic-

kým procesom, inokedy zasa slovtvorným procesom, starostlivou sémantickou analýzou môžeme prísť k hodnoverným záverom o povahe skúmaného javu.

Literatúra

KAČALA, J.: Doplnok v slovenčine. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971. 280 s.

KAČALA, J.: Podstata syntaktických kategórií. Slovenská reč, 65, 2000, s. 129 – 138.

KAČALA, J.: Zložený vetný člen. In: Philologia. 16. Red. E. Tkáčiková. Bratislava, Pedagogická fakulta 2002, v tlači.

Krátky slovník slovenského jazyka. 3. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava, Veda, 1997. 944 s.

MIKO, F.: Rod, číslo a pád podstatných mien. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1962. 256 s.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.

RUŽIČKA, J.: Podmet v genitíve. Slovenská reč, 22, 1957, s. 5 – 19.

RUŽIČKA, J.: Osobitné typy dvojčlennej vety. Slovenská reč, 25, 1960, s. 65 – 89.

ŠMILAUER, V.: Novočeská skladba. 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1966. 574

s.

DISKUSIE A ROZHĽADY

Helena Čertíková

VETNÁ INTONÁCIA V SLOVENSKOM ROZHĽASE

(Na okraj štúdie Ábela Kráľa Intonácia oznamovacej vety)

ČERTÍKOVÁ, H.: Sentence Intonation in the Slovak Radio. Slovenská reč, 67, 2002, No. 2, pp. 74 – 77. (Bratislava).

The author of the paper expresses her's attitude towards the results of digital analysis of the course of melodious motion and of the change of voice intensity within sentence and breath groups, which was realized by Ábel Kráľ who includes into his research several editors from the Slovak radio.

Further author reproaches Ábel Kráľ for the fact, that he did not include into this research some other Slovak mass media, first of all those, which spread out such marked intonation. The Slovak radio is certainly not a source of marked melody and this mass medium can be evaluated as such kind of medium, which language and speech is at the highest level.

Štúdia Á. Kráľa vychádza z porovnávania intonačného priebehu neutrálnych oznamovacích viet (s charakteristickou melodémou uspokojivej konkluzívnej kadenacie) a intonačného priebehu oznamovacích viet s chybnou, defektnou intonáciou. Príklady takejto chybnej intonácie autor dokumentuje na vzorke prejavu siedmich redaktorov Slovenského rozhlasu, pričom prostredníctvom digitálnej analýzy vyhodnocuje priebeh melodického pohybu a priebeh zmeny intenzity hlasu vo vete, resp. vo vetnom úseku.

Zistenia Á. Kráľa sa v mnohom zhodujú s mojím pozorovaním, aj keď ako hlasová pedagogička Slovenského rozhlasu nemám možnosť svoje postrehy prístrojovo objektivizovať. Na prvky defektnej intonácie v prejave redaktorov som upozornila na seminári o jazykovej kultúre v Slovenskom rozhlase (Bratislava, máj 2000) a na konferencii o kvantite v slovenčine, ktorú organizoval Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV (Budmerice, jún 2001).

V súvislosti s vetnou intonáciou je situácia mimoriadne zložitá, lebo rozbíjanie prirodzenej melodiky je módnou záležitosťou, akýmsi „estetickým ideálom“, ktorý na začiatku 90-tych rokov začali šíriť súkromné médiá. Postupne preniká všade a latentne sa začína objavovať aj v prejave redaktorov najmä spravodajských a mládežníckych relácií Slovenského rozhlasu. Situáciu nepriaznivo ovplyvňuje aj skutoč-

nosť, že do Slovenského rozhlasu často prichádzajú redaktori, ktorí predtým pôsobili v súkromných rozhlasoch a sú poznačení príznakovou intonáciou týchto médií. Takisto študenti žurnalistiky, budúci rozhlasoví a televízni moderátori, pravidelne počúvajú súkromné rádiá a často práve s nimi počas svojho štúdia spolupracujú. Tak celkom prirodzene – vedome, či nevedome – „chytajú“ defektnú intonáciu a osvojujú si ju.

Práca pri usmerňovaní prejavu týchto redaktorov je neraz oveľa náročnejšia ako práca s redaktormi, ktorí nemali žiadnu rozhlasovú prax. Hoci im nechýba pohotovosť a rutina, poznačení sú veľmi silným intonačným stereotypom, ktorý neposiluje iba melodiku, ale aj celkový rytmus reči (nerešpektovanie prirodzeného rozhraničovania reči prízvukmi na vrcholoch slovných taktov, rozslabikovaná reč a akcentovanie, „dotlačanie“ posledných slabík vo vetných celkoch). Takisto možno zaznamenať nahrádzanie melodiky silou (striktne dynamické dôrazy, dotlačanie koncových slabík namiesto melodického poklesu).

Prejav redaktorov je poznačený interpretačnou pózou: často možno zaznamenať výrazný kontrast medzi spôsobom ich voľného rozprávania (ktorý býva prirodzený) a čítaným prejavom.

Za prvoradé preto považujem to, aby som redaktorov, ktorých ako hlasová pedagogička viem, presvedčila o nevyhnutnosti osvojiť si interpretačný štýl prirodzeného odovzdávania informácií. Musia „počuť“ interpretačnú pózu, do ktorej sa v predchádzajúcej praxi dostali, a musia ju začať vnímať ako neprirodzený, defektný jav. Až potom môžeme pristúpiť k prebudovávaniu prejavu smerom k prirodzenému, autentickému vyzneniu.

Spôsoby odstraňovania príznakovej melodiky sú rôzne: osvedčilo sa mi tu striedanie hovoreného prejavu (prerozprávaný obsah textu s jeho vysvetľovaním) a prejavu čítaného (s podržaním predchádzajúceho spôsobu hovorenia). Úspech mala aj analýza textu z hľadiska významovej výstavby, pričom sme sa snažili držať jednotlivé významové celky v jednotnej intonačnej línii – pri interpretovaní ich vnímať ako jedno slovo. Osvedčovalo sa mi dôsledné budovanie legáta v reči – viazanej, splývavej výslovnosti (držanej pri nabudovaní viazanosti reči v parlante). Ako vyhovujúca sa ukázala aj práca s jednoznačnými podtextami pri interpretácii textu. Spôsob, ktorý je pre danú situáciu a typ redaktora najefektívnejší, treba ustavične a nanovo hľadať.

V súvislosti s interpretáciou usmerňujem redaktorov aj v melodickom zvládnutí textov. Priestor na to mám na individuálnych konzultáciách. Veľmi sa osvedčujú aj moderátorské kurzy – trojdňové intenzívne výcviky redaktorov v oblasti hlasovej techniky, interpretácie, psychologickkej a žurnalistickkej prípravy. Zorganizovali sme 23 takýchto kurzov, na ktorých sa školilo 280 redaktorov. V posledných rokoch organizujeme aj analyticko-interpretáčne kurzy, na ktorých sa zameriavame na usmer-

ňovanie redaktorov podľa špecifickej povahy ich redaktorskej a moderátorskej práce (žurnalistika, štylistika, interpretácia, psychológia). Takisto robíme pravidelné, cielené odposluchy jednotlivých redakcií. Vedeniu aj redaktorom poskytujeme individuálne hodnotenia, kde sledujeme jazykovú kultúru, interpretáciu, osobnostné pôsobenie a rozhlasovú žurnalistiku (hodnotitelia – H. Čertíková, J. Horecký, Š. Horický, E. Hradiská, Z. Hudíková, I. Jenča, S. Mislovičová a ďalší).

Od r. 1990 sme urobili 25 celoredakčných odposluchov, v rámci ktorých dostal každý z hodnotených redaktorov individuálne posúdenie svojho prejavu. V Slovenskom rozhlase už dlhé roky aktívne pracuje jazyková sekcia, poradný orgán ústredného riaditeľa Slovenského rozhlasu. Jej členovia pravidelne sledujú a hodnotia prejav svojich moderátorov a hlásateľov. Preto som presvedčená, že rozhlas nie je k vznikajúcemu javu chybnéj intonácie redaktorov nevšímavý. Interpretácii (ako aj intonácii, ktorá s ňou úzko súvisí) venuje dostatočný priestor. Problém vidím v tom, že najmä generácia mladých a najmladších redaktorov v Slovenskom rozhlase je približne od r. 1990 vo veľkom pohybe. Dovoľujem si uviesť súkromnú štatistiku zo svojich individuálnych konzultácií:

V r. 1990 som školila 34 redaktorov – z nich 22 v Slovenskom rozhlase nepracuje. (V r. 1991: 32 – 24, v r. 1992: 57 – 28, v r. 1993: 43 – 11, v r. 1994: 34 – 18, v r. 1995: 34 – 15, v r. 1996: 31 – 17, v r. 1997: 28 – 8, v r. 1998: 40 – 14, v r. 1999: 56 – 8, v r. 2000: 33 – 5).

Spomínala som, že na 23 moderátorských kurzoch sme vyškolili 280 redaktorov. 98 z nich už v Slovenskom rozhlase nepracuje. Z uvedených údajov jasne vidieť, že z rozhlasu odišlo veľa redaktorov, ktorí absolvovali kvalitnú prípravu. Nahradení boli veľmi často redaktormi, ktorí prišli zo súkromných médií, alebo boli iným spôsobom ovplyvnení svojím príznakovým interpretačným štýlom. To spôsobilo, že prvky tohto štýlu začali postupne prenikať aj do Slovenského rozhlasu. Považujem preto za nevyhnutné, aby sa dosiahla väčšia stabilita v redakčných tímoch, aby redaktori, ktorí absolvovali rozhlasovú prípravu a profesionálne tu vyrástli, zostávali naďalej pracovať v Slovenskom rozhlase. Toto je nevyhnutnou podmienkou, aby si rozhlas mohol uchovať svoj dobrý štandard. Pretože na to, aby sa stal zo začiatočníka profesionálny dobre fungujúci redaktor, treba minimálne päť rokov.

Nakoniec ešte pár poznámok. Poradie, ktoré Á. Král' uvádza vo svojej štúdii v súvislosti s frekvenciou defektnej intonácie – Slovenský rozhlas, Slovenská televízia, Markíza – rozhodne neobstojí. Myslím si, že z hľadiska jazykovej a rečovej kultúry je Slovenský rozhlas ešte stále hodnotený najvyššie.

Zaujímalo by ma, prečo sa Á. Král' pri analýze vetnej melodiky nezameriava aj na tie médiá, ktoré príznakovú intonáciu šíria a ktoré ňou priam zahlcujú mediálny priestor. Jeho digitálne zistenie, že prvky príznakovej melodiky sa začínajú objavovať aj v Slovenskom rozhlase, je ale napokon len zistením, že okolie, ktoré Sloven-

ský rozhlas obklopuje (či už reálne alebo mediálne), je také agresívne, že miestami – napriek všetkým snahám – preniká aj do jeho vysielania. Slovenský rozhlas však rozhodne nie je jeho autorom, ani jeho šíritelom.

Literatúra

KRÁL, Á.: Intonácia oznamovacej vety. Slovenská reč, 66, 2001, s. 257 – 277.

Slavomír Ondrejovič

INTONÁCIA SLOVENSKEJ VETY A MÉDIÁ

ONDREJOVIČ, S.: An Intonation of the Slovak Sentence and Mass Media. Slovenská reč, 67, 2002, No. 2, pp. 77 – 81. (Bratislava).

The author of the paper inspired by the study of Ábel Král *An Intonation of Indicative Sentence* as well as by the paper of Helena Čertíková *Sentence Intonation in the Slovak Radio* puts several questions connected with the Slovak intonology. First of all, it is important to decide, whether intonation can be codified, just as it is in the cases of many sound phenomena, or this field needs a special approach.

Štúdia Á. Kráľa Intonácia oznamovacej vety (2001) a príspevok H. Čertíkovej (2002), ktorý na ňu reaguje, inšpirujú k novému položeniu niektorých otázok z oblasti slovenskej intonológie. Sú to napríklad takéto otázky: Možno intonáciu kodifikovať ako hociktorý iný zvukový jav, alebo si táto oblasť vyžaduje špeciálny prístup? Je ortoepická situácia v zásade aj dnes tá istá ako v čase prípravy Pravidiel slovenskej výslovnosti? Možno zaujať stanovisko aj ku konkrétnym výkladom spomínaných autorov.

Á. Král vo svojom príspevku opisuje neutrálny typ oznamovacej intonácie, pričom sa kriticky vyslovuje najmä k „zvláštnemu“ tvaru oznamovacej intonácie – k príznakovému intonačnému stereotypu, ktorý podľa neho počúvame z médií čoraz častejšie. Ide o intonovanie posledného taktu vety, prípadne súvetia, pri ktorom melódia buď stúpa alebo ostáva v rovnakej výške, v súvislosti s čím sa intenzita koncového taktu neoslabuje, ale niekedy dokonca zosilňuje. Ide o akési spontánne vyzdvihnutie, vyrazenie, či ešte najskôr, ako výstižne hovorí Á. Král, „priklinovanie“, „dotlačanie“ posledného slova (taktu) vo vete. Vzniká tak najmä pre citlivého poslucháča mimoriadne rušivý účinok („hojdanie“, „nelogické dávkovanie“). O čo tu konkrétne ide z akustického hľadiska, ukazuje Á. Král aj exaktne na obrazcoch,

založených na presných digitálnych meraniach, ktoré demonštrujú náležité i nenáležité realizácie melodémy oznamovacej vety.

Domnievame sa, že autor článku má pravdu v tom, že je mimoriadne prísny a náročný na profesionálov slova, ktorí ako hlásatelia, moderátori a redaktori šíria zvukovú normu slovenského jazyka v éteri. Mimoriadne dôležité a prospešné je to najmä preto, že v súčasnosti majú práve médiá najsilnejší vplyv na utváranie noriem, a to nielen intonačných a zvukových. Podľa nášho názoru sa tu však na druhej strane nie dostatočne diferencovane, a preto aj nie celkom presne (porov. aj Čertíková, 2002) referuje o stave zvukovej kultúry v našich médiách. Medzi jednotlivými médiami sú totiž viditeľné rozdiely, pričom najprestížnejšie postavenie si z hľadiska zvukovej kultivovanosti jazykového prejavu stále udržiava Slovenský rozhlas a najnižší stupeň tohto rebríčka je už pomaly tradične obsadený súkromnými televíznymi stanicami. Je to dôležité najmä preto, aby sme mohli poukázať na vzory, ktoré sú v danom smere hodné nasledovania a naopak na „nevzory“, ktoré si zasluhujú odmietnutie. Platí to aj o onej „zduplikujúcej“ intonácii, s ktorou sa môžeme takmer dennodenne stretávať vo vysielaní televíznych staníc Markíza, TA3 a v niektorých ďalších súkromných médiách, najmä v podaní redaktorov. A naopak: vo vysielaní rozhlasu sa s týmto javom stretávame len výnimočne, možno len ako s istým „echom“ tejto melodickéj schémy.

Z niektorých vyjadrení Á. Kráľa vyplýva, že uvedený typ melodického vyznenia považuje za napodobňovanie inonovania zahraničných spíkrov („Chceme ju [našu materinskú reč] nasilu prerábať, vraj „modernizovať? Chceme ju robiť svetovejšou?“ – Kráľ, 2001, s. 277). Podľa nášho pozorovania však v tomto prípade nejde o nijakú imitáciu zahraničných vzorov, ale o netvorivú, neprofesionálnu a netaľentovanú intonačnú schematizáciu made in Slovakia. Toto intonačné „prirážanie“ je známe v slovenskom prostredí už niekoľko desaťročí, t. j. aj z obdobia, keď sa televízne vysielanie u nás ešte ani nerozbehlo. Všimli sme si ho v danom čase i neskoršie, napr. u rozmanitých sprievodcov a vyvolávačov, sprievodcami v jaskyniach počínajúc a mítingovými tribúnami končiac. Tento manierizmus vznikol teda na domácej pôde u tých hovoriacich, ktorí dostali za úlohu verejne oboznamovať väčšiu alebo menšiu skupinu s informáciami bez toho, aby mali na to príslušné komunikačné predpoklady či príslušné školenie. Pripomína to dnešnú situáciu, v ktorej najmä televízni redaktori bez osobitnej jazykovej vzdelanosti (!) oznamujú verejnosti aktuálne informácie o domácom i celosvetovom dianí zasa tým istým zmechanizovaným a neprofesionálnym spôsobom.

O intonačnej oblasti sa niekedy súdi, že je premenlivejšia a vo svojom vyznení variabilnejšia než segmentálna sféra a že jednotlivé typy intonácie sú ťažšie zachytiteľné a kodifikovateľné než segmentálne zvukové javy. Á. Kráľ ako autor Pravidiel slovenskej výslovnosti (1984) zaradil do svojej kodifikačnej príručky aj pasáž o ty-

poch intonácie, v ktorej vyčleňuje navyše intonovanie „správne“ a „nesprávne“. Intonácia však, ako je známe, má dvojakú úlohu: prvá súvisí s komunikovaným obsahom, druhá odráža citové zaujatie hovoriaceho. Obe tieto úlohy intonácie nie sú v hovorových prejavoch ostro oddelené od seba, ale sa navzájom prelínajú. Systém melodických schém sa zvyčajne buduje pre oblasť intelektuálnych výpovedí a ani Á. Kráľ nemá intonačné formy na vyjadrenie emocionálnych postojov s výnimkou prípadov presunu vetného prízvuku do vnútra vety.

Niet pochýb, že kadencia oznamovacích viet v slovenčine je, ako sa to zvyčajne podáva, klesavá. V tej časti vety, ktorá sa začína prízvuknou slabikou jadra výpovede (t. j. slova, na ktorom je vetný prízvuk), tón do konca vety klesá. Podobné intonačné vyznenie majú v slovenčine aj vety vyjadrujúce rozkaz (*Vráťte sa domov!*), ale v zásade aj doplňovacie otázky (*Kedy sa vrátite domov?*). Hneď však dodajme, že pokles melódie nemusí končiť až na dolnej hranici registra hovoriaceho, ako to vyžaduje deklamačný prejav. Melodické podoby, ktoré sa vyčleňujú, sú pre daný typ príznačné, ale nie jediné možné. Nepríznaková kadencia sa objavuje v neutrálnej vetnej výpovedi ako jednoduchá forma jeho ukončenia. Príznaková kadencia vedľa toho sprostredkúva aj ďalšiu informáciu, okrem iného presúvaním vetného prízvuku z koncovej pozície, ako to dobre ukazuje sústava intonačných typov u Á. Kráľa (1984). Intonačný (melodický) priebeh teda závisí aj a) od dôrazu, b) od „fyzickej“ charakteristiky dôrazového slova, c) od expresivity a jej stupňa (Sabol, 1985). S intonáciou sa však navyše môžu odohrať rôzne premeny. I. Fónagy (1979) v tejto súvislosti veľmi invenčne analyzuje prípady intonačnej interferencie, funkčnej mutácie intonačných foriem a intonačnej metafory. V takomto prípade už potom nie je také ľahké trvať na jednom vymedzenom type. Tu takisto ako v iných sférach jazyka najdôležitejšiu úlohu zohráva funkčné uplatnenie intonačného priebehu pred jeho porovnávaním s abstraktným modelovým vymedzením. Aj v rozhlasovom vysielaní si možno predstaviť napr. oslovujúcu vetu *Dobrý deň, vážení poslucháči* s priebehom, pri ktorom kadencia nevyznie klesavo, a napriek tomu nebude mať rušivé účinky. V mediálnom vysielaní nejde len o úlohu informovať, ale aj o to, aby prejav moderátora pôsobil na poslucháča v zmysle persuzívneho efektu a vyvolal príjemnú atmosféru. Pritom aj takáto intonačná odchýlka od základnej schémy môže pomôcť navodiť optimistickjšie, radostnejšie a neformálnejšie naladenie (porov. Ceplitis, 1974, s. 116).

Základnou funkciou intonácie v jazyku je uzavierať vety a vetné úseky a ohraničiť ich od iných viet a vetných úsekov. Intonácia, pravdaže, vetné úseky a vety nielen ohraničuje, ale označuje aj ich platnosť. Základné typy kadencií nemajú zakaždým rovnakú podobu, intonačný typ je abstrakciou jednotlivých realizácií. Mnoho závisí aj od slovnej podoby vetných úsekov a od individuality hovoriaceho. Často sme svedkami toho, že kadencie majú svoje varianty, z ktorých však ani

o jednom nemôžeme povedať, že by neboli správne. Svedčí o tom napr. aj zachytenie antikadencie zisťovacej otázky v Pravidlách slovenskej výslovnosti (1984, s. 177) typu *Včera pršalo?* s klesavo-stúpavým motívom, ktorý sa nám nezdá základný, ale skôr sekundárny. Prednosť by sme v tomto prípade dali zápisu posledného trojslabičného taktu v podobe stúpavo-klesavej formy. O ktorých intonačných formách sa teda dá tvrdiť, že sú neprípustné, resp. nenáležité a nesprávne? Zrejme v mediálnom prostredí len o tých, ktoré majú na poslucháčov rušivý účinok, pričom vyššie spomínané rozhodnané intonačné kontúry patria bezpochyby práve do tejto kategórie.

Napokon spomeňme v tejto súvislosti známu skutočnosť, že v novej situácii u niektorých spíkrov v súkromných rozhlasových staniciach sa úplne ignoruje fakt, že ide o verejný prehovor. Mladí moderátori sa v éteri správajú rovnako ako v celkom súkromnom rozhovore, čo sa odráža nielen vo voľbe lexiky a vo výstavbe výpovede, ale aj vo výslovnosti a zvukovom vyznení diskurzu, odvodenom z vlastného skupinového úzu. Taký spôsob je, pravdaže, typický najmä pre stanice s programami zameranými pre mladých poslucháčov. Tie zrejme pestujú uvedený spôsob spíkerstva s cieľom, aby vysielanie bolo bližšie adresátom aj jazykovo. Mladé poslucháčstvo si takýto spôsob reči, produkovaný ich idolmi aj s osobitým intonačným kontúrovaním a šírený na celospoločenskej úrovni, ľahko osvojujú. V tomto prípade ide o zjavné kopírovanie cudzích vzorov aj v oblasti intonácie (o českej situácii porov. k tomu Krčmová, 1995). Je otázka, či by si tento „štýl“ reči nemali všimnúť aj nové ortopedické výklady o intonácii a jej typoch a vzhľadom na jeho značný dosah na mladú generáciu aj zaujať k nemu stanovisko vo vzťahu ku kodifikačným možnostiam. Zrejme aj v tejto oblasti sa dá vyčleniť sféra ešte prijateľného a už neprijateľného.

Niet pochýb, že pre kodifikáciu zvukovej normy, ktorá by mala náležitý ohlas a vplyv na jazykovú prax, je dôležité, aby sa ešte viac posilnila nevyhnutnosť kultivovanej výslovnosti v niektorých prostrediach. Týka sa to, pravdaže, najmä pracovníkov rozhlasu a televízie, ale zrejme aj politikov a učiteľov, ktorí pôsobia na úzus ďalších generácií (to je úlohou vedenia jednotlivých médií a iných verejnoprávnych a štátnych inštitúcií). Zároveň je však dôležité, aby aj kodifikácia bola prirodzená, realistická a čo najpresnejšia, aby oslovila používateľov slovenského jazyka. To je možné len v tom prípade, ak si budeme všimáť skutočnú rečovú prax predovšetkým v médiách a ak kodifikáciu nebudeme stavať len „zhora nadol“ z pohľadu abstrahovaných modelov, ale budeme ju dopĺňať v kooperácii s nezaujatým empirickým výskumom (to je úloha jazykovedcov). Novým podnetom môžu byť aj štúdie, ktoré sme spomenuli na začiatku svojho príspevku.

Literatúra

CEPLITIS, L. K.: Analiz rečovej intonacii. Riga, Zinatne 1974. 356 s.

ČERTÍKOVÁ, H.: Větná intonácia v Slovenskom rozhlase. Slovenská reč, 67, 2002, s. 74 – 77.

FÓNAGY, I.: Structure et aspects des sociaux des changements prosodiques. In: Proceeding of Ninth International Congress of Phonetic Sciences, 5. 2 vol. Copenhagen 1979, s. 114 – 116.

KRÁL, Á.: Intonácia oznamovacej vety. Slovenská reč, 66, 2001, s. 257 – 277.

KRÁL, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984.

KRČMOVÁ, M.: Proměny mluvené komunikace a vývoj ortoepické normy. In: Języki słowiańskie 1945 – 1995. Gramatyka – słownictwo – odmiany. Red. S. Gajda. Opole, Uniwersytet Opolski 1995, s. 119 – 126.

SABOL, J.: Intonácia spisovnej slovenčiny. In: Slovakistické štúdie. Zborník vybraných prednášok Letného seminára slovenského jazyka a kultúry SAS. Red. J. Mistrík. Martin, Matica slovenská 1985, s. 465 – 470.

Ľubor Králik

NAD NOVÝM SLOVNÍKOM MAĎARSKÝCH PREVZATÍ V SLOVENČINE*

(Rocchi, L.: Hungarian Loanwords in the Slovak Language. I [A – K]. Trieste, Università degli studi di Trieste – Scuola superiore di lingue moderne per interpreti e traduttori 1999. 196 s.)

KRÁLIK, Ľ.: Some Remarks on a New Dictionary of Hungarian Loanwords in Slovak. Slovenská reč, 67, 2002, No. 2, pp. 81 – 91. (Bratislava).

The author gives a review of *Hungarian Loanwords in the Slovak Language* by L. Rocchi. He also discusses some general methodological principles of etymological research into loanwords and proposes alternative etymologies for some Slovak expressions included in the dictionary under review.

Problematiku maďarských lexikálnych prevzatí v jazykoch strednej, resp. východnej Európy možno označiť ako relatívne dobre preskúmanú. Záujemcovia o jazykové kontakty maďarčiny a iných jazykov v lexikálnej rovine majú k dispozícii syntetizujúce diela venované maďarským prevzatiam nielen v susedných jazykoch, ako sú rumunčina, ukrajinčina i srbčina a chorvátčina, ale aj v niektorých geograficky vzdialenejších jazykoch (bulharčina, poľština, ruština). Hungarizmami v slovenčine sa zaoberali – z rôznych aspektov – viacerí slovenskí (S. Cambel, J. Doruľa, A. Habovštiak, K. Habovštiaková, J. Szabó-Orlovský), českí (Z. Hauptová, V.

* Príspevok vznikol v rámci projektu *Rozšírenie Stručného etymologického slovníka slovenčiny* (grant VEGA č. 2/1055/22).

Machek) i maďarskí (F. Gregor, P. Király) jazykovedci, komplexné spracovanie tejto problematiky však zatiaľ chýba. Absencia takéhoto diela je v prípade slovenčiny „o to prekvapujúcejšia, že tento jazyk zaznamenal vplyv nepopierateľne rozsiahleho a významného superstrátu maďarského pôvodu, najmä v niektorých nárečových oblastiach,“ konštatuje taliansky slavista a hungarista Luciano Rocchi v úvode (s. 11) k prvému zväzku svojho slovníka s názvom *Maďarské prevzatia v slovenčine* (1999).

Materiálová báza pre zostavenie slovníka je dostatočne široká a reprezentatívna: autor využíva diela prezentujúce lexiku súčasného spisovného jazyka, starších období vývinu slovenčiny i slovenských nárečí (prvý zväzok slovníka spracúva heslové výrazy začínajúce sa na písmená *A* až *K* v koordinácii so Slovníkom slovenských nárečí; ďalej SSN). V zozname použitej literatúry je solídne zastúpená aj doterajšia odborná literatúra k výskumu maďarsko-slovenských lexikálnych kontaktov (z maďarských bádateľov najmä práce F. Gregora a P. Királya, zo slovenskej jazykovedy práce J. Doruľu; trochu prekvapuje absencia odkazov na štúdie Š. Ondruša, ktorý sa v rámci etymologického výskumu slovenskej lexiky neraz dotkol aj problematiky slovenských hungarizmov).

Prvý zväzok slovníka L. Rocchiho obsahuje vyše 1 000 hesiel. V ich záhlaví sa uvádza heslový výraz, za ním nasledujú odkazy na použité lexikografické pramene, resp. aj chronologické zaradenie príslušného výrazu (datovanie podľa Historického slovníka slovenského jazyka, ďalej HSSJ; ak ide o novšiu lexiku, L. Rocchi uvádza¹ autorov, u ktorých je doložená – ich zoznam, obsahujúci aj roky narodenia a úmrtia, nachádzame na s. 14), jeho sémantizácia, v relevantných prípadoch aj formálne varianty; samostatný odsek obsahuje deriváty príslušného výrazu. Ďalšiu časť hesla tvoria paralely heslového výrazu v iných stredoeurópskych jazykoch, na záver sa uvádza výklad o etymológii východiskového maďarského slova, resp. o podrobnostiach jeho prevzatia do slovenčiny.

Skôr ako prejdeme k hodnoteniu recenzovanej práce zo slovakistického hľadiska, chceme upozorniť, že lexikálny materiál, ktorý je v nej prezentovaný, je zaujímavý aj v hungaristických súvislostiach. Máme tu na mysli nielen hlbšie poznanie maďarsko-inojazyčných kontaktov v stredoeurópskom priestore, ale aj fakt, že hungarizmy doložené v starších slovenských písomných pamiatkach v niektorých prípadoch umožňujú včasnejšie datovanie východiskových maďarských výrazov. Tak napr. hoci maď.² *fityma* je v maďarských písomnostiach doložené od r. 1792, najstarší

¹ V nadväznosti na slovník bratov Káralovcov (1923), resp. akademický Slovník slovenského jazyka (1959 – 1968).

² Použité skratky jazykov: bulh. – bulharský, čes. – český, chorv. – chorvátsky, lat. – latinský, maď. – maďarský, nem. – nemecký, psl. – praslovanský, róm. – rómsky, rum. – rumunský, rus. – ruský, slk. – slovenský, slovin. – slovinský, sthnem. – starohornonemecký, tur. – turecký, ukr. – ukrajinský.

doklad na slk. *fiťma* (< maď. *fityma*) pochádza už z r. 1695, čo znamená, že slovenský jazykový materiál dovoľuje posunúť terminus ante quem pre existenciu maďarského slova takmer o storočie do minulosti; v slovenčine je hungarizmus *bunda* doložený už v 17. stor., zatiaľ čo v maďarčine až od r. 1723, a pod.

Detailná a komplexná stratifikácia slovenských hungarizmov bude akiste možná až po završení celého slovníka, už doteraz spracovaný segment slovenskej lexiky však naznačuje mnohoaspektovosť analyzovanej problematiky.

Vychádzajúc z maďarského lexikálneho materiálu, L. Rocchi vo viacerých prípadoch spresňuje či koriguje etymologickú charakteristiku slovenskej lexiky uvádzanú v doterajšej slovákistickej literatúre. Tak napr. heslo *degen* „bodná zbraň, dýka, kord“ v HSSJ³ je podľa autora potrebné rozdeliť na dve samostatné heslá (*degen*₁ < nem. *Degen*; *degen*₂ < staršie maď. *dögöny* < tur.); L. Rocchi takisto koriguje údaje o pôvode výrazu *ficko* „narýchlo vykvasené pivo“⁴ či rekonštrukciu heslového výrazu *jóšág* v HSSJ⁵ (správne *jóság*), spresňuje sémantiku slk. hist. *furka* a pod.

Analyzovaný materiál je zaujímavý aj z hľadiska poznania mechanizmov adaptácie preberanej lexiky do systému prijímajúceho jazyka (fonetickému a morfológickému, resp. slovotvornému aspektu integrácie slovenských hungarizmov je venovaný výklad na s. 15 – 20): napr. slk. *chýrečný* vzniklo zo staršieho *chýrešný*, prevzatého z maď. *híres*, čo je derivát od maď. *hír* (> slk. *chýr*); slk. *kepeň* pravdepodobne nebolo prevzaté z maď. *köpeny*, ale vzniklo na základe slk. *kepenek* (mylne interpretovaného ako deminutívum so sufixom *ek*), prevzatého zo staršieho maď. *köpönyeg* (< tur.); staršie slk. *čuntováz* „kostra“, prevzaté z maď. *csontváz* (zloženina *csont* „kost“ a *váz* „kostra“), naznačuje, že tu zrejme nastalo ľudovoetymologické zblíženie s výrazmi *viazat'*, *zväzovat'*, resp. sémantická reinterpretácia typu „kostra“ = „zväzok kostí“ a pod.

V niektorých prípadoch však proces adaptácie maďarských výrazov do slovenčiny, rekonštruovaný autorom, umožňuje určité spresnenia. – Slk. dial. *házik* „márnica; predsieň v kostole“ sa vysvetľuje ako prevzatie z maď. *házikó*, čo je deminutívum od maď. *ház* „dom“. Vychádzajúc z formy *házikó*, očakávali by sme skôr prevzatie typu **házikov*⁶; slk. *házik* možno podľa nášho názoru interpretovať ako derivát (s deminutívnym sufixom *ik*) od východiskového **ház*, prevzatého z maď. *ház*; východiskom prevzatia mohli byť maďarské kompozitá typu *halottas-ház* „márnica“ a pod. – Ako etymologické východisko slk. *kapec* autor správne identifikuje maď.

³ HSSJ I (1991), s. 240: „nem.“

⁴ HSSJ I, s. 355: „lat./nem.“

⁵ HSSJ I, s. 633.

⁶ Porov. aj autorovo konštatovanie v súvislosti s adaptáciou vokálu *ó* vo výrazoch maďarského pôvodu v slovenčine: „The most common realization of the final [o:] in Slk is however the diphthong /ou/...“ (s. 17).

kapca (slovanského pôvodu; porov. staré chorv. *kopitca*, slk. dial. *kopýtce*); vznik formy *kapec* vysvetľuje tak, že maď. *kapca* bolo interpretované ako forma gen. sg., ku ktorej bol sekundárne utvorený nový nom. sg. analogicky podľa substantív so sufixom **ьcb*.⁷ Vhodnejším východiskom pre vznik formy *kapec* však mohla byť skôr forma nom. pl.; išlo by teda o postupnosť maď. *kapca* > slk. *kapca* (fem.) > nom. pl. *kapce* > nom. sg. *kapec* (mask.). – V hesle *hangot* autor uvádza aj sloveso *hangotať sa*, ktoré charakterizuje ako derivované od *hangot*; zdá sa však, že slovtvorný proces tu prebiehal v opačnej postupnosti, t. j. primárne je zrejme sloveso *hangotať sa* (z hľadiska pôvodu intenzívum derivované sufixom **otati*⁸), zatiaľ čo *hangot* je novšie deverbatívum.

V práci nenachádzame explicitnú definíciu termínu hungarizmus či prevzatie z maďarčiny (Hungarian loanword), spôsob spracovania slovníka však naznačuje, že L. Rocchi chápe uvedený termín relatívne široko a medzi hungarizmy zaraďuje aj (novšie) výrazy cudzieho pôvodu, ktoré maďarčina sprostredkovala slovenčine; porov. aj autorovo konštatovanie: „V slovenčine a maďarčine existuje veľký počet výrazov, ktoré pochádzajú z iných jazykov (najmä z nemčiny). Ak je pravdepodobné, že tieto výrazy sprostredkovala maďarčina, zaradili sme ich do zoznamu hungarizmov“ (s. 21). Proti takémuto postupu nemožno namietat', ak slovenský výraz obsahuje určité formálne, resp. sémantické charakteristiky, ktoré svedčia o maďarskom prostredníctve: napr. slk. dial. *falangírovať* „túlať sa“ je síce v konečnom dôsledku prevzaté z rakúskeho nem. *flankieren*, začiatočné *fala-* však svedčí o sprostredkujúcej úlohe maď. *falangíroz* (staršie *flangíroz* < nem.), a preto treba konštatovať, že slk. *falangírovať* je prevzaté z maď. *falangíroz*. Pri analýze takto sprostredkovaných výrazov autor neraz poukazuje aj na existenciu tzv. etymologických variantov typu slk. *bilet* (priame prevzatie z nem. *Billett*) ~ *biléta* (prevzatie z maď. *biléta* < nem. *Billett*), *cechmajster* (< nem. *Zechmeister*) ~ hist. *cechmešter* (< maď. *céhmester* < nem.), *kapitán* (< sthnem. *kapitān* < lat. *capitaneus*) ~ hist. , dial. *kapitáň* (< maď. *kapitány* < lat.) a i.

Naopak, do inventára hungarizmov L. Rocchi nezaradil výrazy, pri ktorých existujú „pochybnosti ohľadom jazyka, z ktorého bol slovenský výraz priamo prevzatý“ (s. 21); v rámci tejto skupiny autor uvádza 30 výrazov. Zmienené autorove pochybnosti v prípadoch ako slk. *bambus*, *kaput* ~ maď. *bambusz*, *kaput*, nem. *Bambus*, *kaputt* či slk. *impostor* ~ maď. *imposztor*, lat. *impostor* a pod. akiste naznačujú, že L. Rocchi sa usiluje o čo najdetailnejšie postihnutie úlohy maďarčiny pri sprostredkovaní inojazyčnej lexiky slovenčine, nazdávame sa však, že druhou stranou mince

⁷ „The Slk *kapec* has stemmed from a reinterpretation of the Hung word as a genitive, from which Slk speakers drew a nominative on the model *kopec* ‘hill’ ~ *kopca*“ (s. 140).

⁸ O tomto slovtvornom type pozri Słownik prasłowiański (ďalej SP). I. Wrocław etc. 1974, s. 52 – 53.

môže byť isté nedoceňovanie priamych kontaktov slovenčiny s inými jazykmi (v tejto súvislosti máme na mysli najmä nemčinu a latinčinu), ako aj možnosti slovensko-maďarského lexikálneho paralelizmu. – Tak napr. slk. *betlehem* „plastické zobrazenie Ježišovho narodenia, jasle, jasličky“ sa v recenzovanej práci interpretuje ako prevzatie z maď. *betlehem* s rovnakým významom; historické súvislosti tohto fenoménu ľudovej kultúry⁹, existencia analogických výrazov v iných jazykoch strednej Európy (porov. čes. *betlém*, nem. dial. *Bethlehem*¹⁰ a pod.) a absencia akéhokoľvek formálneho (fonetického, morfológického, príp. slovotvorného) či sémantického príznaku, ktorý by v prípade slk. *betlehem* naznačoval vplyv maďarčiny, však môžu viesť aj k predpokladu paralelného vývinu v oboch jazykoch. Ako hungarizmy sa hodnotia slová *jonatánka* či *kanárik*, pri ktorých nie je vylúčená ani sprostredkujúca úloha (rakúskej) nemčiny.¹¹ Je nepochybné, že v uvedených troch prípadoch išlo o názvy nových reálií; kým však nepoznáme okolnosti ich šírenia v slovenskom prostredí, zostáva jednoznačné zaradenie uvedených výrazov medzi hungarizmy predčasné.¹² – Výraz *git* sa objasňuje ako prevzatie z maď. *gitt*, ktoré je samo prevzatím z nem. *Kitt*; tu však možno pripomenúť, že začiatkové *gi-* nachádzame aj v slovenských germanizmoch typu dial. *kibic/gibic* (spis. nem. *Kiebitz*) či *kisňa/gisňa*¹³ (spis. nem. *Kiste*), preto by azda bolo adekvátne najskôr venovať pozornosť tomuto fenoménu v kontexte slovensko-nemeckých jazykových kontaktov¹⁴ a až potom uvažovať o možnej sprostredkujúcej úlohe maď. *gitt*. – Priame prevzatie z nemčiny nemu-

⁹ „Najst[aršie] doložené b[etlehemy] sú zo 4. stor. (Taliansko), rozšírili sa až v 13. stor. zásluhou Františka z Assisi, v 16. stor. zásluhou františkánov a jezuitov. V Rakúsko-Uhorsku v 18. stor. zvyk zľudovel“ (Encyclopaedia Beliana. II [Bell – Czy]. Bratislava 2001, s. 71, s. v. *betlehem*).

¹⁰ Porov. sudetské *Bethlehem* „Weihnachtskrippe“ (Sudetendeutsches Wörterbuch. II [B/P]. München 1996, s. 248), hornosaské *Bethlehem* „Darstellung der Geburt von Jesus in Bethlehem“ (Wörterbuch der obersächsischen Mundarten. I [A – F]. Berlin 1998, s. 225) a pod. – Karpatské ukr. *бетлеєм* a rum. dial. *betleiem* L. Rocchi v nadväznosti na ďalšiu odbornú literatúru hodnotí ako hungarizmy.

¹¹ Porov. Duden. Deutsches Universalwörterbuch A – Z. 3., neu bearbeitete Auflage. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich, Dudenverlag 1996, s. 791, s. v. *Jonathan*; s. 806, s. v. *Kanari* („südd[deutsch], österr[eichisch] u[m]g[angs]s[prachlich]“). – K hodnoteniu slk. *kanárik* ako germanizmu porov. RUDOLF, R.: Die deutschen Lehn- und Fremdwörter in der slowakischen Sprache. Wien 1991, s. 62.

¹² Porov. aj názor V. Blanára vyslovený v súvislosti s výskumom nemecko-slovenských jazykových vzťahov: „Slová (prevzaté z cudzích jazykov – L. K.), ktorých forma alebo vývin významu poukazujú na nemecké prostredníctvom, dajú sa pokladať za slová prevzaté z nemčiny... Avšak pri mnohých prevzatých lexikálnych prvkoch podobné kritériá chýbajú... Treba sledovať dejiny slova, spôsoby jeho preberania a procesy adaptácie (a to vo všetkých plánoch) v cieľovom jazyku. Od jeho prevzatia do dnešného fungovania vedie dlhá cesta, ktorá sa musí v každom jednotlivom prípade preskúmať“ (BLANÁR, V.: Nad jednou prácou o prevzatých slovách. *Slavica Slovaca*, 29, 1994, s. 48).

¹³ Porov. SSN I (1994), s. 767, s. v. *kibic*; s. 769, s. v. *kisňa*.

¹⁴ Ku vzťahu nem. *k* ~ slk. *g* v slovenských germanizmoch porov. RUDOLF, R.: Die deutschen Lehn- und Fremdwörter..., s. 334; o výraze *git* tamže, s. 41.

sí byť vylúčené ani v prípade slova *gróf*.¹⁵ – Slk. *cukor* autor pokladá za prevzatie z maď. *cukor*, ktoré je zasa prevzatím z bavorsko-rakúskeho nem. *zucker* (nem. spis. *Zucker*); slk. forma *cukor*, gen. sg. *cukru* však mohla vzniknúť v časti slovenských dialektov aj na základe formy *cuker*¹⁶, ktorá mohla byť tiež prevzatá priamo z nemčiny, a to napodobnením substantív s pohyblivým *o* (jerová striednica), resp. vkladným *o*. – Výraz *fakla* sa interpretuje ako prevzatie z maď. *fáklya* (latinskej proveniencie), pre objektivnosť však treba dodať, že môže byť prevzatý aj z nem. *Fackel*¹⁷ (takisto z latinčiny). Atd’.

Zaradenie niektorých výrazov medzi hungarizmy vedie aj k alternatívnym výkladom ich pôvodu. V niektorých prípadoch ide o etymologické interpretácie, ktoré sa pokúšajú objasniť príslušné výrazy v slovanskom kontexte a predpokladajú ich autochtónnosť; z metodologického hľadiska rešpektujú tzv. princíp svojobytnosti, vychádzajúci z priority etymologizácie výrazu v kontexte vlastného jazyka.¹⁸

Balagovať. – Slk. dial. *balagovať* „márniť čas bez práce; túlať sa; nespať, neodpočínúť si“ sa interpretuje ako prevzatie z maď. *ballag* „pomaly kráčať (to walk slowly)“ (zvukomalebného pôvodu); resp. v rámci hesla uvedené slk. dial. *balangovať* „márniť čas, zaháľať; túlať sa“ sa vysvetľuje ako prevzatie z maď. *ballangol*, čo je variant maď. *barang(ol)*. – Nazdávame sa, že v tomto prípade treba venovať pozornosť aj predpokladu, podľa ktorého slk. dial. *balagovať* nachádza paralelu

¹⁵ Porov. spracovanie hesla *gróf* v Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen (ďalej EWbU; zv. I, Budapest 1993, s. 480 – 481), kde sa slk. *gróf* uvádza medzi inojazyčnými responziami („Entspr[e]chungen“) či paralelami maď. výrazu prevzatého z bavorsko-rakúskych dialektov, zatiaľ čo prevzatie z maďarčiny slovník predpokladá v prípade staršieho rum. *grof*, resp. srb., chorv. *grof*. – Z formálneho hľadiska porov. slk. *drôt* (dial. aj *drót*), ktoré možno interpretovať ako priame prevzatie z nem. dial. *drôt* (spis. nem. *Draht*); porov. aj s. 21 recenzovanej publikácie.

¹⁶ Porov. doklady v SSN I, s. 221, s. v. *cukor*.

¹⁷ Porov. MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha 1957, s. 106, s. v. *fakle*: „...slc. *fakla*... je z něm. *Fackel* nebo z maď. *fáklya*.“

¹⁸ Uvedený princíp vo formulácii maďarského slavistu L. Kissa predpokladá, že „независимое развитие какого-либо языка, определенное присущими ему закономерностями, представляет собой как правило более обычное, более «нормальное» явление, чем воздействие чужих языков. В этимологической плоскости принцип самобытности обязывает исследователя искать этимологическое объяснение прежде всего из собственных ресурсов данного языка, учитывая и наследственные элементы, и возможные инновации. Если какое-то слово проэтимологизировано и как исконное, и как заимствованное, причем ни то, ни другое объяснение не имеет превосходства, этимолог поступает правильно, отдавая предпочтение первому объяснению, не умалчивая и о втором. Строгое соблюдение принципа самобытности особенно настойчиво рекомендуется при этимологизировании экспрессивных, оноματοпоэтических слов и в сложных вопросах вроде германо-славянского лексического взаимодействия“ (КИШ [Kiss], Л.: О некоторых принципах этимологизирования заимствованных слов. In: Этимология 1967. Материалы международного симпозиума «Проблемы славянских этимологических исследований в связи с общей проблематикой современной этимологии» 24 – 31 января 1967 г. Москва 1969, s. 69).

v bulh. dial. *балагубам* „говоря неясно, бръщолевя“¹⁹, pričom obidva výrazy môžu byť reflexmi psl. **balagovati* súvisiaceho s psl. **balaguriti*, **balakati* a inými derivátmi od zvukomalebného koreňa **bala* (porov. staroindické *balbalā* „stammel“ a pod.).²⁰ K významu porov. napr. *zaháľat'*, od zvukomalebného koreňa **gal*-²¹ (porov. aj odvodené dial. *halačít'* „hlučno sa zabávať; vykrikovať“, *halajkat'* „ujúkať, vrieskať“, *halaškovať'* „ponevierať sa, túlať sa bez roboty; snoriť s úmyslom kradnúť“²²).

Čachol. – V slovenčine môže ísť aj o domáci výraz, porov. staropoľské *czechel* i *czachel*, odvodené *czechlik* i *czachlik*, staroruské *čechľь*, *čecholь* i *čacholь*.²³

Čakan. – Medzi formálnymi variantmi heslového výrazu autor uvádza aj formu *čugaňa*, čo by znamenalo, že tu predpokladá zmenu *ča-* > *ču-*, akiste expresívneho charakteru. Forma *čugaňa* však mohla vzniknúť aj z pôvodného **čukaňa* (s druhotnou zmenou *k-* > *g-*): môže tu ísť o expresívnu odvodeninu²⁴ od **čuka*, ktoré možno interpretovať ako spätný derivát od psl. **čukati* „udierať, biť a pod.“²⁵ – porov. formálne blízke psl. **čukъ*²⁶, rekonštruované na základe srb., chorv. *čûk* „bič; kladivo; cep“, bulh. *чук* „kladivo“ a pod.

Čanta. – V prípade slk. dial. *čanta* expr. „končatina (obyčajne noha)“ autor predpokladá, že tento výraz mohol vzniknúť kontamináciou významovo blízkych slov *čanga* (z rómčiny) a *čunta* (z maď. *csont*). Môže však ísť aj o expresívnu obmenu (so zmenou *š* > *č*-²⁷) pôvodného **šanta*, od dial. *šantat'* „krívať, chodiť čaptavo“²⁸, utvoreného na základe maď. *sánta* „krívajúci, chromý“²⁹; k slovtvorbe porov.

¹⁹ Български етимологичен речник. Том I. София 1971, s. 28.

²⁰ Поров. Этимологический словарь славянских языков. Праославянский лексический фонд (ďalej ESSJa). I. Москва 1974, s. 144.

²¹ МАЧЕК, V.: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského, s. 581, s. v. *zaháletí*; porov. aj SP VII (1995), s. 35 – 36, s. v. *galiti* I.

²² SSN I, s. 540.

²³ Formy so začiatočným *ča* pokladajú implicitne za autochtónne ESSJa IV (1977), s. 35 – 36, s. v. **čexъľь*/**čexъlo*/**čexъla*; SP II (1976), s. 122 – 123, s. v. *čechъľь*.

²⁴ K sufixu *an-* porov. SP I, s. 130 – 132.

²⁵ Zvukomalebného pôvodu, porov. SP II, s. 286 – 287, s. v. *čukati*; ESSJa IV, s. 131 – 132, s. v. **čukati*. – Reflexom tohto výrazu (s posunutým významom) je slk. dial. *čukat'* „pravidelne vydávať jemné zvuky (o hodinách), tikať“; porov. aj *čuknúť'* „udrieť, buchnúť“, *čuknúť sa* „ublížiť si nárazom do niečoho“ (SSN I, s. 283).

²⁶ Поров. SP II, s. 287, s. v. *чукъ* I.; ESSJa IV, s. 132, s. v. **чукъ*.

²⁷ K tejto zmene porov. STANISLAV, J.: Dejiny slovenského jazyka. I. Úvod a hláskoslovie. 3., doplnené vyd. Bratislava 1967, s. 662 – 663.

²⁸ Kartotéka SSN v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV.

²⁹ Поров. aj odvodené *šantavý* „šmatlavý“ (Slovník slovenského jazyka. IV. Red. Š. Peciar. Bratislava 1964, s. 394: „nár[ečové slovo]“; doložené už od 17. stor., porov. HSSJ V [2000], s. 604), dial. *šanták* „krívajúci človek“ (kartotéka SSN v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV).

napr. expresívny názov nohy *čapta*³⁰, odvodený od slovesa *čaptat'* (zvukomalebného pôvodu).

Čavargó. – Rovnaký etymón ako heslový výraz *čavargó* má pravdepodobne aj pejoratívum *čvarga* „háved', zberba“.³¹

Čeber. – V prípade tohto výrazu autor pokladá za pravdepodobné prevzatie z maď. *cseber*, ktoré je samo prevzatím slovanského pôvodu. Východiskom výrazu je psl. *čьbьrь, gen. sg. *čьbьra; po zániku jerov tu vznikla paradigma typu *čber (z toho znelostnou asimiláciou dnešné spis. *džber*), gen. sg. *čebra; súčasná spisovná forma *džber*, gen. sg. *džbera/džberu* vznikla vyrovnaním koreňa na základe nom. sg. Možno si však položiť otázku, či sa unifikácia paradigmy nemohla uskutočniť aj na základe nepriamych pádov (gen. sg. *čebra atď.), čo by znamenalo vznik novej formy nom. sg. *čebr, ktorej zakončenie mohlo byť z artikulačných príčin upravené pomocou vkladného *e* na *čeber*. V takom prípade by tu išlo o autochtónny slk. výraz.

Čira. – V nadväznosti na predpoklad, že slk. dial. *čira* „klík (na zemiaku)“ je prevzaté z maď. *csíra*, treba riešiť aj otázku možného vzťahu uvedeného slk. výrazu k psl. *čirь³² vo význame typu „opuchlina, výrastok a pod.“.

Čunt. – Medzi variantmi, resp. derivátmi výrazu *čunt* autor uvádza aj formy *čunga*, *čungy* pl., *čungľa*, *čungáľa*, *čungál'*, *čongl*, *čongáľa*, *čongál*, *čungále* pl., *čongále* pl., pričom prítomnosť konsonantu *g* zdôvodňuje pravdepodobnou kontamináciou s výrazom *čanga* prevzatým z rómčiny (porov. heslo *čanta*); prikláňame sa však k názoru, že východiskom výrazov *čongále*, *čungále* a pod. (s *ll'*-ovým zakončením) môže byť róm. *č(h)angalo* „s (dlhými) nohami“, od róm. *č(h)ang* „noha“.³³

Debela. – Autor vysvetľuje slk. dial. *debela* „mohutná neobratná žena“ ako prevzatie z maď. *debella* „statné dievča (hefty wench)“ (doložené od r. 1792), ktoré sa interpretuje ako prevzatie zo srb., chorv. *debela*, čo je substantivizované femininum od srb., chorv. *debeo* „tučný“, z psl. *debelь. V prospech takejto interpretácie uvedeného slk. výrazu môže svedčiť aj charakteristika psl. *debelь ako dialektizmu doloženého v južno- a východoslovanských jazykoch³⁴ implikujúca nepôvodnosť slova u západných Slovanov; na druhej strane však možno pripomenúť, že slk. dial.

³⁰ SSN I, s. 237 – 238.

³¹ V. Šmilauer apud MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského, s. 79, s. v. *čvarga*.

³² Porov. ESSJa IV, s. 116, s. v. *čirь; SP II, s. 203 – 204, s. v. *čirь I.* (*ščirь*).

³³ КОСТОВ, К.: Цыганское *č(h)ang* ‘нога’ и *č(h)angalo* ‘с (длинными) ногами’ как общие заимствования в некоторых европейских языках. In: Этимология 1975. Москва 1977, s. 164 – 168 (kolísanie *a ~ o ~ u* sa tu implicitne charakterizuje ako dôsledok expresívnych zmien). – Z hľadiska sémantického vývinu tu podľa nášho názoru možno uvažovať o synekdochickom posune typu „(človek) s dlhými nohami, dlhonohý“ > „dlhá noha“ > „noha (expr.)“; v nadväznosti na autorom uvádzané srb., chorv. *čangalast* „дугих ногу“ (odvodené od róm. *č(h)angalo* pomocou slovanského sufixu *ast*) nemožno vylúčiť ani spätnú deriváciu typu *čangalastь „nohatý“ > *čangal- „noha“.

³⁴ Porov. SP III (1979), s. 30, s. v. *debelь*.

debela sa vyskytuje v gemerskej oblasti, ktorej lexika obsahuje okrem početných hungarizmov aj rôzne archaizmy³⁵ s izoglosnými väzbami na južno- a východoslovanský areál – preto nie je vylúčené, že medzi ne možno zaradiť aj uvedený slk. dialektizmus.³⁶

Driek. – Autor pokladá slk. *driek* za prevzatie z maď. *derék*, prijímajúc názor maďarskej jazykovedy, že v maďarčine ide o autochtónny výraz. Odhliadnuc od problematiky rekonštrukcie psl. **derkь/drěkь*³⁷, chceme upozorniť na formálne ťažkosti, ktoré táto hypotéza prináša z čisto slovakistického aspektu. Ak predpokladáme, že maď. *derék* bolo prevzaté do slovenčiny, očakávali by sme tu výslednú formu so začiatočným *der-*, zodpovedajúcu autorom citovanému chorv. *derek* („Panzerkleid, Panzerharnisch“): iniciálová skupina *der-* je z hľadiska hláskovej štruktúry slovenčiny plne prijateľná (porov. domáce výrazy *deravý* či dial. *deráska* „druh vodnej rastliny“³⁸), a tak nie je dôvod predpokladať substitúciu typu *derék* > *driek*. Takáto substitúcia navyše implikuje vokalickú redukciu *e-* > \emptyset , ktorá je podľa nášho názoru v pozícii pod prízvukom (t. j. [*de-rék*]) problematická – aj formálne blízke maď. *deres* bolo prevzaté do slovenčiny ako *dereš* (porov. s. 77 – 78 recenzovanej práce), a nie ako **drieš*; maď. *berek* bolo prevzaté v podobe *berek* (s. 39), a nie **briek*.

Gebnúť. – Toto slk. expresívum autor interpretuje ako prevzatie z maď. *gebed*, pričom predpokladá, že v slovenčine došlo k nahradeniu maď. iteratívno--inchoatívneho sufixu *ed* domácim sufixom *núť* (pod vplyvom významovo blízkeho slovesa *zhynúť*). V tejto súvislosti by sme však uprednostnili výklad, podľa ktorého je slk. *gebnúť* kontinuantom psl. **gьbnŭti*³⁹ (**gűb*) a etymologicky súvisí s *hubiť* (< **gubiti* < **gowb*), *hynúť* (< **gybnŭti* < **gűb*; porov. rus. *зібнуть* a i.).

Guga. – Slk. dial. *guga* „opuchlina, hrča na krku; záhyb, výduvok“ autor vysvetľuje ako prevzatie z maď. *guga*, ktoré sa interpretuje ako slavizmus prevzatý z južnoslovanských jazykov (porov. srb., chorv. *guka*, *kuga*, slovin. *kuga* a i.). Blízky význam „opuchlina, hrča“ má však aj slk. dial. *guča*, ktoré možno objasniť ako

³⁵ Porov. aj charakteristiku Gemera ako „múzea slovenského jazyka“ (ONDRUŠ, Š.: Za profesorom Jozefom Orlovským [20. 9. 1908 – 28. 7. 1990]. Slavica Slovaca, 26, 1991, s. 249).

³⁶ Ako ďalšie pravdepodobné reflexy psl. **debelь* u západných Slovanov sa uvádzajú české toponymá *Deblice*, *Deblon*, za neisté sa pokladá čes. dial. *nadeblati* „príliš napchat“ a *demela* „veľký kameň“ (porov. Etymologický slovník jazyka staroslověnského. 2. Praha 1990, s. 125, s. v. *debelьstvo*); v tejto súvislosti si zaslúžia pozornosť aj staropofské osobné mená typu *Deblonem*, *Deblonis* (POPOWSKA-TABORSKA, H. – BORYŠ, W.: Leksyka kaszubska na tle słowiańskim. Warszawa 1996, s. 299, s. v. *deba*).

³⁷ Porov. aj ONDRUŠ, Š.: Staroslovienske *drьkoly* fustis, slovenské *driek* a maďarské *derék* trun- cus. Akademikovi L. Hadrovicovi na 70. narodeniny. Slavica Slovaca, 16, 1981, s. 3 – 10.

³⁸ SSN I, s. 306.

³⁹ Porov. ESSJa VII (1980), s. 188 – 189, s. v. **gьbnŭti*. Slk. *gebnúť* je v tejto perspektíve etymologickým variantom k *hnúť*; zachovanie *g-* (t. j. neuskutočnenie zmeny *g* > *h-*) možno vysvetliť expresívnym charakterom výrazu, porov. však čes. *zhebnout*.

pôvodné *kuča (s druhotnou sonorizáciou *k- > g-*) a pokladať za reflex psl. *kuča.⁴⁰ V takom prípade nie je vylúčené, že analogickej proveniencie môže byť aj *g* v slove *guga*, pre ktoré by potom bolo možné predpokladať východiskovú formu *kuka < psl. *kuka „niečo ohnuté, zaduté a pod.“⁴¹. *q*

Haja. – Slk. *haja* „zool. Milvus“ sa v recenzovanej práci interpretuje (podobne ako srb. dial. *eja* „Taubenfalke, Weihe, Stoßvogel“) ako prevzatie z maď. *héja*, ktoré je zvukomalebného pôvodu (od maď. citoslovca *hej*, napodobňujúceho krik tohto vtáka). Ak však predpokladáme pomenovanie vtáka podľa jeho kriku, možno si položiť otázku, či tu nejde o domáce *gaja, od psl. *gajati, zvukomalebného pôvodu⁴²; k nominácii porov. *gágat'* ~ slk. dial. *gagoš* „dravý vták, strakoš (Lanius)“⁴³.

Hrča. – Jednoznačné hodnotenie slk. *hrča* „sumec“ ako prevzatia z maď. *harcsa* pokladáme za predčasné, keďže pôvod maď. *harcsa* nie je známy.⁴⁴ Na druhej strane zo slovakisticko-slavistického hľadiska nie je nezaujímavá domnienka, že slk. *hrča* „sumec“ je etymologicky totožné s *hrča* „navretá opuchlina, hrbolec; uzol (v dreve); niečo skrútené do gule, do uzla, guča; hřba“; táto hypotéza predpokladá sémantický posun „hrbolec a pod.“ > „ryba“, ktorý mohol nastať v jazyku rybárov z tabuistických príčin.⁴⁵ Preto sa v tomto prípade prikláňame skôr k zdržanlivému stanovisku L. Kissa, ktorý v súvislosti s tzv. princípom konečného východiska⁴⁶ (jeden z autorom formulovaných princípov etymologického výskumu v oblasti lexikálnych prevzatí) poukazuje na potrebu opatrného prístupu pri hodnotení vzájomného vzťahu nedostatočne jasných výrazov vyskytujúcich sa v maďarčine a v susedných slovanských jazykoch, pričom ako jeden z príkladov uvádza práve dvojicu maď. *harcsa* – slk. *hrča*.

Katona. – V tomto hesle autor uvádza aj čes. *katan* vo význame „mučiteľ“; v tejto súvislosti by však bolo vhodné spomenúť aj interpretáciu, podľa ktorej ide o domáci výraz súvisiaci s *kat*, resp. s psl. *katati.⁴⁷

⁴⁰ Porov. ESSJa XIII (1987), s. 79, s. v. *kuča (bez slk. materiálu).

⁴¹ ESSJa XIII, s. 86 – 87, s. v. *kuka.

⁴² ESSJa VI (1979), s. 84, s. v. *gajati II; SP VII, s. 25, s. v. gajati 2.

⁴³ SSN I, s. 473.

⁴⁴ Porov. EWbU I, s. 530, s. v. *harcsa*: „Unbek[annt] Urspr[ungs]“.

⁴⁵ Рогов. Етимологічний словник української мови. І. Київ 1982, s. 478, s. v. [гарч¹]: „...слово належить до словацького рибальського аргю, тому можна припустити його утворення на основі переносно вжитого іншого значення слова *hrča* «сук» (з табуїстичних міркувань)...“

⁴⁶ „В смежных языках нередко наблюдается наличие общих, но этимологически изолированных слов. Судить о направлении распространения этих слов мы можем лишь по выяснении конечного источника. До тех пор все гипотезы о роли передатчика языка А по отношению к языку В являются преждевременными и висят в воздухе“ (КИШ, Л.: О некоторых принципах..., s. 69).

⁴⁷ Porov. napr. SŁAWSKI, F.: Słownik etymologiczny języka polskiego. Tom II, zeszyt 1 (6). Kraków 1958, s. 99, s. v. *kat* („Za stare nomina agentis [od psl. *katati – L. K.] trzeba też uważać cz[es-“

Naše drobné pripomienky k recenzovanej publikácii nemajú znižovať jej význam: nemohli by sme ich vysloviť, keby sme nemali k dispozícii samotné základné dielo, pri čítaní ktorého si možno robiť „poznámky na okraj“, resp. v niektorých prípadoch navrhovať iné riešenia – v zmysle známeho výroku, podľa ktorého vydanie syntetického etymologického slovníka znamená začiatok novej etapy v etymologickom výskume lexiky príslušného jazyka. Už z prvého zväzku slovníka L. Rocchiho je zrejmé, že ide o vsutku fundamentálnu prácu, ktorá sa stane dobrým východiskom pre takýto výskum v oblasti slovenskej lexiky. Preto vyslovujeme nádej, že slovakistika v blízkom čase získa k dispozícii aj ďalšie zväzky *Mad'arských prevzatí v slovenčine*.

SPRÁVY A RECENZIE

Sympóziu k 80. výročiu slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského

Na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského sa 5. februára 2002 uskutočnilo medzinárodné podujatie na oslavu 80-ročnej histórie bratislavskej univerzitnej slovakistiky. Zorganizovali ho Katedra slovenského jazyka a Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF UK v Bratislave.

Sympóziu sa začlenilo do radu konferencií konajúcich sa pri príležitosti 80. výročia začatia činnosti Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Spoločný úvodný blok referátov svojim slávnostným príhovorom otvoril vedúci Katedry slovenského jazyka J. Dolník. Potom prodekan FF UK P. Žigo priblížil uplynulých 80 rokov slovakistiky na fakulte. Pripomenul, že v školskom roku 1921/22 bol vytvorený Slovanský seminár, ktorý sa v r. 1949 zmenil na *Katedru slovenského jazyka, slovenskej literatúry a literárnej vedy* a jej vedúcim sa stal akademik Andrej Mráz. V r. 1966 sa táto pôvodná spoločná katedra rozdelila na dve samostatné slovakistické pracoviská – *Katedru slovenského jazyka* a *Katedru slovenskej literatúry a literárnej vedy*. Vedúcimi Katedry slovenského jazyka od jej založenia po súčasnosť boli: E. Pauliny (1966 – 1977), P. Ondrus (1977 – 1980), E. Bajzíkova (1980 – 1989), J. Mistrík (1989 – 1990), J. Mlacek (1990 – 1997), J. Dolník (od r. 1997).

V súčasnosti sú pracovníci katedry zapojení do vedeckého výskumu, v pedagogickej praxi zabezpečujú výučbu v magisterskej forme dvojodborového učiteľského a jednoodborového štúdia, prednášajú a vedú základné kurzy jednotlivých disciplín slovenského jazyka pre študentov prekladateľsko-tlmočnického štúdia, zúčastňujú sa na vedeckej príprave doktorandského štúdia a zabezpečujú základné kurzy slovenského jazyka i odbornú prípravu zahraničných študentov a štážištov. Učiteľia katedry sú členmi vedeckých rád, odborných komisií, redakčných rád slovakistických a slavistických periodík a zborníkov. V jednotlivých disciplínach spolupracujú s ústavmi SAV a ostatnými vysokoškolskými slovakistickými a slavistickými pracoviskami. Výrazným podielom sa zúčastňujú aj na Letnom seminári slovenského jazyka a kultúry *Studia Academica Slovaca*. Obidve katedry od r. 1922 pravidelne pripravujú Zborník FF UK *Philologica*.

Podujatie pokračovalo vystúpeniami obidvoch vedúcich katedier. Vedúca Katedry slovenskej literatúry a literárnej vedy D. Kročánová-Robertsová

načrtna *Súčasnosť a perspektívy literárnovednej slovakistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského*, vedúci Katedry slovenského jazyka J. Dolník predstavil súčasný vedecký a pedagogický profil katedry, jej perspektívy, referoval o koncepcii jej práce i ťažiskových problémoch týkajúcich sa riešenia otázky, ako vyplniť citelné medzery vo výskume, ale aj v spracovaní a prezentovaní už získaných poznatkov, a ako zefektívniť ďalší výskum vzhľadom na relatívne malú bádateľskú kapacitu v slovenskej lingvistiky. Zároveň zdôraznil pedagogické poslanie katedry v súvislosti s nevyhnutným posilnením intelektualizácie odbornej prípravy študentov a podčiarkol dôležitosť celokatedrového dlhodobého výskumného projektu *Princípy stavby, vývinu a fungovania slovenčiny*. Katedra jeho prostredníctvom reaguje na súčasný stav lingvistického výskumu na Slovensku. Ide jej predovšetkým o založenie tradície systematického explanačného výskumu slovenského jazyka, ako aj o stimulovanie slovenskej lingvistickej obce hľadať cestu k spracovaniu fundamentálnej explanačno-deskriptívnej gramatiky slovenského jazyka. V úvahách o perspektívach katedry sa ukázalo, že rozvíjanie profesijnej adaptability budúcich absolventov na meniace sa ekonomicko-spoločenské podmienky si bude vyžadovať širšie znalostné zázemie, než to, ktoré je ohraničené jazykovednou prípravou. Heslom bude: vedieť o jazyku a pomocou tohto vedenia preniknúť do oblastí za jeho hranicami. Nosnými smermi v dynamike odbornej profilácie katedry bude predovšetkým rozvíjanie lingvistickej podloženej náuky o človeku a náuky o kultúre. Zároveň bude treba načrtnúť strategické ciele preferovaných výskumných prúdov v súčasnej slovakistike, a to v záujme efektívneho využitia vedeckého potenciálu mladej generácie vzhľadom na potreby a podmienky slovenskej lingvistiky.

J. Pekarová vystúpila s referátom *Slovenčina ako cudzí jazyk v kontexte slovakistiky*, v ktorom predstavila osobitnú zložku činnosti Katedry slovenského jazyka, a to jazykovú prípravu cudzincov študujúcich na filozofickej fakulte. Výraznejšie zmeny v štruktúre výučby nastali v r. 1992, keď vzniká špecializované pracovisko Metodické centrum Studia Academica Slovaca a potom v r. 1993, keď sa pri Katedre slovenského jazyka vytvára oddelenie (neskôr sekcia) slovenčiny ako cudzieho jazyka. Spomínané pracoviská sú prvými a doteraz ojedinelými na Slovensku, majú teda celoslovenskú i exteritoriálnu pôsobnosť. Výrazný je kontakt a spolupráca s vyslanými lektormi slovenského jazyka a kultúry a slovakistami pôsobiacimi na zahraničných univerzitách, ale aj s ostatnými inštitúciami a slovakistickými pracoviskami, ktoré spolupôsobia pri výbere lektorov, zriaďovaní a vybavovaní lektorátov slovenského jazyka a kultúry vo svete. Od r. 1961 sa zásluhou slovakistov FF UK začali konať tzv. týždne slovenského jazyka, literatúry a kultúry pre zahraničných účastníkov Letnej školy slovanských štúdií, ktorá sa každoročne konala v Prahe. Tieto podujatia sa postupne vyvinuli do samostatného Letného seminára slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca, ktorý sa pod týmto názvom

pravidelne koná na FF UK od r. 1965. Riadne vyučovanie cudzincov na fakulte sa uskutočňuje takmer paralelne s jej prvými ročníkmi. Práve členovia obidvoch domácich slovakistických katedier pravidelne vystupujú s prednáškami pre účastníkov letnej školy. Viac ako 30 riadnych pracovníkov obidvoch katedier pôsobilo vo funkcii lektora slovenského jazyka na 43 zahraničných univerzitách. Dôkazom úspešnosti pôsobenia pracovísk v oblasti slovenčiny ako cudzieho jazyka je stále rastúci záujem zahraničných študentov a kredit, ktorý má SAS i obidve katedry v kontexte jazykovej a vedeckej prípravy cudzincov. Uspokojiť tento záujem čo najlepšie a dobudovať systém odborného štúdia i metodickej prípravy budúcich lektorov slovenského jazyka a kultúry v zahraničí, vytvoriť sériu chýbajúcich učebných materiálov je aktuálnou úlohou súčasnosti i perspektívou budúcnosti.

Po spoločnom úvode nasledovala práca v sekciách – jazykovednej a literárnovednej.

Prvý blok referátov v jazykovednej sekcii bol venovaný predovšetkým Eugenoví Paulinymu. J. Ml a c e k nazval svoje vystúpenie *Niekoľko fragmentov z pôsobenia Eugena Paulinyho na katedre*. Dotkol sa citlivého obdobia zo života E. Paulinyho, jedného z najvýznamnejších mysliteľov a systematizátorov v dejinách slovenskej jazykovedy, keď bol na začiatku 50-tych rokov odvolaný z fakulty a presunutý za vedeckého pracovníka do Slovenskej akadémie vied, neskôr za korektora do vydavateľstva Práca, potom pôsobil ako odborný redaktor v Štátnom pedagogickom nakladateľstve a znova v SAV. V r. 1954 sa opäť vrátil na Katedru slovenského jazyka FF UK. V 60-tych rokoch sa postavil na čelo týždňa slovenského jazyka, literatúry a kultúry pražskej Letnej školy slovanských štúdií, neskôr na čelo prvých piatich ročníkov SAS-u. J. Ml a c e k v súvislosti so spresňovaním údajov o pôsobení E. Paulinyho v uvedených rokoch ďalej upozornil, že jeho spis *Norma spisovnej slovenčiny a zásady jej kodifikovania* nájdený v rukopisnom fonde Literárneho archívu Matice slovenskej a následne publikovaný v rámci edície Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV (2000) nemôže byť prepisom jeho rukopisných prednášok na FF UK z r. 1952, ako to predpokladá editor publikácie. Autor sám nijaký časový údaj o vzniku rukopisu neuvádza.

K. B u z á s s y o v á (Jazykovedný ústav E. Štúra SAV) v príspevku *Vzťah Eugena Paulinyho k pojmu dynamika slovnej zásoby* oživila niektoré názory E. Paulinyho publikované v zborníku *Obsah a forma v slovnej zásobe* z r. 1984, v ktorom reagoval na myšlienky referátu *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* od autorov K. Buzássyovej a J. Bosáka. Dotkol sa otázky zabezpečenia interindividuálnej platnosti jazykových znakov vzhľadom na mnohotvárnosť pôsobenia rozmanitých činiteľov na pohyb v slovnej zásobe, dialektiky premenlivosti a stálosti významovej stránky jednotiek slovnej zásoby, ako aj otázky stálosti prejavujúcej sa vo význame jazykových jednotiek.

Popoludňajšie rokovanie v jazykovednej sekcii sa nieslo v znamení spomienok na Jána Stanislava, Ľudovíta Nováka a Jozefa Mistríka.

H. M i e c z k o w s k á (Krakov) sa venovala významu a prínosu Stanislavových Dejín slovenského jazyka vzhľadom na rozvoj slovenskej historickej jazykovedy, S. O n d r e j o v i č (Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV) si zaspomínal na *Tri stretnutia s Ľudovítom Novákom*, jedným z najoriginálnejších osobností modernej slovenskej vedy a kultúry, od ktorého smrti v tomto roku uplynie 10 rokov. Bol tvorcom modernej slovenskej teoretickej jazykovedy, ktorý priniesol na Slovensko nové prúdy v jazykovednom myslení, priekopníkom moderných smerov v jazykovede a zároveň zástancom radikálnej pravopisnej reformy, venoval sa vzťahom slovenčiny a češtiny a vypracoval metódu vnútornej rekonštrukcie vývinu jazyka. Jeho štúdie a práce zo slovenskej, slovanskej, všeobecnej, porovnávacej románskej a ugrofínskej jazykovedy i aktuálnej problematiky jazykovej politiky a jazykovej kultúry ostávajú v zlatom fonde slovenskej jazykovedy. Akademik Ľudovít Novák dlhé roky písal svoje pamäti, ktoré mali vyjsť pod názvom *Od západu do stredu a zo stredu na východ*, čo je zrejmá alúzia na jeho semiologickú teóriu. Osud tohto rukopisu je však neznámy. Nepochybne by bolo záslužné, keby sa niektorá z filozofických fakúlt, prípadne aj spolu s inými inštitúciami, pokúsila rukopis jeho pamäti objaviť a vydať. O. Š k v a r e n i n o v á (Právnická fakulta UK) vystúpila s niekoľkými spomienkami nazvanými *Štylista Jozef Mistrík*, ktorými medzi prítomnými na chvíľu oživila ďalšiu osobnosť slovenskej jazykovedy. Zároveň všetkých pozvala na pripravovanú slávnostnú prezentáciu Mistríkovo Lingvistického slovníka, ktorý po svojej smrti spolu s ďalšími dvoma dielami zanechal v rukopise.

Záverečný blok referátov jazykovednej sekcie tematicky patril zahraničnej slovakistike – M. S z y m c z a k o v á a L. S p i r k o v á (Katovice) pripravili referát *Vývoj slovakistiky na Sliezskej univerzite v Katoviciach*, D. S o k o l o v i č (Belehrad) *Slovakistika na Belehradskej univerzite – genéza a perspektívy* a M. P a n - č í k o v á (FF UK) *Poľski lektori v Bratislave*.

Záverečná diskusia sa stala priestorom na širšie rozvinutie inšpiratívnych rozhovorov načatých v diskusných blokoch v priebehu celého podujatia. Popretkávaná bola mnohými spomienkami na tých, ktorí 80-ročnú históriu obidvoch slovakistických katedier vytvárali, celé roky boli jej neoddeliteľnou súčasťou a výsledky ich tvorivej práce zostanú cenné a inšpiratívne aj pre ďalekú budúcnosť.

Príspevky, ktoré odzneli v jazykovednej sekcii sympózia, budú postupne uverejňované v časopise *Slovenská reč*, z literárnovedného bloku referátov sa pripravuje samostatný zborník.

Monika Koncová

Medzinárodné kolokvium o bilingvizme

Pod názvom *Bilingvizmus – minulosť, prítomnosť a budúcnosť* sa 22. februára 2002 na pôde Filozofickej fakulty UK v Bratislave uskutočnilo kolokvium s medzinárodnou účasťou. Podujatie zorganizovala Katedra slovenského jazyka FF UK v Bratislave a pobočka Rakúskeho inštitútu pre východnú a juhovýchodnú Európu v Bratislave.

Cieľom kolokvia bolo iniciovať vedeckú diskusiu v slovenskom jazykovednom prostredí, ktorá by sa sústredene venovala oblasti bilingvizmu (tejto problematiky sa v minulosti do istej miery dotýkalo Komenského trienále, uskutočnené v Bratislave v roku 1973, zborník vydaný v roku 1974, a vedecký projekt *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi* v rámci série Sociolinguistica Slovaca, zborník publikovaný v roku 1999). Zámerom kolokvia bolo tiež nadviazať užšie kontakty medzinárodného významu, navzájom sa informovať o výskume s perspektívou rozvinúť v budúcnosti vedeckú spoluprácu na spoločnom projekte, ako aj poukázať na paradox, že napriek tomu, že na Slovensku sa bilingvizmus vyskytuje, neskúma sa tak, ako by bolo žiaduce.

Na podujatí vystúpilo 15 jazykovedcov, okrem domácich aj dvaja z Rakúska, jeden z Česka a jeden z Maďarska.

V úvode sa prihovril iniciátor a hlavný organizátor kolokvia J. Štefánik a prodekan filozofickej fakulty pre vedu a výskum P. Žigo, ktorí privítali všetkých účastníkov a pripomenuli dôležitosť takéhoto vedeckého stretnutia. F. Žigrai, vedúci pobočky Rakúskeho inštitútu pre východnú a juhovýchodnú Európu, v príhovore ocenil najmä možnosť spolupracovať na príprave stretnutia.

Kolokvium bolo rozčlenené na štyri bloky, po každom z nich nasledovala diskusia.

Ako prvý vystúpil G. Kremnitz (Viedeň) s príspevkom *O koncepte „jazykového konfliktu“ dnes*, v ktorom sa pokúsil o revidovanie konceptu jazykového konfliktu, ktorého podobu sformulovali v 60. rokoch katalánski sociolingvisti, predovšetkým Lluís V. Aracil i Boned a Rafael Lluís Ninyoles. Ako základné pripomienky G. Kremnitz uviedol nasledujúce body: plurilingvizmus hovoriaceho, demarkačnú funkciu jazyka dôležitú pre vybudovanie identity hovoriaceho, existenciu komunikačných rovín jednotlivých jazykov, nerovnaký status a prestíž jednotlivých jazykov v rámci bilingvizmu.

P. Cichon (Viedeň) príspevkom *Prekonávanie jazykových konfliktov vo vedomí bilingválnych hovoriacich* tematicky nadviazal na G. Kremnitza. Uvažoval o koncepte jazykového vedomia a zameril sa predovšetkým na príčiny a odstraňovanie konfliktov vo vedomí bilingválnych hovoriacich. Konflikty vo vedomí bilingválnych hovoriacich pramenia v štyroch dichotomických vlastnostiach jazy-

kového vedomia: vedomé – nevedomé, kolektívne – individuálne, konštantné – premenlivé, homogénne – nehomogénne. Jazykový konflikt sa rieši asimiláciou, segregáciou alebo nevnímaním konfliktu. V prípade asimilácie prednášateľ uviedol pojem „jazyková sebanenávisť“ (Lessing, 1930). Segregáciu zaznamenal napodiv vo Švajčiarsku. Príkladom neuvedomovania si konfliktu je situácia, keď bilingválny hovoriaci používa jeden svoj jazyk ako „jazyk srdca“ a druhý ako „jazyk rozumu“.

M. B o t í k o v á (FF UK Bratislava) a J. B o t í k (UKF Nitra) poukázali v spoločnom príspevku *Bilingvizmus v živote etnických minorít* na fakt, že bilingvizmu treba venovať pozornosť aj pri etnologickom výskume národnostných menšín. Dvoj-jazyčnosť je „univerzálnym a zákonitým“ javom v živote každej etnickej minority, pričom k jej najpodstatnejším črtám patrí procesualnosť. Táto procesualnosť znamená prechod od monolingválnosti etnickej minority v primárnom (materinskom) jazyku, cez bilingválnosť k monolingválnosti v druhom (inoetnickom) jazyku. Kultúrne zmeny postupujú zhodne s princípmi jazykovej transferencie (interferencie), akulturácie a asimilácie. Bilingvizmus sa stáva impulzom pre etnokultúrnu asimiláciu s majoritným obyvateľstvom. Etnická subkultúra (a v rámci nej aj jazyk) prestáva byť postupne pre príslušníkov minority každodennou nevyhnutnosťou, ale stáva sa skôr emocionálnou či symbolickou hodnotou.

Nad pojmovým aparátom teórie bilingvizmu sa zamyslel profesor J. H o r e c k ý (Stupava). Poukázal na potrebu viacvýhodiskového lingvistického prístupu k objektu bilingvizmu. Štyri aspekty, ktoré uvádza J. Štefánik (2001) – deskriptívno-lingvistický, kognitívno-lingvistický, psycholingvistický a sociolingvistický – navrhuje J. Horecký obohatiť o edukačný aspekt, ktorý vymedzuje pre oblasť skúmania procesov osvojovania bilingvizmu. Tiež pripúšťa tradičné používanie predpony *bi-* aj na označenie viacjazyčnosti. Vychádzajúc zo Štefánikovej definície bilingvizmu (2001) ako schopnosti alternatívne používať dva alebo viaceré jazyky pri komunikácii s ostatnými v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa táto komunikácia uskutočňuje, J. Horecký terminologicky rozlišuje teóriu bilingvizmu (skúmajúcu „vzťahy k osobe“, k hovoriacemu), teóriu viacjazykovosti (skúmajúcu „vzťahy k situácii“, ku komunikačnému spoločenstvu) a teóriu diglosie (skúmajúcu „vzťahy spôsobu“ komunikácie).

M. D u d o k (FF UK Bratislava) sa v referáte *O prirodzenom bilingvizme* venoval problematike prirodzeného bilingvizmu na Slovensku, v slovenských enklávach a v zahraničných diaspórach. Označil ho ako bilingvizmus „pohraničný“, vyplývajúci z prirodzených jazykových kontaktov a zo spontánneho, ako aj komunikačne pragmatického osvojovania si jazyka suseda či majoritného etnika. M. Dudok nahliadol najmä na slovensko-srbský bilingvizmus vojvodinských Slovákov a v tejto súvislosti uvažoval o komplexnosti výsledkov deskriptívno-lingvistického prístupu, napríklad v súvislosti s výskumom M. Myjavcovej, ktorá v dôsledku čisto jazy-

kovedného pohľadu dospela k istému jazykovému skepticizmu. M. Dudok pri bádani v oblasti bilingvizmu navrhuje zjednotenie poznatkov lingvistiky, psychológie, sociológie a ďalších antropocentrických disciplín zameraných na rečovú komunikáciu, aby sa zohľadnil komunikačno-pragmatický aspekt rečového správania bilingválnych jednotlivcov. Okrem toho autor príspevku spomenul aj aktuálne údaje o používaní slovenčiny ako materinského jazyka vo Vojvodine: napríklad to, že rozdiel medzi najnižším a najvyšším percentom stáleho používania slovenčiny predstavuje len 8 %.

J. Štefánik (FF UK Bratislava) v úvode svojho príspevku *Jazyková kompetencia bilingvistov* spomenul dva rozdielne prístupy k výskumu jazykového správania bilingválnych hovoriacich – tzv. monolingválny a tzv. bilingválny. Upozornil najmä na neprihliadanie na špecifickú situáciu pri hodnotení jazykovej kompetencie bilingvistov a na skreslenosť výsledkov vyplývajúcich z monolingválneho prístupu pri bádani. Keďže bilingvisti mnohokrát používajú svoje jazyky v odlišných situáciách, možno až komplementárnych, mala by byť táto ich špecifická jazyková kompetencia vyhodnocovaná tak, ako sa uplatňuje pri ich praktickom používaní. J. Štefánik upozornil aj na úvahy F. Grosjeana (1998) o tzv. jazykovom mode bilingvistov – stave aktivácie oboch jazykov (alebo deaktivácie jedného z jazykov) pri komunikácii, ktorý rozličným stupňom aktivácie jazykových mechanizmov bilingvistu vysvetľoval existenciu miešania, prepínania kódov, interferencie a pod. J. Štefánik zdôraznil, že miera jazykovej kompetencie bilingvistu pre jednotlivé formy (variety) jeho jazykov priamo odráža podmienky, ktoré mal na ich dosiahnutie vytvorené, vrátane potreby a motivácie na ich používanie, ako aj hĺbku aktívneho kontaktu s nimi.

Predmetom analýzy M. Žilákovéj (Budapešť) bola dvojjazyčnosť Slovákov v Maďarsku. Autorka predstavila vývin dvojjazyčnosti Slovákov v Maďarsku – stratu dominancie slovenčiny a posun od prirodzeného bilingvizmu k bilingvizmu školskému. Osobitne venovala pozornosť problému diglosie, resp. vzťahu k dvom spisovným jazykom: kým spisovná maďarčina zohrávala vždy úlohu absolútnej normy, vo vzťahu k spisovnej slovenčine bola situácia komplikovanejšia – normu plnilo nárečie, bernolákovčina a bibličtina. M. Žiláková sa ďalej venovala bohatej vzorke interferenčných javov v slovenských komunitách v Maďarsku, pričom sa opierala o doklady z básní naivnej poetky Zuzany Újváriovej-Strakovej. Cenné v príspevku boli aj zmienky o aktuálnom stave školského bilingvizmu a bilingválneho slovensko-maďarského vzdelávania v Maďarsku.

Príspevok I. Lantýáka (FF UK Bratislava) bol zameraný na niektoré pojmy z oblasti kontaktológie. Najskôr sa sústredil na prípadové kontaktné javy, t. j. také, ktoré sa do prejavov bilingválnych hovoriacich dostávajú pod vplyvom konkrétnych elementov alebo gramatických foriem odovzdávajúceho jazyka. Pod diskurzívnymi kontaktnými javmi rozumie také jazykové prvky a formy, ktoré sa ne-

vyskytujú ani v jednojazyčných, ani v dvojjazyčných varietách prvého jazyka, príležitostne sa však objavujú v prvojazyčných diskurzoch bilingválnych hovoriacich pod vplyvom ich cudzieho jazyka.

Cieľom príspevku I. B o g o c z o v e j (Ostrava) *K fungovaniu česko-poľskej dvojjazyčnosti v Tešíne a okolí v Českej republike* bolo charakterizovať jazykové pomery na uzemí, kde sa bežne hovorí po česky, po poľsky a tešínskym nárečím. Autorka podala komplexný obraz o fungovaní týchto jazykových kódov v rodinnom prostredí, v škole, pri verejnej komunikácii, vo vzťahu k médiám a k cirkvi. V druhej časti príspevku prezentovala výsledky analýz autentického jazykového materiálu získaného z tešínskych poľských škôl – v rámci čoho sa zamerala predovšetkým na chyby interferenčnej povahy v dôsledku ovplyvnenia spisovného poľského jazyka spisovnou češtinou a tešínskym nárečím. Zdôraznila, že i napriek vysokej miere jazykovej kompetencie nemožno interferenciu u bilingválnych osôb vylúčiť.

Niekoľko poznámok k špecifikám fungovania česko-slovenských jazykových vzťahov priniesla M. N á b ě l k o v á (Praha) v príspevku *Medzi pasívnym a aktívnym bilingvizmom*. Poukázala na aktuálnu situáciu v “asymetrii” jazykových kontaktov Čechov a Slovákov. Z jej záverov nevyplýva „podstatná rezignácia“ Slovákov na češtinu – väzby k češtine sa udržiavajú najmä nepriamo (literatúra, film, televízia), kým v českom prostredí možno pozorovať neočakávané posilnenie najmä priamych kontaktov (s prácou, so štúdiom alebo s rodinou súvisiace pobyty Slovákov v Česku). M. Nábělková referovala aj o experimente uskutočnenom medzi slovenskými študentmi vzdelávajúcimi sa v Českej republike, v rámci ktorého sa skúmala ich schopnosť zaktivovať pasívnu znalosť češtiny a vyprodukovať český text. Podľa výsledkov experimentu sa respondenti bežne nezamýšľajú nad úrovňou ovládania češtiny a ani sa nepovažujú za bilingvistov v tomto vzťahu. Dôležité je, že vo vzájomnej komunikácii českých a slovenských hovoriacich ani nemusí dôjsť k aktivovaniu druhého komunikačného kódu.

Spoločný príspevok J. P a l l a y a (FF UK Bratislava) a M. P a l c ú t o v e j (FF UK Bratislava) sa orientoval na konkrétny prípad kombinovaného prirodzeného a intencného bilingvizmu. J. Pallay v prvej časti zhodnotil jazykový vývin svojej trilingválnej dcéry Zuzany a uviedol výsledky testovania maďarčiny, v ďalšej časti M. Palcútová zhrnula výsledky troch analýz dosiahnutej jazykovej kompetencie v slovenčine a v nemčine. Rečové schopnosti trilingválneho dieťaťa mohli účastníci kolokvia posúdiť aj sami vďaka prezentovaným magnetofónovým nahrávkam.

Viacerí účastníci kolokvia poukázali na obsahovú a rozsahovú nejednotnosť pojmu bilingvizmus, ktorá podľa M. Dudka vyplýva jednak z multidisciplinarity pri bádani v tejto oblasti a jednak z toho, že „máme do činenia s komplexnou jednotkou jazykovej komunikácie“.

Na záver sa skonštatovalo, že je nevyhnutné prehĺbiť na Slovensku výskum v oblasti bilingvizmu, ako aj pokračovať v organizovaní podujatí podobného druhu. Prednesené príspevky budú publikované v osobitnom zborníku.

Michaela Palcutová

VAŇKO, J.: The Language of Slovakia's Rusyns. New York, Columbia University Press 2000. 121 s.

Spisovný jazyk Rusínov na východnom Slovensku je takou istou realitou ako spisovný jazyk vojvodinských Rusínov zo začiatku 20. storočia, ktorý sa už dostal aj do učebníc slavistiky (ako slovanský jazyk). Je v ňom napísaná pomerne bohatá umelecká spisba, vychádzajú v ňom noviny, vysiela rozhlas a televízia. Je len otázkou času, kedy podobný priaznivý vývoj umožní aj Rusínom na východnom Slovensku, aby ich kodifikovaný jazyk, jeho historické opodstatnenie, potvrdila tiež literatúra najrozmanitejších žánrov, písaných aj hovorených. Dnes totiž nejestvuje moc, ktorá by mohla tento vývoj zvrátiť. Kodifikácia rusínskeho spisovného jazyka pre východoslovenských Rusínov je ďalším potvrdením faktu, že každý dialekt môže za priaznivých historických okolností nadobudnúť status spisovného jazyka, ak národno-jazykové spoločenstvo, ktoré ním hovorí, má pocit vzájomnej spolupatričnosti založený na spoločnej histórii, náboženstve, kultúre a celom rade ďalších faktorov, ktoré ho do jedného celku zjednocujú.

Autor publikácie J. Vaňko v prvej kapitole podáva stručnú históriu rusínskeho jazyka, jeho dejinné peripetie, nepopiera, že rusínčina i ukrajinčina sa vyvinuli zo spoločného protojazyka, ale upozorňuje na konvergentné aj divergentné črty tohto vývoja, podmienené hlavne tým, že východoslovenskí Rusíni nikdy nežili v spoločnom štátnom útvare s Ukrajincami. Snaží sa tiež vysvetliť, prečo došlo ku kodifikácii rusínskeho jazyka až v deväťdesiatych rokoch 20. storočia, hoci predpoklady na jeho kodifikáciu existovali už na začiatku druhej polovice 19. storočia.

V druhej kapitole poukazuje autor na niektoré slabé stránky historicko-porovnávacej metódy výskumu rusínskych nárečí na východnom Slovensku, ktorá sa opiera predovšetkým o fonologické a morfológické črty týchto nárečí z hľadiska ich pôvodu a vzťahu k praslovančine. Autor v princípe neodmieta ani v súčasnosti historicko-porovnávaciú metódu pri skúmaní a vysvetľovaní jazykových javov, ale delenie slovanských jazykov na východné, západné a južné, opierajúce sa o túto metódu považuje za umelé, keďže neberie na zreteľ aj kultúrne a zemepisné kritériá.

V tretej kapitole sa J. Vaňko sústredil na porovnanie spisovnej rusínčiny so spisovnou ukrajinčinou. Uvádza základné fonologické a morfológické črty spoločné obidvom jazykom a ich interpretácii ukrajinistkou Z. Hanudel'ovou a rusinistom V. Jaburom. Rovnako postupuje aj v prípade porovnávania fonologických a morfológických črt spisovnej rusínčiny s inými slovanskými jazykmi.

Štvrtá kapitola je venovaná špecifickým črtám rusínskeho jazyka. Je to najob-
siahlejšia časť Vaňkovej monografie, pretože v nej autor opisuje všetky roviny jazy-
kovej štruktúry rusínskeho jazyka komplexne a zároveň poukazuje na miesto tohto
jazyka medzi slovanskými jazykmi s dôrazom na jeho vzťahy a väzby so spisovnou
slovenčinou, ukrajinčinou a čiastočne aj poľštinou.

Z fonologického hľadiska má rusínsky jazyk a jeho nárečia tzv. „i-ový“ subsys-
tém s tromi samohláskovými fonémami: *i – u – ы*.

Osobitnou črtou rusínčiny je: a) zachovanie praslovanských slabík *ky, hy/gy/, chy* s ... ako reflexom psl. – *руки, ноги, хыжа*. Spisovná ukrajinčina má v tejto po-
zícii samohlásku *y* – *руки, ноги, грихи*; b) zachovanie pôvodného mäkkého *ř* upro-
stred slova – *вер'х, це'рков*; c) reflex *dž* za *dj* praslovanské – *ходжу, виджу*. V
rovnakej pozícii má spisovná ukrajinčina *ž* – *межа, хожу*.

Z morfológického hľadiska za špecificky rusínske považuje autor viaceré pádové
formy substantív a) nom. pl. *старостове, рыбаге* ap. V spisovnej ukrajinčine
старости; b) univerzalizáciu pádových koncoviek v západnej skupine rusínskych
nárečí *-от* v inštrumentáli pre všetky rody *с хлопом, зо женом, з містом*. Vo vý-
chodnej skupine rusínskych nárečí ako aj v spisovnej rusínčine feminína majú koncov-
ku *-ои* – *зо женой, з мамою* ap.; c) kontrahované tvary adjektív ženského rodu vo
všetkých pádoch. V spisovnej ukrajinčine majú v nepriamych pádoch tieto adjektíva
nekontrahované tvary – *доброю* oproti *доброї*, dat. sing. *добри* oproti *добриі*. Za špe-
cificky rusínske považuje autor aj enklitické tvary osobných zámen – *ня, тя,*
ся/са/ца, но, ми, ти, сі, му, ї a niektoré ďalšie zhodné alebo rozdielne v porovnaní
s ukrajinčinou, resp. slovenčinou. Z čísloviek ako najcharakteristickejšiu črtu uvádza
J. Vaňko tvary *ѣдвоме, трѣме, штирме*, ktoré sa používajú iba s počítanými osobný-
mi podstatnými menami – *двоми хлопи, трьоми принцове*. Zo sloviess ako špecifické
uvádza tvary minulého času – *ходилем; я робил* a 1. osobu prézenta singuláru *иду,*
несу a plurálu *ходиме, читаемо*. V spisovnej ukrajinčine *ходимо, читаемо*.

Pri opise lexiky rusínskeho jazyka upozorňuje J. Vaňko na známy problém vy-
čleňovania osobitnej lexiky niektorých slovanských jazykov, resp. nárečí a sú-
streďuje sa v prvom rade na jej porovnanie s ukrajinskou lexikou, tak ako je za-
značená v atlasoch V. Lattu a Z. Hanudel'ovej, ako aj v slovníku J. Paňka. Mapuje
tiež výpožičky, ktoré sa do rusínčiny dostali zo slovanských i z neslovanských jazy-
kov, pričom konštatuje, že neslovanská lexika sa do rusínskeho jazyka dostáva nov-
šie prostredníctvom slovenčiny.

V kapitole venovanej syntaxi autor upozorňuje na najtypickejšie črty syntaktickej a sémantickej štruktúry vety v rusínskych nárečiach na východnom Slovensku a porovnáva ich s analogickými javmi v spisovnej ukrajinčine, slovenčine a v nárečiach týchto dvoch jazykov. Je to originálna časť monografie, pretože doterajší bádatelia túto jazykovú rovinu v spomenutých troch nárečiach, resp. jazykoch podrobnejšie nekonfrontovali.

Na konci monografie uvádza J. Vaňko zápisy nárečia v podaní ešte žijúcich obyvateľov rusínskych obcí a dve ukážky poviedkových textov v spisovnej rusinčine.

Monografia J. Vaňka je bohatým prameňom poznania dejinných i súčasných peripetií formovania rusínskych nárečí i novodobého rusínskeho spisovného jazyka.

Štefan Švagrovský

KRŠKO, J.: Terénne názvy z Muránskej doliny. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela 2001. 232 s.

Hodnotným príspevkom v oblasti slovenskej onomastiky je monografia J. Krška, ktorej cieľom je spracovanie terénnych názvov z Muránskej doliny. Pozitívnym znakom tejto práce je jej aktuálnosť, snaha spájať doterajšie teoretické poznatky z onomastiky s konkrétnym materiálom, ktorý autor získal terénnym výskumom, ako aj schopnosť klasifikovať materiál využitím pramennej literatúry. Základná charakteristika materiálu, ktorý je predmetom Krškovho bádania, sa opiera o teoretické poznatky J. Svobodu, V. Šmilauera, R. Krajčoviča, M. Majtána, J. Pleskalovej a R. Šrámka. Na začiatku posudzovanej práce jej autor venuje pozornosť objektu výskumu z teoretického hľadiska a všima si problematiku toponomastickej terminológie (s. 7 – 11). Na osobitný okruh problémov upozorňuje J. Krško v kapitole *Hranica medzi apelatívami a propriami a písanie predložkových terénnych názvov* (s. 12 – 13). V tejto časti práce sa uvádza základný rozdiel v chápaní apelatívnej a propriálnej lexiky vo všeobecnosti (R. Šrámek, M. Majtán, J. Pleskalová) a predstavujú sa aj základné pravopisné tendencie v ich písaní. Povaha materiálu získaného terénnym výskumom si vyžiadala potrebu precízneho zhodnotenia a homogenizácie jednotlivých tried: z pravopisného hľadiska (napr. typ *Pod breziny, Pri križu*). Autorovo konštatovanie, že „križ (kresťanský symbol umiestňovaný v minulosti na hraniciach chotára, na rázcestiach a pod., pozn. P. Ž.) nefunguje v onymickej sústave ako priamy názov“, s poznámkou, že „nikto nebude mať lúku *Križ“ (s. 14), môže vyvolať diskusiu najmä v prípade porovnávania heuristického materiálu zo súčasného vý-

skumu so staršími prameňmi, pretože takéto chápanie onymických objektov nerešpektuje v plnom rozsahu ich sociálnu funkciu, historický aspekt a motivačný faktor vzniku proprií. Toto naše konštatovanie potvrdzuje vznik priameho názvu motivovaného podobou, ktorá sa v propriálnej rovine prejavuje mentálnym dotváraním javu (typ *Kriš*, *Pri križu*, ale *Križná poľana*). Samostatnou časťou posudzovanej práce je kapitola *Polyonymia terénnych názvov* (s. 16 – 20). V nej autor uplatňuje viacero prístupov hodnotenia terénnych názvov. Rešpektuje vzťah starších a novších podôb názvov, ich všeobecnosť – individuálnosť, nárečové – spisovné podoby názvov, vši ma si neštandardizované aj štandardizované názvy, ich neutrálnosť – expresívnosť, pôvodnosť názvov – substituovanosť do iného jazyka. Škoda, že sa v závere kapitoly autor obmedzuje len na krátke konštatovanie o sociálnej podmienenosti polyonymie. Sociálne prvky v polyonymii sú totiž dominantnými znakmi mentálneho dotvárania onymických štruktúr a práve v tejto oblasti sa odkrývajú veľké možnosti systematického bádania. V kapitole *Problematika regionálneho charakteru – Nárečia obcí a ich odraz v terénnych názvoch* (s. 21 – 26) sa uvádzajú základné hláskoslovné znaky nárečia skúmaného regiónu. Charakteristika lexikálnej stránky terénnych názvov (s. 27 – 35), terénnych názvov odvodených od osobných mien (s. 36 – 41) a slovotvorných modelov terénnych názvov má deskripčnú materiállovú povahu a potvrdzujú sa ňou doterajšie poznatky o slovotvornej štruktúre slovenských terénnych názvov. Je však výsledkom precízneho heuristického výskumu.

Jadro práce tvoria lexikálno-sémantické rozborý terénnych názvov z jednotlivých lokalít (s. 63 – 155). Ide o systematické spracovanie onymického materiálu priamym terénnym výskumom a jeho porovnanie s inými prameňmi (katastrálne mapy, nárečový slovník, kartotéka). V tejto časti práce prejavil J. Krško dobrú schopnosť analyzovať, klasifikovať a hodnotiť onymický materiál a modelovať onymické štruktúry. Na viacerých miestach práce sa však uvádza, že názov pochádza len z kartotéky Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV a že informátori v teréne názov nepotvrdili (*Ciebartka, Cigaň*, s. 171; *Karafová*, s. 173; *Na Skalu, Skala*, s. 174 atď.). Nie celkom spoľahlivo je pri interpretácii materiálu z terénneho výskumu a dokladov z kartotéky JÚLŠ SAV vyriešená problematika grafickej interpretácie s dosahom na postihovanie mäkkostnej konsonantickej korelácie a kvantity (*Predna hora*, s. 175; *Predná hora – liečebný dom*, s. 155; *Predná Hora* (chot.), s. 156; *Predňia hora, Prednia Hora* (horáreň [!]), s. 157; *Blatňja dol'inki, Blatnia dolinky*, s. 211; *Blatné dol'inky, Blatné dolinky*, s. 211). V týchto prípadoch musí čitateľ pozorne rekonštruovať, ktorý z príkladov sa uvádza v spisovnej podobe a ktorý v nárečovej podobe (pričom transkripčné pravidlá nie sú jednotné: *Blatňja dol'inki* : *Blatnia dolinky*, s. 211). V tejto súvislosti vzniká otázka, či sa v teréne overovali všetky názvy pochádzajúce z kartotéky JÚLŠ SAV, resp. či absencia týchto názvov u dnešných informátorov, resp. ich súčasná odlišná podoba v porovnaní so staršími infor-

mátormi terénneho výskumu JÚLŠ SAV neodráža významný sociálny faktor. Zachytené zmeny by mohli byť vzácnymi socioonomastickými poznatkami pri konfrontácii publikovaných prameňov (J. Orlovský), materiálu zo starších terénnych výskumov (kartotéka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV) a súčasného stavu (terénny heuristický výskum). Tieto pripomienky nemajú znižovať hodnotu posudzovanej práce, naopak, poukazujú na jej inšpiratívnosť a podnetnosť. Poslednú časť Krškovej monografie tvorí prehľadná tabuľka spracovaných názvov, v ktorej sa interpretujú výsledky vlastného terénneho výskumu so stavom v katastrálnych mapách, v nárečovej monografii J. Orlovského a v kartotéke JÚLŠ SAV, ktorá je výsledkom rozsiahleho organizovaného terénneho výskumu spred niekoľkých desaťročí. Škoda, že práci chýba širší zhrňujúci teoretický záver, v ktorom by bolo podrobnejšie vysvetlené krátke konštatovanie o tom, že „výskum terénnych názvov Muránskej doliny posunul naše poznanie v oblasti onomastiky dopredu“ (porov. s. 156). V ňom mohol autor uviesť množstvo poznatkov z vyhodnotenia materiálu získaného svojím výskumom (typ *Lázik*, s. 68; *Dankovo xvostí*, s. 179; *Kurtácká*, s. 180 v oblasti hláskoslovia; *Virobisko*, s. 177; *Virobiská*, s. 183 v oblasti lexikálneho významu) a z porovnania týchto výsledkov so starším stavom (dôležité socioonomastické informácie).

Monografia J. Krška *Terénne názvy z Muránskej doliny* obsahuje veľké množstvo hodnotného materiálu. Jeho synchronická charakteristika a klasifikácia obohacuje slovenskú onomastiku a dialektológiu o nové poznatky, ktoré sú spoľahlivým východiskom širších konfrontačných výskumov, ale aj vzácnym a podrobným informačným prameňom z oblasti regionálnej onymie.

Pavol Žigo

Za profesorkou Emou Krošlákovou (21. 3. 1936 – 16. 2. 2002)

„Minulosť národa je neoddeliteľnou súčasťou prítomnosti, preto sa každý národ usiluje hľadať, analyzovať, interpretovať a zhromažďovať pamiatky z dávnych období života svojich predkov.“ «Ema Krošláková»

Dokumentom dlhodobého a systematického výskumu je dnes už uzatvorená celoživotná vedecko-pedagogická činnosť zosnulej, s ktorou sme vyše 31 rokov spolu naplňali na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre svojho ľudské, vedecké i pedagogické poslanie vysokoškolského učiteľa. Sféra jej vedeckých a pedagogických záujmov bola rozsiahla. Venovala sa predovšetkým historicko-jazykovedným disciplinám – prednášala základy slavistiky a staroslovienciny. Dôležité miesto v pedagogickom procese mali jej výberové prednášky venované lingvistickej interpretácii staroslovienských a historických textov. K nim vydala v spoluautorstve s K. Habovštiakovou dve zaujímavé publikácie: *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov* (1993) a textovú príručku *Základy slavistiky a starosloviencina* (1994).

Osobitnú poznávaciu hodnotu má 37 diplomových prác. Vznikli pod starostlivým vedením profesorky Krošlákovej a väčšinou boli orientované na dialektológiu, onomastiku, frazeológiu a problematiku staroslovienskej literatúry. Zahŕňajú zaujímavý materiál z jednotlivých geografických lokalít Slovenska, niektoré práce majú charakter porovnávania slovenčiny s inými jazykmi (s ruštinou, poľštinou, nemčinou, angličtinou, maďarčinou).

Po sérii teoretických a praktických výskumov sa vyše dvadsať rokov podieľala na vydaní viacerých významných publikácií nášho spoločného frazeodidaktického projektu. Jeho cieľom bolo zintenzívnenie vyučovania frazeológie v rámci spisovného jazyka a v tejto oblasti výchovy a vzdelávania skvalitňovať rečovú kultúru študentov. Je spoluautorkou štyroch monografií o frazeológii. Všetky jej práce a štúdie zamerané na problematiku frazeológie analyzujú a syntetizujú dosiaľ neprebádaný frazeologický fond vybraných slovenských autorov.

Pedagogická aktivita profesorky E. Krošlákovej sa rozšírila aj na spoluprácu s Univerzitou tretieho veku. Ako hosťujúca docentka na Katolíckej univerzite Petra Pázmaňa v Pilišskej Čabe prednášala päť rokov dejiny slovenského jazyka a dialek-

tológiu. V r. 1989 – 1996 viedla Katedru slovenského jazyka FF UKF v Nitre. Mala na starosti vedecký rast doktorandov, bola oponentkou viacerých vedeckých grantov, rigorózných a kandidátskych prác. V roku 1999 bola vymenovaná za profesorku v odbore slovenský jazyk. Úspešná bola pri vedení študentov v študentskej vedeckej odbornej činnosti. Citlivo a funkčne vedela spojiť teoretické východiská s interpretačnými postupmi, čo platí najmä o vysokoškolskej vzdelávacej slovakistickej praxi. Svojím záujmom o najstaršie dejiny slovenského jazyka v širokých slovakistických súvislostiach pokryla veľmi dôležitú etapu vývinu nášho materinského jazyka, ktorej výklad má veľký dosah na formovanie jazykového povedomia budúcich učiteľov o kontinuitate slovenčiny prepojenej na dejiny slovenského národa.

Ako známa vedecká osobnosť dlhé roky pracovala vo viacerých redakciách domácich odborných časopisov (Slovenská reč, Reflexie lingvistických konfrontácií) a viackrát bola výkonnou redaktorkou zborníkov z vedeckých konferencií fakulty. Od r. 1992 až doteraz bola predsedníčkou pobočky Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre, členkou odborovej komisie vo vednom odbore slavistika – slovanské jazyky, členkou Slovenskej onomastickej komisie. Aktívne vystúpila na 26 vedeckých konferenciách a sympóziách doma i v zahraničí.

Všade tam nám budeš, drahá kolegyňa, veľmi chýbať.

Kristína Vrlíková

Súpis prác profesorky Emy Krošlákovej za roky 1995 – 2001

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác doc. Emy Krošlákovej za roky 1972 – 1994 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, 61, 1996, s. 91 – 100.

1995

Frazeologická terminológia. 1. vyd. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995. 162 s. (spoluautori J. Mlacek, P. Ďurčo, J. Skladaná, F. Miko, M. Jankovičová, M. Dobříková).

Ref.: 1. Horecký, J.: Terminologické problémy frazeológie. Kultúra slova, 29, 1995, s. 171 – 174. – 2. Kvapil, R.: MLACEK, J. – ĎURČO, P. a kol.: Frazeologická terminológia. Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 184 – 185.

Staroslovienčina vo veľkomoravskom kontexte. In: Studia Academica Slovaca. 24. Prednášky XXXI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995, s. 93 – 98.

Slovo *rataj* v slovnej zásobe slovenčiny. Slovenská reč, 60, 1995, s. 152 – 156.

- Z frazeológie v diele J. Fándlyho. In: Literárnomúzejný letopis. 26. Red. I. Sedlák. Martin, Matica slovenská 1995, s. 199 – 205.
- Aplikácia poznatkov historicko-lingvistických disciplín v pedagogickom procese. In: Zborník z vedeckej konferencie. Technológie vzdelávania tretieho tisícročia. Časť 3. (Paralelný angl. názov.) Red. V. Obert a kol. Nitra, Slovidiac 1995, s. 45 – 50, angl. res. s. 50. Znovu publikované: In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 42, 1995/96, s. 2 – 5.
- Slovanské jazyky a preklad. Originál, 2, 1995, č. 6, s. 4 (správa o medzinárodnom sympóziu o slovanských jazykoch v preklade, konanom v dňoch 28. – 29. 4. 1995 v Pécsi, Maďarsko).

1996

- Frazeologický slovník. Človek a príroda vo frazeológii. 1. vyd. Bratislava, Veda 1996. 178 s. (spoluautorka K. Habovštiaková).
- Ref.: 1. Pisárčiková, M.: Nové a doplnené vydanie frazeologického slovníka. Kultúra slova, 31, 1997, s. 113 – 115. – 2. Schulzová, O.: Slovo a slovesnosť, 50, 1997, s. 226 – 228.
- Niekoľko poznámok k frazeologickej terminológii. In: Frazeologické štúdie. 1. Red. J. Mlacek – P. Ďurčo. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996, s. 77 – 81.
- Frazéma *dostať sa do kráľov (niekoho, niečoho)* vo frazeologickom poli. Slovenská reč, 61, 1996, s. 30 – 34.
- Uplatňovanie frazeológie v texte F. Švantnera. In: Fungovanie jazykových prostriedkov v texte. Red. E. Krošláková. Nitra, Vysoká škola pedagogická v Nitre 1996, s. 111 – 117, angl. res. s. 118.
- Z lexiky Života Metoda. In: Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996. Red. Ľ. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 50 – 60.
- Onymia v Živote Metoda. In: 12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“. Prešov 25. – 26. októbra 1995. Zborník referátov. Red. M. Majtán – F. Ruščák. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove – Fakulta humanitných a prírodných vied 1996, s. 244 – 249.
- Vývinové tendencie historických názvov ulíc v Nitre. In: Urbanonymy v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3. – 5. septembra 1996). Red. P. Odaloš – M. Majtán. Banská Bystrica – Bratislava, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela – Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1996, s. 132 – 136.
- Predslov. In: Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996. Red. Ľ. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 7.

Na úvod. In: Fungovanie jazykových prostriedkov v texte. Red. E. Krošláková. Nitra, Vysoká škola pedagogická v Nitre 1996, s. 9 – 10.

1997

K problematike prekladu staroslovienskeho *jako* do slovenčiny v Živote Konštantína a Živote Metoda. In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 45. Red. P. Žigo a kol. Bratislava, Univerzita Komenského vo Vydavateľstve UK 1997, s. 155 – 161.

Starosloviencina – integrálna súčasť slavistického vzdelávania. In: Medacta '97. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre – Slovdidac 1997, s. 35 – 38.

Frazeologizmy v slovenských prekladoch biblických textov. In: O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slavistický kabinet SAV 1997, s. 162 – 182.

Frazeologické prirovnania so zoonymickým komponentom. In: Frazeologické štúdie. 2. Red. P. Ďurčo. Bratislava, Esprima 1997, s. 103 – 112.

Katedra slovenského jazyka Fakulty humanitných vied Vysokej školy pedagogickej v Nitre. In: Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1976 – 1985). Bratislava, Veda 1997, s. 649 – 650.

1998

Starosloviensky absolútny datív a jeho ekvivalenty v Živote Konštantína a Živote Metoda. In: Zborník k XII. medzinárodnému zjazdu slavistov. Red. J. Glovňa. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa – Fakulta humanitných vied 1998, s. 9 – 21.

Metaforické pomenovania apelatív v slovenčine a v ruštine. In: Reflexie lingvistikých konfrontácií. 2. Red. Ľ. Benediková. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa – Fakulta humanitných vied 1998, s. 69 – 75.

Z problematiky príbuzenských vzťahov v slovenčine. In: Rómska rodina a škola v multikultúrnom priestore. Red. B. a O. Hábovčíkovci. Bratislava – Nitra, Kultúrne združenie národností a etník SR – Katedra rómskej kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre 1998, s. 117 – 120.

Jazykové bohatstvo tvorby Jána Hollého. In: Alexander Rudnay a jeho doba. (Paralelný maď. názov.) Red. I. Káfer. Ostrihom – Trnava, Katolícka univerzita Petra Pázmaňa – Kultúrny a ochranársky spolok Alexandra Rudnaya v Ostrihome – Spolok sv. Vojtecha v Trnave 1998, s. 131 – 135.

Slovenské frazémy so somatickým komponentom v slovanskom kontexte. In: XII. medzinárodný zjazd slavistov v Karkove. Príspevky slovenských slavistov. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slovenský komitét slavistov – Slavistický kabinet SAV 1998, s. 119 – 132.

Slová *remeta, remata* v slovenskej toponymii. In: 13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2. – 4. októbra 1997. Zborník materiálov. Red. M. Majtán – P. Žigo. Bratislava, Esprima 1998, s. 91 – 97.

Žigo, P.: Kategória času v slovenskom jazyku. Bratislava 1997. Slovenská reč, 63, 1997, s. 241 – 244 (ref.).

Majtán, M.: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava 1996. Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 95 – 97 (ref.).

1999

Slovensko-maďarská jazykovedná terminológia. 1. vyd. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa 1999. 90 s. (spoluautori Š. Pongó, H. Telekyová).

Verba dicendi v Živote Konštantína a Živote Metoda. In: Acta Nitriensia. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 1999, s. 113 – 125.

Slovesá pohybu v Živote Konštantína. In: Korene nášho duchovného bytia. – Život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28. – 29. októbra 1998 v Nitre. Red. E. Krošláková – E. Kralčák. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 1999, s. 19 – 26.

Stredoslovenský nárečový superstrát v okrese Galanta. In: Nárečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Red. A. Ferenčíková. Bratislava, Veda 1999, s. 27 – 31.

Na úvod. In: Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28. – 29. októbra 1998 v Nitre. Red. E. Krošláková – E. Kralčák. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 1999, s. 7 – 8.

Životné jubileum Kataríny Habovštiakovej. Slovenská reč, 64, 1999, s. 180 – 182 (k 70. narodeninám K. Habovštiakovej).

2000

Etické parametre biblických frazém. In: Kresťanská literatúra a masmédiá. Red. T. Žilka. Piliscsaba, Katolícka univerzita Petra Pázmaňa – Filozofická fakulta, Ústav slavistiky 2000, s. 119 – 124.

Variantnosť a štruktúrno-sémantické modely frazém v diele J. I. Bajzu. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 2000, s. 307 – 318.

Svätý Gorazd a ďalší žiaci solúnskych bratov. Listy časové i nadčasové. Kultúrmospoločenský dvojmesačník, 13, 2000, č. 4, s. 27 (spoluautorka K. Habovštiaková).

2001

- Modlitba v Živote Konštantína a v Živote Metoda. In: Text a kontext v náboženskej komunikácii. *Studia Philologica* 8. Red. F. Ruščák. Prešov, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity 2001, s. 90 – 93, angl. res. s. 93.
- Dielo M. Figuli vo svetle biblickej frazeológie. In: K aktuálnym otázkam frazeológie. Zost. E. Krošláková – Ľ. Kralčák. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa 2001, s. 193 – 201, angl. res. s. 200 – 201.

Redakčná činnosť

Miesto historicko-jazykovedných disciplín. Nitra, Dekanát Pedagogickej fakulty v Nitre 1983 (výkonná redaktorka).

Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19. – 20. mája 1994. Zborník referátov. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická 1994. 286 s.

Ref.: Laliková, T.: Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. *Kultúra slova*, 30, 1996, s. 47 – 48.

Fungovanie jazykových prostriedkov v texte. Nitra, Vysoká škola pedagogická v Nitre 1996. 144 s. (redaktorka).

Slovenská reč, 57, 1992 – 65, 2000 (členka redakčnej rady).

Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa. Materiály z konferencie konanej 28. – 29. októbra 1998 v Nitre. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 1999 (redaktorka, spoluredaktor Ľ. Kralčák).

Ref.: Habovštiak, A.: Korene nášho duchovného bytia. *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 46, 1999/2000, s. 188 – 190. – Habovštiaková, K.: Prejav úcty Konštantínovi Filozofovi. *Katolícke noviny*, 115, 2000, č. 7, s. 7.

K aktuálnym otázkam frazeológie. Zborník z vedeckej konferencie. In: semiotický aspekt frazeológie (Nitra 7. – 8. decembra 1999). Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre 2001 (redaktorka s Ľ. Kralčákom).

Literatúra

Kopálová, M.: Pedagogická fakulta v Nitre. Bibliografia. Bratislava, Obzor 1978, s. 62 (súpis prác E. Krošlákovej za roky 1972 – 1975).

Oravcová, A.: Autorský register časopisu *Slovenská reč*, 1, 1932/1933 – 50, 1985. Bratislava, Veda 1986 (príl. čas. *Slovenská reč*, 51, 1986), s. 28, 96 (zoznam prác E. Krošlákovej uverejnených v r. 1979 – 1985 v Slovenskej reči).

Košláková, Ema, rod. Kukurová. In: Dvonč, L.: *Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1925 – 1975)*. Martin, Matica slovenská 1987, s. 518, opravy a doplnky (príl.), s. 13 (súpis prác E. Krošlákovej za roky 1972 – 1975).

Oravcová, A.: Autorský register časopisu *Slovenská reč*, 51, 1986 – 60, 1995. *Slovenská reč*, 60, 1995, s. 354 – 371 (zoznam prác E. Krošlákovej uverejnených v r. 1990 – 1995 v Slovenskej reči).

Dvonč, L.: Súpis prác doc. Emy Krošlákovej za roky 1972 – 1994. *Slovenská reč*, 61, 1996, s. 91 – 100.

Dvonč, L.: Súpis prác doc. Emy Krošlákovej za roky 1972 – 1994. In: *Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996*. Red. Ľ. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 164 – 174.

Kralčák, L.: Životné jubileum Emy Krošlákovej. *Kultúra slova*, 30, 1996, s. 155 – 156 (k 60. narodeninám).

Majtán, M.: Životné jubileum doc. PhDr. Emy Krošlákovej, CSc. In: *Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996*. Red. L. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 8 – 9 (k 60. narodeninám).

Majtán, M.: Životné jubileum doc. Emy Krošlákovej. *Slovenská reč*, 61, 1996, s. 90 – 91 (k 60. narodeninám).

Emá Krošláková, rod. Kukurová. In: Dvonč, L.: *Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1976 – 1985)*. Bratislava, Veda 1997, s. 280 – 282 (súpis prác E. Krošlákovej za roky 1976 – 1985).

Emá Krošláková, rod. Kukurová. In: Dvonč, L.: *Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1986 – 1995)*. Bratislava, Veda 1998, s. 303 – 307 (súpis prác E. Krošlákovej za roky 1986 – 1995).

Emá Krošláková, rod. Kukurová. In: Dvonč, L.: *Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1996 – 2000)*. Bratislava, Veda 2002, v tlači (súpis prác E. Krošlákovej za roky 1996 – 2000).

Zostavil *Ladislav Dvonč*

Jubileum doktorky Jany Skladanej

Bohatou úrodou oťaželi roky šiesteho decénia v živote Dr. Jany Skladanej, CSc., roky, o ktorých už pri jubilatkinkej päťdesiatke v pozdravnom príspevku J. Doruľa predvidavo napísal, že to po predchádzajúcich etapách tvrdej heuristickej práce a po mnohostrannom zapojení jubilatky do viacerých výskumných projektov budú roky prezentácie výsledkov jej výskumu aj ostatných odborných aktivít. Áno, toto desaťročie medzi dvoma jubileami je naozaj najproduktívnejším obdobím v celom doterajšom vedeckom a pracovnom živote Dr. J. Skladanej, je obdobím, v ktorom jej vyšli dve knihy, v ktorom sa ako spoluautorka zúčastnila na príprave vydání viacerých ďalších knižných prác, v ktorom publikovala celý rad závažných štúdií a ďalších príspevkov v domácich aj zahraničných vedeckých zborníkoch a časopisoch, obdobím, v ktorom sa ako hlavná riešiteľka alebo ako spoluriešiteľka podieľala na riešení dôležitých projektov orientovaných na dejiny nášho jazyka i celej našej kultúry, a je napokon obdobím, v ktorom pokračovala aj jej popularizačná práca, ktorou sa jubilatka zreteľne zapísala do povedomia našej kultúrnej verejnosti už pri samých začiatkoch vlastného odborného vývinu. A práve táto prepojenosť jubilatkinkej tvorby zo sledovaného desaťročia s celým jej predchádzajúcim pôsobením je priam výzvou na to, aby sa aj na tomto mieste a pri tejto príležitosti pripomenulo aspoň čo-to z predchádzajúcej etapy jej bádateľskej činnosti i z celého jej doterajšieho života.

Ak sa pri tomto pohľade upriamime iba na to najdôležitejšie z predchádzajúcich rokov jubilujúcej Dr. Jany Skladanej, CSc. (narodila sa 27. 2. 1942 v Banskej Bystrici), treba sa nám osobitne pristať aspoň pri týchto skutočnostiach:

1. V rokoch 1959 – 1964 študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského slovenský jazyk v kombinácii s latinským jazykom. Absolvovanie tejto „klasickej“ filologickej aprobácie na fakulte v mnohom priam predurčilo celý ďalší odborný rast J. Skladanej. Kombinácia slovenčiny s latinčinou dávala všetky predpoklady na jej neskoršiu profiláciu bádatelky dejín slovenského jazyka. V súvislosti s jej rokmi strávenými na fakulte treba aspoň zaznamenať ešte jednu menej známu drobnosť, ktorá nie je celkom zanedbateľná pri komplexnom pohľade na vývin univerzitnej slovakistiky a predovšetkým na rozvoj letných škôl slovenčiny pre zahraničných študentov. V roku 1961 bola ešte ako poslucháčka a ešte pod dievčenským menom Čajánková členkou tzv. riadiaceho štábu, ktorý pripravil a realizoval prvý tzv. slovenský týždeň pražskej Letnej školy slovanských štúdií. Naša jubilantka mala teda šťastie, že stála pri zrode toho, čo po ďalších troch takýchto slovenských týždňoch pražskej školy prerástlo do reprezentatívneho podujatia, ktoré je pod neskoršie (v r. 1966) prijatým názvom Studia Academica Slovaca dobre známe v celej slovenskej verejnosti a prakticky aj v celom slavistickom svete.

2. Celý doterajší produktívny život Dr. J. Skladanej sa spája iba s jedným pracoviskom, ktoré však samo medzitým stihlo zmeniť svoj názov. Jubilantka nastúpila hneď po skončení štúdia na fakulte do vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka SAV a zostala v ňom aj po jeho premenovaní na Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV a zostáva v ňom aj pri menších pracovných kontaktoch s niektorými (najmä vysokoškolskými) pracoviskami až doteraz. Znie to až neuveriteľne, ale jej pôsobenie v tomto ústave sa už blíži k štyrom desaťročiam. Jubilantka už celé roky patrí ku kmeňovým pracovníkom nielen historického oddelenia JÚLŠ SAV, ale aj celého ústavu. Jedno funkčné obdobie bola vedeckou tajomníčkou ústavu.

3. Hoci centrom vedeckého záujmu Dr. J. Skladanej je história nášho jazyka a z neho najmä história slovnej zásoby a frazeológie, najmä prvé roky jubilantkinej pracovnej činnosti sa spájajú predovšetkým s oblasťou jazykovej kultúry. V denníku Ľud viedla pravidelnú jazykovú rubriku a v rokoch 1969 – 1971 v nej uverejnila vyše 100 drobných príspevkov o rozličných otázkach. Neskôr rozširovala počet takýchto popularizačných článkov o príspevky v podobných rubrikách vo Večerníku, Pravde, Smene i v rozhlasovej Jazykovej poradni. Odbornejšie ladené príspevky tohto druhu uverejňovala aj v Kultúre slova a v ostatnom desaťročí najmä v Historickú revue. Ak zarátame do tohto súboru aj príspevky, ktoré ešte nemohol zachytiť ani najnovší zväzok Dvončových Slovenských jazykovedcov z r. 1998, pretože ten zachytáva len práce do r. 1995, vychodí nám, že iba takýchto prác je v osobnej bibliografii J. Skladanej už vyše 250.

4. Ani uvedené úctyhodné číslo príspevkov zo sféry jazykovej kultúry a jej popularizácie nemení nič na spomenutom konštatovaní, že jubilatka sa už od svojich pracovných začiatkov bádateľsky profilovala ako historička slovenského jazyka. Tieto dve sféry, totiž oblasť jazykovej kultúry a výskumu dejín nášho jazyka, nie sú v tvorbe J. Skladanej nijako odtrhnuté, práve naopak, je medzi nimi evidentná symbióza. Heuristické skúsenosti i bohatstvo poznatkov z histórie nášho jazyka jej dovoľujú prehľbovať výklad aj zdanlivo banálnych otázok jazykovej kultúry o dôležitú, ba často priam podstatnú historickú dimenziu, vedomie súvislostí ju na druhej strane zasa vedie k tomu, že mnohé aktuálne okruhy jazykovej kultúry stimulujúco pôsobia už pri výbere jej projektov z dejín nášho jazyka, z dejín jeho slovnej zásoby a jeho frazeológie. Práve tým si možno najlepšie vysvetliť fakt, že už v tých rokoch, keď jubilatka písala svoje početné popularizačné príspevky, zároveň s tým dokázala objaviť závažnosť Kamaldulského slovníka pre výskum slovnej zásoby slovenčiny v predpisovnom období (tejto téme sa venovala v príspevku v Jazykovedných štúdiách (1971) a potom opakovane a špecifikovane aj v ďalších príspevkoch) a súčasne s tým sa už od tzv. ukážkového zošita (1973) stáva spoluautorkou pripravovaného a potom postupne vydávaného Historického slovníka slovenského jazyka.

Predchádzajúce poznámky ukázali, že v jubilatkinom diele možno vidieť organické prepojenie jej prác jednak so zreteľom na spomínané dve základné sféry jej publikačnej činnosti a jednak aj so zreteľom na časovú dimenziu jej činnosti. A práve tento fakt nám umožňuje upustiť od ďalšieho sledovania celého jej diela a venovať sa iba niektorým výraznejším momentom, ktoré charakterizujú v úvode spomínané najproduktívnejšie decénium jej práce a tvorby.

Hneď na začiatku treba vyzdvihnúť spomenutú autorskú a ďalšiu účasť Dr. J. Skladanej na vzniku Historického slovníka slovenského jazyka, jedného z kľúčových diel slovenskej lexikografie. O celom tomto projekte aj o jednotlivých už uverejnených zväzkoch HSSJ vyšiel celý rad recenzií a ďalších ohlasov, a tak sa na tomto mieste obmedzíme iba na zaznamenanie jubilatkinho podielu na celom procese tvorby aj publikovania tohto diela. Jej práca v tomto smere, to nie sú iba vypracované heslá do jednotlivých zväzkov a účasť na redakčných prácach, to je aj celý rad jej samostatných štúdií a článkov o histórii našej slovnej zásoby, o histórii niektorých typov pomenovaní i o histórii niektorých osobitných slov, ako aj rad príspevkov o historickej lexikológii aj historickej frazeológii. Od takejto orientácie jej práce je potom už len krôčik k oblastí, ktorej sa jubilatka popri plnení svojich slovníkárskych záväzkov v posledných dvoch desaťročiach, ba už aj trochu dlhšie, venuje najsystematickejšie, a zdá sa, že aj s najväčším elánom, a to k slovenskej historickej frazeológii.

Pri pohľade na túto časť jubilatkinho diela treba sa pristaviť v prvom rade pri jej monografii *Frazeologický fond slovenčiny v predpisovnom období* (1993, 176

s.). Je to totiž dielo, v ktorom autorka po prvýkrát u nás formulovala metodologické aj teoretické východiská historickej frazeológie. V jej koncepcii sa produktívne spojili isté výtobytky historickej lexikológie, domácej (z nej najmä niektoré podnety V. Blanára) i cudzej, predovšetkým slavistickej, s najlepšimi výsledkami porovnávacej a všeobecnej frazeológie (v tomto smere sa jubilatka opierala najmä o Mokijenkovu koncepciu frazeologických opozícií, predovšetkým o jeho opozíciu synchronie a diachronie). Práve na takejto báze či na tomto podloží vznikla osobitná koncepcia historickej frazeológie, ktorá umožnila autorke riešiť všetky základné otázky tejto disciplíny a ich aplikácie v oblasti historickej frazeografie. Na jej základe mohla jubilatka aj na medzinárodných fórach (napr. na zasadnutiach Medzinárodnej komisie pre výskum frazeológie slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov, resp. na konferenciách s týmito zasadnutiami spojených) s úspechom predstaviť vlastné chápanie pojmov historická frazéma, historický variant frazémy atď. Jej riešenia týchto kľúčových otázok historickej frazeológie sa stretáva – a to môže písať týchto riadkov doložiť osobným svedectvom – s pozitívnym ohlasom u takých popredných slovanských frazeológov, ako sú napr. V. M. Mokijenko z Ruska, Chorvát J. Matešić, Poliak A. M. Lewicki či nemecký slavista a baltista R. Ekkert. Príslušnú časť pojmoslovia historickej frazeológie preniesla jubilatka vo forme spracovaných hesiel aj do kolektívnej Frazeologickej terminológie (1995, 160 s.).

Živý ohlas na jej popularizačné príspevky z histórie slova istých ustálených spojení, ktoré – ako sa už naznačilo – dlhší čas publikuje v Historickej revue, priviedol k tomu, že výber z nich sa v čiastočne modifikovanej podobe zhromaždil v knižke *Slová z hlbín dávnych vekov* (1999, 206 s.). Je to súbor takmer 80 takýchto príspevkov, v ktorých sa však vykladá alebo nejako ináč zachytáva oveľa väčší počet predovšetkým knižných frazém. V tomto zmysle táto jubilatkiná práca vo veľkej miere napĺňa myšlienku F. Mika, že dnešné opisy a iné spracovania frazeológie sa majú sústredene venovať knižnej – v jeho terminológii kultúrnej – frazeológii, aby sa v jazykovej praxi súčasnosti nezužoval frazeologický fond iba na niekoľko vychytených a častým publicistickým uplatňovaním do polôh kliše posunutých frazém.

Ak k uvedeným faktom pripočítame aspoň výpočtom aj to, že Dr. J. Skladaná je spoluautorkou dvoch vydaní našej kolektívnej *Bibliografie slovenskej idiomatiky, frazeológie a paremiológie* (1992; 76 s.; 112 s.), že najmä v posledných rokoch vedie ako hlavná riešiteľka interdisciplinárny projekt zameraný na výskum viacerých stránok či viacerých zložiek slovenskej (najmä kresťanskej) kultúry z predchádzajúcich storočí, že aktívne reprezentuje svoje pracovisko na mnohých domácich a medzinárodných jazykovedných aj interdisciplinárnych konferenciách, že s vervou pokračuje i vo svojej popularizačnej práci, potom sa oné deväťdesiate roky i tento začiatok nového storočia javia ako skutočné vyvrcholenie celej doterajšej činnosti

jubilantky, zároveň však ako vyvrcholenie, ktoré má aj zreteľnú perspektívnu dimenziu. Lebo Dr. J. Skladaná má ešte vždy množstvo nových námetov aj spôsobov ich teoretického spracovania. Práve so zreteľom na uvedené fakty, želáme milej jubilatke veľa zdravia, osobnej i pracovnej pohody, aby mohla z týchto námetov a plánov ešte čo najviac realizovať v záujme ďalšieho rozvoja našej jazykovedy.

Mnogo ljeta, milá Janka!

Jozef Mlacek

Súpis prác doktorky Jany Skladanej za roky 1991 – 2001

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác Jany Skladanej za roky 1965 – 1990 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, 57, 1992, s. 41 – 46.

1991

Historický slovník slovenského jazyka. I. A – J. Red. M. Majtán a kol. Bratislava, Veda 1991. 536 s. (spoluautori V. Blanár, E. Jóna, I. Kotulič, E. Krasnovská, M. Majtán, M. Majtánová, Š. Peciar).

Ref.: 1. Gáfriková, G.: Rozpaky nad slovníkom. *Tvorba* 1 (10), 1991, č. 8, s. 31 – 32. – 2. Habovštiak, A.: Priekopnicke lexikografické dielo. *Literárny týždenník*, 4, 1991, č. 23, s. 5. – 3. Habovštiaková, K.: Jazykovedný časopis, 42, 1991, s. 138 – 142. – 4. Kačala, J.: Inšpiratívne dielo. Máme historický slovník slovenčiny. *Národná obroda*, 4. 4. 1991, s. 12. – 5. Kačala, J.: Slovo v dejinách. *Slovenské národné noviny*, 2 (6), 1991, č. 18, s. 7. – 6. Ondrejovič, S.: Knižná revue, 1, 1991, č. 12, s. 1. – 7. Ripka, I.: Knižná revue, 1, 1991, č. 12, s. 1. – 8. Ripka, I.: Slovenská archivistika, 26, 1991, s. 123 – 125. – 9. Žigo, P.: Historický slovník slovenčiny. *Kultúrny život*, 25, 1991, č. 19, s. 9. – 10. Gregor, F.: Magyar Nyelv (Budapest), 28, 1992, s. 495 – 502. – 11. Kačala, J.: Prvé dva zväzky Historického slovníka slovenského jazyka. *Kultúra slova*, 26, 1992, s. 249 – 253 (aj o 2. zv. z r. 1992). – 12. Kočíš, F.: Dielo jedinečné a dôležité. *Národná obroda*, 2. 7. 1992, s. 7 (aj o 2. zv. z r. 1992). – 13. Krošláková, E.: Národná minulosť priblížená slovami. *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 39, 1991/92, s. 187 – 188. – 14. Ondruš, Š.: Wjno mjrne pité zmocnuje mozgi. Každému, kto chce vedieť, akí múdri boli Slováci. *Koridor*, 20. 11. 1992, s. 6 (aj o 2. zv. z r. 1992). – 15. Stich, A.: Svátek jazyka slovenského (item poněkud i českého). *Literární noviny*, 3, 1992, č. 3, s. 4. – 16. Žigo, P.: Slovenská reč, 57, 1992, s. 123 – 126. – 17. Zgusta, L.: *International Journal of Lexicography*, 6, 1993, s. 33 – 34. – 18. Smirnov, L. N.: *Etimologija*, 1991 – 1993, s. 174 – 179.

Slovenská frazeológia z hľadiska diachronie. *Zápisník slovenského jazykovedca*, 10, 1991, č. 1 – 2, s. 30 – 31 (tézy prednášky konanej dňa 5. 3. 1991 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).

Možno sa tešiť nepriazni? *Kultúra slova*, 25, 1991, s. 118 – 119.

1992

Slovenská reč, 67, 2002, č. 2

Historický slovník slovenského jazyka. 2. K – N. Red. M. Majtán. 1. vyd. Bratislava, Veda 1992. 616 s. (spoluautori V. Blanár, I. Kotulič, E. Krasnovská, M. Majtán, M. Majtánová, B. Ricziová).

Ref.: Kačala, J.: Prvé dva zväzky Historického slovníka slovenského jazyka. Kultúra slova, 26, 1992, s. 249 – 253 (aj o 1. zv. z r. 1991). – 2. Kočiš, F.: Dielo jedinečné a dôležité. Národná obroda, 2. 7. 1992, s. 7 (aj o 1. zv. z r. 1991). – 3. Ondruš, Š.: Wjno mjrne pité zmocnuje mozgi. Každému, kto chce vedieť, akí múdri boli Slováci. Koridor, 20. 11. 1992, s. 6 (aj o 1. diele z r. 1991). – 4. Žigo, P.: Slovenská reč, 58, 1993, s. 59 – 61. – 5. Smirnov, L. N.: Etimologija 1991 – 1993, s. 174 – 179.

Bibliografia slovenskej idiomatiky, frazeológie a paremiológie. Red. P. Ďurčo. 1. vyd. Bratislava – Nitra, Komisia pre výskum frazeológie pri Slovenskom komitáte slavistov 1992. 80 s.; 2. vyd. 1992. 114 s. (spoluautori P. Ďurčo, J. Mlacek, Z. Profantová).

Ref.: Hlôšková, H.: Slovenský národopis, 41, 1993, s. 237 – 238.

Frazémy v Hollého preklade Vergíliovej Eneidy. In: Pamätnica Antona Bernoláka. Red. J. Chovan v spolupráci s M. Majtánom. Martin, Matica slovenská 1992, s. 198 – 204.

Vývin slovenskej frazeológie v 15. – 18. storočí. Slavica Slovaca, 27, 1992, s. 169 – 175, nem. res. s. 175 – 176 (s pripojenou poznámkou K. Habovštiakovej na s. 176).

Jazyk kázni Paulína Bajana. In: P. Paulín Bajan OFM (1721 – 1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí. Zborník referátov z konferencie Skalica, 23. – 25. 6. 1992. Red. L. Kačic. Bratislava, vydavateľstvo Serafín 1992, s. 73 – 80, nem. res. s. 81.

Z výskumu slovenskej idiomatiky, frazeológie a paremiológie. Slavica Slovaca, 27, 1992, s. 187 – 206 (spoluautori P. Ďurčo, J. Mlacek, Z. Profantová).

Mať na rováši. Historická revue, 3, 1992, č. 1, s. 33 – 34. – *Tamže: Vystaviť na pranier* (č. 1, s. 34). – *Kocky sú hodené* (č. 2, s. 37). – *Prekročiť Rubikon* (č. 2, s. 37). – *Pyrrhovo víťazstvo* (č. 2, s. 37). – *Psí tridsiatok* (č. 3, s. 25). – *Trpezlivý ako Jób* (č. 4, s. 37). – *Byť ako Lazar* (č. 4, s. 37). – *Keď kopne múza* (č. 5, s. 27). – *Osedlať si Pegasa* (č. 5, s. 27). – *Jablko sváru* (č. 6, s. 36). – *Achillova päta* (č. 6, s. 38). – *Nosiť sovy do Atén* (č. 7, s. 35). – *Sizyfova robota* (č. 7, s. 35). – *Stratili ste hlavu?* (č. 8, s. 36). – *Chcete byť bohatý ako Krézus? alebo ako Rotschild?* (č. 9, s. 33). – *Tantalove muky* (č. 10, s. 31). – *Prokrustova posteľ* (č. 10, s. 31).

1993

Frazeologický fond slovenčiny v predpisovnom období. 1. vyd. Bratislava, Veda 1993. 176 s.

Ref.: 1. Ďurčo, P.: Jazykovedný časopis, 46, 1995, s. 50 – 51. – 2. Krošláková, E.: Slovenská reč, 59, 1994, s. 120 – 125.

Internationalismen in der Phraseologie. In: Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre. Phraseology in Education, Science and Culture. Zborník materiálov z II. medzinárodnej frazeologickej konferencie. Nitra 14. – 16. september 1992.

Red. E. Krošláková. Nitra, Vysoká škola pedagogická v Nitre – Fakulta humanitných vied 1993, s. 345 – 355.

Niektoré východiská porovnávacej frazeológie. *Slavica Slovaca*, 28, 1993, s. 50 – 55.

Pohľad na slovenskú frazeológiu z historického aspektu. In: *Studia Academica Slovaca*. 22. Prednášky XXIX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1993, s. 215 – 223.

Pranostiky v diele Juraja Fándlyho Piľní domajší a poľní hospodár. In: *Slovenské učené tovarištvo 1792 – 1993*. Red. M. Petráš. Trnava, Západoslovenské múzeum 1993, s. 144 – 146.

Frazémy v Historickom slovníku slovenského jazyka a v starších slovenských slovníkoch. In: *Z vývinu slovenskej lexiky*. Red. R. Kuchar. Bratislava, Veda 1993, s. 170 – 180.

Vzťah Ľudovíta Štúra k preberaniu cudzích slov v slovenčine. *Slovenská reč*, 58, 1993, s. 257 – 260.

Einige Aspekte der konfrontativen Phraseologie. In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Zborník resumé. Red. S. Mislovičová a kol. Bratislava, Veda 1993, s. 682.

Najedol sa ako sedliak na Vianoce. *Historická revue*, 4, 1993, č. 1, s. 35. – Tamže: *Dobří ľudia* (č. 2, s. 36). – *Starý ako Matuzalem* (č. 3, s. 38). – *Bol Šalamún naozaj múdry?* (č. 4, s. 27). – *Láska a krása svetom vládnu* (č. 5, s. 33). – *Bude z toho világoš?* (č. 6, s. 33). – *Dať na sekeru* (č. 7, s. 34 – 35). – *Judášsky bozk* (č. 8, s. 34). – *Turecké ozveny* (č. 9, s. 32). – *Kolumbovo vajce* (č. 10, s. 29).

Slavisti v Bratislave. *Nedeľná Pravda*, 2, 1993, č. 36, s. 6 (správa o 11. medzinárodnom zjazde slavistov, konanom v dňoch 30. 8. – 8. 9. 1993 v Bratislave).

Životné jubileum Jána Doruľu. *Jazykovedný časopis*, 44, 1993, s. 143 – 144 (k 60. narodeninám).

1994

Konotačný príznak vo frazémach s vlastnými menami z diachrónneho hľadiska. In: *Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien*. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19. – 20. mája 1994. Zborník referátov. Red. E. Krošláková. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická 1994, s. 61 – 64.

Odraz vývinu jazyka a spoločnosti vo frazeológii. *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 81 – 84. Slovenské a poľské frazémy s komponentom *chlieb* z diachrónneho hľadiska. In: *Studia linguistica Polono-Slovaca*. 4. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1994, s. 70 – 80, poľ. res. s. 80.

Frazeológia v Ribayovom Idiotikone. *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 151 – 155.

- Štylistické hodnotenie niektorých lexikálnych jednotiek z obdobia 50. – 80. rokov.
In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Budmerice 27. – 29. októbra 1994 (konferenčné materiály). Red. J. Doruľa. Bratislava – Martin, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Matica slovenská 1994, s. 57 – 58.
- Slovník z bernolákovského obdobia. Zápisník slovenského jazykovedca, 13, 1994, s. 17 – 19.
- Historický aspekt slovenskej frazeológie. Zápisník slovenského jazykovedca, 13, 1994, s. 33 – 34 (téma prednášky konanej dňa 19. 4. 1994 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).
- Labutia pieseň*. Historická revue, 5, 1994, č. 1, s. 33. – Tamže: *Svet cez okuliare* (č. 2, s. 36). – *Prišlo na lámanie chleba* (č. 3, s. 36). – *Chlieb náš každodenný* alebo *Nielen chlebom je človek živý* (č. 4, s. 29). – *Máte svoj kus chleba?* (č. 5, s. 36). – *Chlieb v prísloviach a porekdlách* (č. 6, s. 35). – *Psie dni* (č. 7, s. 37). – *Bola Xantipa naozaj xantipou?* (č. 8, s. 36). – *Heuréka* (č. 9, s. 5). – *Lukulské hody* (č. 10, s. 3).
- Jablko sváru*. Nedelňá Pravda, 3, 1994, č. 31, s. 6. – Tamže: *Lukratívny podnik* (č. 46, s. 6). – *Bez konfrontačného tónu* (č. 47, s. 6). – *Vianočný čas* (č. 51, s. 6).
- Konferencia o Paulínovi Bajanovi. Slavica Slovaca, 29, 1994, s. 85 – 86 (správa o konferencii konanej v dňoch 23. – 25. 6. 1992 v Skalici).
- Alphabet. In: Slovakia and the Slovaks. A Concise Encyclopedia. Red. M. Strhan – D. P. Daniel. Bratislava, Encyclopedical Institute of Slovak Academy of Sciences – Goldpress 1994, s. 10. – Tamže: Bernolák, Anton (s. 51). – Bernolák's followers (s. 51). – Bernolák's language (s. 51). – Biblical language (s. 54). – Hadbavný, Romualdus (s. 236). – Okál, Miloslav (s. 432).
- 1995
- Historický slovník slovenského jazyka. 4. zv. P (*poihrat' sa – pytlovať*). Red. M. Majtán a kol. 1. vyd. Bratislava, Veda 1995. 584 s. (spoluautori M. Kováčová, E. Krasnovská, T. Laliková, M. Majtán, M. Majtánová, D. Ondrej-kovičová, B. Ricziová),
Ref.: 1. Dvonč, L.: Vyšiel štvrtý zväzok. Slovenské národné noviny, 7 (10), 1996, č. 27, s. 12. – 2. Žigo, P.: Slovenská reč, 61, 1996, s. 309 – 313.
- Frazeologická terminológia. 1. vyd. Bratislava, Stímul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995. 162 s. (spoluautori J. Mlacek, P. Ďurčo, F. Miko, E. Krošláková, M. Jankovičová, M. Dobříková).
Ref.: Horecký, J.: Terminologické problémy frazeológie. Kultúra slova, 29, 1995, s. 171 – 174. – 2. Kvapil, R.: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 184 – 185.
- Štylistické hodnotenie niektorých lexikálnych jednotiek z obdobia 50. – 80. rokov.
In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994. Red. J. Doruľa. Bratislava, Veda 1995, s. 162 – 166.
- Prenikanie slovenčiny do katechizmov v 16. – 18. storočí. In: Náboženské a sociálne hnutie v Uhorsku a v Čechách. Red. K. Kučerová – E. Tkáčiková. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 1995, s. 108 – 119.

Frazémy kresťanského pôvodu v minulosti a v súčasnosti. In: Funkcionovanie frazeologii v texte v period krizisa ideologii i kultury. Red. V. Kostršica – V. M. Mokijenko – L. I. Stepanovová – O. A. Ivaško – Je. K. Nikolajevová. Meždunarodnyj komitet slavistov. Olomouc, Komissija po slavianskoj frazeologii 1995, s. 66 – 67 (tézy).

Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné. Zv. 1. A – P. Zv. 2. R – Ž. Red. F. Čermák – J. Machač. Praha 1994. In: Jazykovedný časopis, 46, 1995, s. 132 – 140 (rec.).

Ľudovít Štur i jeho vremena. Sbornik statej. Materialy naučnoj sessii posviaščenoj 175-letiju so dňa roždenija vydajuščegosia dejatel'a slovackogo nacional'nogo osvoboditel'nogo dviženija serediny XIX v. – Ľudovita Štura 1815 – 1856). Red. L. N. Smirnov – Je. N. Maslennikovová. Moskva 1992. In: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 82 – 84 (ref.).

Začneme od Adama. Historická revue, 6, 1995, č. 1, s. 27. – Tamže: *Fašiangy* (č. 2, s. 27). – *Dávid a Goliáš* (s. 35). – *Prečo meruósmy?* (č. 4, s. 38). – *Čo značí íst' do Canossy?* (č. 5, s. 36). – *Vavrínový veniec* (č. 6, s. 13). *Pandorina skrinka* (č. 7, s. 28). – *Sibyla alebo Pýtia?* (č. 8, s. 36). – *Boli ste už v levovej jame?* (č. 9, s. 31). – *Čas Vianoc* (č. 10, s. 25).

Pikantný je vždy štipľavý? Nedel'ná Pravda – magazin, 4, 1995, č. 15, s. 19.

1996

Regionálny charakter niektorých frazém s vlastnými menami. In: 12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“. Prešov 25. – 26. októbra 1995. Zborník referátov. Red. M. Majtán – F. Ruščák. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove – Fakulta humanitných a prírodných vied 1996, s. 38 – 42.

Frazémy v starších slovenských slovníkoch. In: Frazeologické štúdie. 1. Red. J. Mlacek – P. Ďurčo. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996, s. 83 – 90.

Jazyk a štýl súkromnej korešpondencie slovenských zemanov a šľachticov v 17. – 18. storočí. In: Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996. Red. Ľ. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 75 – 80.

Odraz kresťanskej kultúry v slovenskej frazeológii. In: Slovenská kresťanská a svetská kultúra. Studia Culturologica. 1. Red. J. Skladaná. Bratislava, Veda 1996, s. 120 – 135.

Jazyk starších slovenských pamiatok z gemerskej oblasti. In: Kniha '93. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry. Red. M. Domová. Martin, Matica slovenská 1996, s. 246 – 251.

Úvod. In: Slovenská kresťanská a svetská kultúra. *Studia Culturologica. 1.* Red. J. Skladaná. Bratislava, Veda 1996, s. 7 – 8.

Frazémy kresťanského pôvodu v Historickom slovníku slovenského jazyka. In: *Frazeologia a religia. Komisja frazeologii słowiańskiej Międzynarodowego komitetu slawistów. Instytut filologii wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Opolskiego. Tezy referatów międzynarodowego sympozjum naukowego. Opole, 4 – 6 września 1996.* Red. W. Chleba – S. Kochman. Opole, Wydawnictwo PRO 1996, s. 49.

Fašiangy. Nedeľná Pravda – magazín, 5, 1996, č. 10, s. 19.

Rok hojnosti. Historická revue, 7, 1996, č. 1, s. 29. – Tamže: *Vandali a barbari* (č. 2, s. 29). – *Možno chytiť šťastie za pačesy?* (č. 3, s. 38). – *Číslo navyše* (č. 4, s. 31). – *Odyseova cesta* (č. 5, s. 30). – *Potemkinove dediny* (č. 6, s. 35). – *Neveriaci Tomáš* (č. 7, s. 25). – *Modus vivendi a iné citátové spojenia* (č. 8, s. 35 – 36). – *Brvno v oku* (č. 9, s. 30). – *Návrat strateného syna* (č. 10, s. 35).

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV za rok 1995. Slovenská reč, 61, 1996, s. 174 – 181 (spoluautor I. Ripka).

Životné jubileum Marie Majtánovej. Slovenská reč, 61, 1996, s. 55 – 57 (k 60. narodeninám M. Majtánovej). – Ďalší autorkin jubilejný článok pri tej istej príležitosti: Jubilujúca Marie Majtánová. Slavica Slovaca, 31, 1996, s. 174 – 175.

1997

Kultivovanie predpisovnej slovenčiny od 16. storočia. In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. *Philologica. 45.* Red. P. Žigo a kol. Bratislava, Univerzita Komenského 1997, s. 83 – 102.

Kamaldulský latinsko-slovenský slovník z roku 1763. In: O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slavistický kabinet SAV 1997, s. 53 – 70.

O jazyku súkromnej korešpondencie rodiny Svätajánskych. In: *Kniha '95 – '96.* Zost. M. Domová. Martin, Matica slovenská 1997, s. 198 – 202.

Čo s historizmami a archaizmami v súčasných slovníkoch. In: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy.* Sociolinguistica Slovaca. 3. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1997, s. 246 – 251.

Biblia ako prameň slovenskej frazeológie. In: *Tekst sakralny. Tekst inspirowany liturgią.* Red. G. Habrajska. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 1997, s. 289 – 293, pol. res. s. 294.

Diachrónia v synchrónnej frazeológii Jozefa Mlacka. In: *Frazeologické štúdie. 2.* Red. P. Ďurčo. Bratislava, Esprima 1997, s. 146 – 153.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave. In: *Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1976 – 1985).* Bratislava, Veda 1997, s. 363 – 644.

- Contemporary and historical character of A. P. Záturecký's phraseology. In: *Phraseology and Paremiology. Europhras 97. International Symposium, September 2 – 5, 1997. Liptovský Ján. Theses. Red. P. Ďurčo. Bratislava, Commission for Phraseology by Slovak Committee of Slavists 1997*, s. 42 – 43.
- Slovenské príslovia a porekadlá. Výber zo zbierky A. P. Zátureckého. Zost. Z. Profantová – J. Mlacek. 1. – 2. zv. Bratislava 1996. *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 182 – 184 (ref.).
- Dôstojná spomienka. [Slovenské príslovia a porekadlá. Výber zo zbierky A. P. Zátureckého. 1. – 3. zv. Bratislava 1996. *Literika*, 2, 1997, s. 140 – 141 (ref.).
- Vtáka poznáš po perí, človeka po reči. [Habovštiaková, K. – Krošláková, E.: *Frazeologický slovník. Človek a príroda vo frazeológii. Bratislava 1996.*] *Literika*, 2, 1997, č. 1 – 2, s. 277 – 278 (ref.).
- Na Tri krále o krok ďale. Historická revue*, 8, 1997, č. 1, s. 35 – 36. – Tamže: *Lev salónov* (č. 2, s. 36). – *Kalich horkosti* (č. 3, s. 32). – *Hurónsky rev* (č. 4, s. 27 – 28). – *Sodoma a Gomora* (č. 5, s. 16). – *Danajský dar* (č. 6, s. 28). – *Pohon na čarodejnice* (č. 7, s. 28). – *Babylonská veža* (č. 8, s. 25). – *Augiášov chliev* (č. 9, s. 29). – *Pokoj ľuďom dobrej vôle* (č. 10, s. 29).
- Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV za rok 1996. *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 288 – 296 (spoluautor I. Ripka).
- Životné jubileum univerzitného profesora Rudolfa Krajčoviča. *Kultúra slova*, 31, 1997, s. 225 – 227 (k 70. narodeninám).
- Životné jubileum Jozefa Mlacka. *Slovenská reč*, 62, 1997, s. 244 – 248 (k 60. narodeninám). – Ďalší autorkin jubilejný článok pri tej istej príležitosti: Jubilujúci Jozef Mlacek a slovenská frazeológia. *Kultúra slova*, 31, 1997, s. 228 – 231.

1998

- Jazyk slovenských katechizmov zo 16. – 18. storočia. In: *Obdobie protireformácie v dejinách slovenskej kultúry z hľadiska stredoeurópskeho kontextu (z príležitosti 300. výročia úmrtia Tobiáša Masníka)*. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slavistický kabinet SAV 1998, s. 157 – 167.
- Slovenské frazémy kresťanského pôvodu v slovanskom kontexte. In: *XII. medzinárodný zjazd slavistov v Krakove. Príspevky slovenských slavistov*. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slovenský komitét slavistov – Slavistický kabinet SAV 1998, s. 133 – 141, angl. res. s. 133.
- Slovenské osobné mená v Banskej Bystrici v 16. storočí. In: *13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2. – 4. októbra 1997. Zborník materiálov*. Red. M. Majtán – P. Žigo. Bratislava, Esprima 1998, s. 169 – 172.
- Súčasnosc' a historickosc' frazeológie A. P. Zátureckého. *Češtinář. Zpravodaj katedry českého jazyka a literatury Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové*, 8, 1997/98, s. 140 – 145.

Present and historical character of A. P. Záturecký phraseology. In: *Europhras '97. Phraseology and Paremiology*. Red. P. Ďurčo. Bratislava, Akadémia PZ 1998, s. 327 – 330.

[Diskusné príspevky.] In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Bratislava 30. augusta – 8. septembra 1993. *Záznamy z diskusie k predneseným referátom*. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slovenský komitét slavistov – Slavistický kabinet SAV 1998, s. 604 – 605; s. 606 – 607.

Vrcholné jazykovedné dielo. [Slovník slovenských nárečí. 1. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava 1994. *Literárny týždenník*, 11, 1998, č. 26, s. 7 (ref.).

Hic sunt leones alebo Tu sú levy. *Historická revue*, 9, 1998, č. 1, s. 29. – Tamže: *Záhadný ako sfinga* (č. 2, s. 29). – *Scylla a Charybda* (č. 3, s. 28). – *Farebné dni Veľkej noci* (č. 4, s. 29). – *Bartolomejská noc* (č. 5, s. 29). – *Diogenov sud* (č. 6, s. 22). – *Ariadnina niť* (č. 7, s. 29). – *Ikarov let a pád* (č. 8, s. 33). – *Prispejte aj vy svojou hrivnou!* (č. 9, s. 29). – *Chlieb a hry* (č. 10, s. 29).

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV za rok 1997. *Slovenská reč*, 63, 1998, s. 173 – 183 (spoluautor I. Ripka).

1999

Slová z hlbín dávnych vekov. 1. vyd. Bratislava, Grand Multitrade 1999. 208 s.

Ref.: 1. Bosák, J.: O slovenčine trochu inak. *Frazeologický darček pod stromček*. *Rodina a škola*, 47, 1999, č. 10, s. 4 – 2. Dudok, M.: Dedičstvo múdrosti a jazykových kontaktov. *Nad knihou z našej frazeologickej klenotnice*. *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 56, 1999, č. 45, s. 26. – 3. Habovštiaková, K.: Oprášené slovné spojenia. *Katolícke noviny*, 114, 1999, č. 50, s. 18. – 4. Baláková, D.: Frazeológia nielen v škole. *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 46, 1999/2000, s. 252 – 253. – 5. Horecký, J.: Jazyková prechádzka po dávnoveku. *Kultúra slova*, 34, 2000, s. 43 – 47. – 6. Chrenková, E.: Literárny týždenník, 13, 2000, č. 13, s. 10. – 7. Králik, L.: *Slovenská reč*, 65, 2000, s. 36. – 8. Profantová, Z.: *Slovenský národopis*, 48, 2000, s. 255 – 256. – 9. Šebestová, A.: *Slovenské pohľady na literatúru, umenie a život*, 4 + 116, 2000, č. 11, s. 111 – 113. – 10. Šebestová, A.: *ToP* (tlumočení – preklad), 11, 2000, č. 53, s. 7.

Nárečové pozadie predpisovných jazykových útvarov. – In: *Nárečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie* (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Red. A. Ferenčíková. Bratislava, Veda 1999, s. 45 – 52.

Latinčina v mestských písomnostiach v 17. – 18. storočí. – In: *Formy a obsah vzdelanosti v historickom procese*. *Zborník materiálov z vedeckej konferencie konanej v dňoch 17. – 19. novembra 1997 v Smoleniciach*. Red. V. Čičaj. Bratislava, Veda 1999, s. 178 – 181.

Edičná poznámka. – In: Stanislav, J.: *Slovenský juh v stredoveku*. 1. 2. vyd. Bratislava, Národné literárne centrum 1999, s. 473 – 474.

Aj ty, Brutus? *Historická revue*, 10, 1999, č. 1, s. 31. – Tamže: *Panický strach* (č. 2, s. 33). – *Damoklov meč* (č. 3, s. 33). – *Čínsky múr* (č. 4, s. 33). – *Blúdiaci Holanďan* (č. 5, s. 33). – *Nehádzte perly sviniam* (č. 6, s. 33). – *Boj s veternými mlyňmi* (č. 7, s. 33). – *Byť na indexe* (č. 8, s. 33). – *Do roka a do dňa* (č. 9, s. 33). – *Od Kaiľáša k Pilátovi* (č. 10, s. 31).

- Správa o činnosti Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV za rok 1998. *Slovenská reč*, 64, 1999, s. 158 – 168 (spoluautor I. Ripka).
- Významné životné jubileum Kataríny Habovštiakovej. *Slavica Slovaca*, 34, 1999, s. 168 – 169 (k 70. narodeninám).
- Za Věrou Petráčkovou. *Slavica Slovaca*, 34, 1999, s. 164.
- 2000
- Historický slovník slovenského jazyka. 5. R – rab. – Š – švrkotat'. Red. M. Majtán – R. Kuchar – J. Skladaná. 1. vyd. Bratislava, Veda 2000. 692 s. (spoluautori M. Kováčová, E. Krasnovská, R. Kuchar, T. Laliková, M. Majtán, R. Ondrejková, M. Sitárová).
- Ref.: 1. Dvonč, L.: Historický slovník slovenského jazyka úspešne napreduje. *Slovenské národné noviny*, 12 (16), 2001, č. 5, s. 4. – 2. Ondruš, Š.: Piaty zväzok Historického slovníka. *Literárny týždenník*, 14, 2001, č. 12, s. 10.
- Jazyk mestských kníh zo 16. – 18. storočia. In: *Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca*, 5. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 2000, s. 125 – 131.
- Jazyk levočských prísazných formúl zo 16. – 19. storočia. In: *Knihy '97 – '98*. Red. M. Domová. Martin, Matica slovenská 2000, s. 225 – 228.
- Die Sprache der slowakischen Katholiken und Protestanten im 16. – 18. Jahrhundert. In: *Gegenreformation und Barock im Mitteleuropa in der Slowakei*. Red. L. Kačic. Bratislava, Slavistický kabinet SAV – Kabinet für Slawistik der SAV 2000, s. 157 – 164.
- Jazyk liturgických textov zo 16. storočia. In: *Modlitba a jej literárne, jazykové a komunikačné hodnoty*. Red. S. Očenášová-Štrbová. Banská Bystrica, Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela 2000, s. 71 – 76.
- Kvalifikátory vo výkladovom slovníku na časovej osi. In: *Nová slovní zásoba ve výkladových slovníkách. Sborník příspěvků z konference*. Praha, 31. 10. – 1. 11. 2000. Red. O. Martincová – J. Světlá. Praha, Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky 2000, s. 91 – 97.
- Ján Horecký ako klasický filológ. In: *Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého*. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 2000, s. 31 – 38.
- Zlatý vek*. *Historická revue*, 11, 2000, č. 2, s. 33. – Tamže: *Je toho ako šafranu* (č. 3, s. 35). – *Hanibal pred bránami* (č. 4, s. 3). – *Potrebujete mecenáša?* (č. 5, s. 35). – *Egyptské rany* (č. 6, s. 35). – *Šedá eminencia* (č. 7, s. 35). – *Prometeov oheň* (č. 8, s. 35). – *Zo Šavla sa stal Pavol* (č. 9, s. 35). – *Svätoplukove prúty* (č. 10, s. 35).
- Významné životné jubileum profesora Vincenta Blanára. *Slovenská reč*, 65, 2000, s. 345 – 348 (k 80. narodeninám V. Blanára).
- Rozhovor s PhDr. Janou Skladanou, CSc., o Malej klenotnici slov. *Historická revue*, 11, 2000, č. 1, s. 30 (rozhovor K. Hradskej s J. Skladanou).

2001

- Jazyk kázni P. J. Zruneka OFM. In: Slovenská kresťanská a svetská kultúra. *Studia Culturologica Slovaca* 2. Ed. J. Skladaná. Bratislava, Veda 2001, s. 157 – 162.
- Slovenské rukopisné pamiatky z Banskej Štiavnice v pramennej základni Historického slovníka slovenského jazyka. In: *Kniha 1999 – 2000. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Zost. M. Domová. Martin, Slovenská národná knižnica 2001, s. 189 – 192.
- Sémantika a štruktúra slovenských frazém z diachrónneho aspektu. In: *Frazeologizm: Semantika i formy*. Sbornik statej, posvjaščennych jubileju professora Kafedry ruskogo jazyka Kurganskogo gosudarstvennogo universiteta Valentiny Andrejevny Lebedinskoj. Kurgan: Ministerstvo obrazovanija Rossijskoj federacii. Kurganskij gosudarstvennyj universitet 2001, s. 98 – 103.
- Frazeológia v troch typoch slovníkov: v historickom, nárečovom a súčasnom spisovnom. In: *Frazeografia słowiańska*. Księga pamiątkowa poświęcona prof. dr. hab. Halinie A. Lilicz. Red. M. Balowski i W. Chlebda. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2001, s. 177 – 183.
- Staršie i novšie frazémy kresťanského pôvodu v súčasnom slovenskom jazyku. In: *Nowa frazeologia w nowej Europie. Novaja frazeologija v novej jevropie. Neue Phraseologie im neuen Europa*. Słowo. Tekst. Czas. VI. Tezy referatów międzynarodowej konferencji naukowej. Szczecin, 6 – 7 września 2001 r. Pod red. H. Waltera, W. Mokijenki i M. Aleksiejenki. Greiswald: Komisja frazeologii słowiańskiej Międzynarodowego komitetu slawistów. Uniwersytet Szczeciński. Instytut filologii słowiańskiej. Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greiswald. Institut für Slawistik 2001, s. 52 – 53.
- Frazeológia v rámci biblického kontextu. In: *Text a kontext v náboženskej komunikácii*. *Studia Philologica* VIII. Prešov, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove 2001, s. 85 – 89.
- Frazeológia v diele Petra Tvrdeho. In: *Peter Tvrdý. Zborník zo seminára k 150. výročiu narodenia, 28. novembra 2000*. Zost. S. Ondrejovič, K. Fircáková, D. Lechner. Bratislava, Univerzitná knižnica v Bratislave, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2001, s. 35 – 38.
- Spracúvanie frazém v súčasnom a historickom slovníku. In: *K aktuálnym otázkam frazeológie*. Zost. E. Krošláková a Ľ. Kralčák. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2001, s. 129 – 134.
- Kúpiť niečo za babku*. *História*, I, 1, s. 33. – Tamže: *Čertovské spojenia* (2, s. 37). – *Sedieť ako múmia* (3, s. 37) – *Všetky cesty vedú do Ríma* (4, s. 36) – *Po nás potopa* (5, s. 37) – *Vzlietnuť ako fénix z popola* (6, s. 29).

Edičná činnosť

Pramene k dejinám slovenčiny. Red. M. Majtán – J. Skladaná. 1. vyd. Bratislava, Veda 1992. 400 s. + 24 s. obr. príl. (editorka s V. Blanárom, J. Doruľom, I. Kotuličom, E. Krasnovskou, M. Majtánom, M. Majtánovou).
Ref.: Dvonč, L.: Pramene k dejinám našej rodnej reči. Slovenské národné noviny, 3 (7), 1992, č. 32, s. 11. – 2. Krošláková, E.: Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 149 – 151. – 3. Ondrejovič, S.: Pramene k dejinám slovenčiny. Knižná revue, 2, 1992, č. 12, s. 7. – 4. Ripková, G.: Slovenská archivistika, 27, 1992, s. 119 – 121. – 5. Žigo, P.: Slovenská reč, 57, 1992, s. 377 – 379.

Prekladateľská činnosť

Slovník cudzích slov. Sprac. kolektív autorov pod vedením V. Petráčkovej a J. Krausa. 1. slov. vyd. Bratislava, Media Trade – Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1997. 992 s. (spoluprekladatelia L. Balážová, J. Bosák, J. Genzor, I. Ripka).

Ref.: 1. Balák, Š.: Vyšiel slovník cudzích slov. Slovenská Republika, 28. 7. 1998, s. 9. – 2. Habovštiak, A.: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 45, 1998/99, s. 61 – 62. – 3. Chrenková, E.: Slovník cudzích slov. Kultúra slova, 32, 1998, s. 106 – 111. – 4. Ondrejovič, S.: Nad novým Slovníkom cudzích slov. Slovenská reč, 63, 1998, s. 361 – 366. – 5. Habovštiaková, K.: Literika, 4, 1999, č. 2, s. 126.

Redakčná činnosť

Historický časopis, 22, 1974 – 4, 1995 (jazyková redaktorka).

Pramene k dejinám slovenčiny. 1. vyd. Bratislava, Veda 1992. 400 s. + 24 s. obr. príl. (spoluzostavovateľ M. Majtán).

XI. medzinárodný zjazd slavistov. Bratislava 30. augusta – 8. septembra 1993. Program. Bratislava, Slovenský komitét slavistov 1993. 152 s. (členka kolektívu redaktorov).

XI. medzinárodný zjazd slavistov. Zborník resumé. Bratislava, Veda 1993. 696 s. (členka redakcie).

Kultúra slova, 28, 1994 – 35, 2001 (členka red. rady).

Slovenská kresťanská a svetská kultúra. Studia Culturologica. 1. Bratislava, Veda 1996 (redaktorka).

Slovenská kresťanská a svetská kultúra. Studia Culturologica Slovaca 2. Ed. J. Skladaná. Bratislava, Veda 2001. 224 s.

Historický slovník slovenského jazyka. 5. R – rab. – Š – švrkotať. Bratislava, Veda 2000. 892 s. (spoluredaktori M. Majtán, R. Kuchar).

Literatúra

Jana Skladaná, rod. Čajánková. In: Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1976 – 1985). Bratislava, Veda 1997, s. 537 – 538 (súpis prác J. Skladanej za roky 1976 – 1985).

Dvonč, L.: Súpis prác Jany Skladanej za roky 1965 – 1990. Slovenská reč, 57, 1992, s. 41 – 46.

Jana Skladaná, rod. Čajánková. In: Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1986 – 1995). Bratislava, Veda 1998, s. 568 – 572 (súpis prác J. Skladanej za roky 1986 – 1995).

Skladaná, rodená Čajánková, Jana, PhDr., CSc. – lingvistka. Jazykovedný ústav Ludovíta Štúra SAV. In: Macková, M.: Kto je kto v Slovenskej akadémii vied. Bratislava, Veda 2000, s. 145 (heslo).

Zostavil Ladislav Dvonč

ROZLIČNOSTI

Pizzeria a *pizzéria*. – Všeobecne známe a bežne používané je u nás dnes aj slovo *pizza*. Je to slovo talianskeho pôvodu, pri ktorom sa dodnes zachováva pôvodná talianska pravopisná podoba so zdvojeným *zz*. O tom, že sa v našom jazyku začalo používať iba nedávno, najlepšie svedčí fakt, že slovo *pizza* sa v 3. diele Slovníka slovenského jazyka z roku 1963 ešte neuvádza. Slovo *pizza* sa nezaznamenáva ani v Slovníku cudzích slov od autoriek M. Ivanová-Šalingová a Z. Maníková, ktorý vyšiel v roku 1979 (objavuje sa až v jeho neskorších vydaniach) a ktorý v histórii slovníkov cudzích slov predstavuje u nás prvý najväčší takýto slovník. Slovo *pizza* sa už zaznamenáva v Krátkom slovníku slovenského jazyka z roku 1987 s výslovnosťou [picca] so zdvojeným *cc*, ďalej je tu skratka tal., čo hovorí o už spomínanom talianskom pôvode tohto slova, význam „jedlo z cesta zapečeného zeleninou, mäsom a syrom“. Je tu aj údaj o prípone *-e* v G sg., čo znamená, že sa tu predpokladá tvar G sg. *pizze*, resp. skloňovanie slova *pizza* na základe výslovnosti podľa vzoru *ulica*. V bežnej jazykovej praxi sa niekedy stretávame aj so skloňovaním na základe pravopisej podoby, teda napr. s tvarom G sg. *pizzy*. Pri slovách, pri ktorých je z hľadiska slovenského pravopisu rozdiel medzi pravopisom a výslovnosťou, sa v spisovnej slovenčine vychádza z výslovnosti, nie z pravopisu, napr. *Bologna* s výslovnosťou [boloňa] – *Bologne* s výslovnosťou [boloňe]. V Morfológii slovenského jazyka (1966, s. 105) sa výslovne hovorí, že podľa vzoru *ulica* sa skloňujú aj cudzie slová ako *Bologna*, *Campagna*, pretože vo výslovnosti je tu mäkká spoluhláska *ň* pred príponou *-a* (výsl. [boloňa, kampaňa]: G sg. z *Bologne*, L sg. v *Bologni*, v *Campagni* a pod. Pripomína sa tiež, že sem nepatrí slovo *Tosca* a pod. s výslovnosťou [toska]). Slovo *pizza* sa zaznamenáva aj v Pravidlách slovenského pravopisu z roku 1991 s výslovnosťou [picca] a s tvarom *-e* v G sg. V 2. vydaní týchto Pravidiel z roku 1998 sa zaznamenáva aj tvar *pizz*, čo je tvar G pl. Slovo *pizza* má totiž nielen význam „jedlo“, ale aj význam „porcia tohto jedla, porcia pizze“ a v takomto prípade sa používajú už aj tvary plurálu, teda napr. N pl. *pizze* (*tri pizze* a pod.), G pl. *pízz* (napr. *z dvoch pízz si vybral prvú*) atď. Aj v tvare G pl. *pízz* sa v pravopise zachováva dvojité *zz*. Je to podobný prípad ako napr. *Bruggy* – *Brúgg*. V 6. zväzku Slovníka slovenského jazyka (1968, s. 263) sa síce zaznamenáva podoba *Brugg* s dvojitým *gg*, čo treba hodnotiť kladne, nesprávne je tu však krátke *u*. V tvaroch G pl. pravidelne nastáva predlžovanie samohlásky, a preto tu má byť dlhé *ú*, takže správna podoba G pl. je podľa toho *Brúgg* a s dlhým *ú* a dvojitým *gg* (porov. Dvonč, L.: *Bruggy* – *Brúgg*, nie „*Brugg*“, *Slovenská reč*, 37, 1972, s. 180 – 191). Tomuto zisteniu zodpovedá aj tvar G pl. *pízz* s dlhým *í* a s dvojitým *zz* v

pravopisnej podobe, ktorý sa zaznamenáva v spomínanom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu.

Vo vydaní Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1998 (s. 314) sa už popri slove *pizza* zaznamenáva aj slovo *pizzeria*. Slovo *pizzeria* sme takisto prevzali z taliančiny. Slovo *pizzeria*, pri ktorom rovnako ako pri slove *pizza* píšeme dvojité *zz*, sa uvádza aj v 3. vydaní Krátkeho slovníka slovenského jazyka z r. 1997, pričom sa v slovníku naznačuje výslovnosť s dlhým *é*, a stretávame sa s ním aj v najnovších slovníkoch cudzích slov. Ide o pomenovanie predajne pizze, resp. skôr zariadenia reštauračného alebo bufetového typu, v ktorom sa podáva a konzumuje pizza. Popri pravopisnej podobe *pizzeria* so zakončením *-eria* po dvojitom *zz* sa už dnes stretávame najmä v našich reklamných časopisoch (napr. v časopise Titan), ale aj inde, napr. na firemných tabuliach, oznamoch a pod. (napr. na Obchodnej ulici v Bratislave) aj s pravopisnou podobou *pizzéria* so zakončením *-éria* po *zz*. Teda popri pravopisnej podobe *pizzeria* so zakončením *-eria*, ktorá je kodifikovaná, stretávame sa aj s pravopisnou podobou *pizzéria*, ktorá nie je kodifikovaná. Na mieste je otázka, či máme používať pravopisnú podobu *pizzeria* alebo *pizzéria*, prípadne aj otázka, či máme používať podobu *pizzeria* a aj podobu *pizzéria* ako dve rovnocenné podoby (ako výslovnostné a pravopisné varianty jedného a toho istého slova).

Podľa Pravidiel slovenského pravopisu z roku 1931 (s. 25) dlhé *é* okrem iných prípadov, ktoré sa tu zaznamenávajú, píšeme aj v zdomácnených cudzích slovách, napr. *aféra*, *dekrét*, *sféra*, *šéf*, *Švédsko* a pod. V Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1940 (s. 25) sa hovorí o tom, že dlhú výslovnosť v koncových slabikách majú najmä slová cudzieho pôvodu, napr. *-ádiium*, *-árium*, *-éziium*, *-ácia*, *-ária*, *-ázia* atď. Z nášho hľadiska sú dôležité zakončenia, ktoré sú blízke zakončeniu slova *pizzeria*, resp. *pizzéria*. Ide o dlhú výslovnosť v koncových slabikách *-árium*, *-ária*, *-érium*, *-érus*, *-írium*, *-íra*, *-ír*, *-ýr*, *-órum*, *-úrium*, *-úr*, pričom je tu nielen dlhá samohláska, ale aj spoluhláska *r*. Najdôležitejšie sú slová s dlhým *é*, teda slová na *-érium*, *-ér*. Pravidlá slovenského pravopisu spomínajú slová *baktérium* a *klérus*. Podoba *baktérium* sa v týchto Pravidlách slovenského pravopisu zaznamenáva aj v pravopisnom slovníku (s. 139), dnes bežne používaná podoba *baktéria* tu nie je. Namiesto podoby *séria* s dlhým *é* sa v týchto Pravidlách zaznamenáva v pravopisnom slovníku podoba *seria* s krátkym *e*. V tých istých Pravidlách sa na s. 7 pripomína dlhé *é* v slovách *impérium* a *mystérium*, čo sú prípady, v ktorých sa na rozdiel od prvých Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1931 nemá písať *e*, ale dlhé *é*. Zásadná zmena nastala v Pravidlách slovenského pravopisu z roku 1953. Tu sa na s. 41 hovorí o tom, že cudzie podstatné mená ženského rodu na *-ia*, podstatné mená stredného rodu na *-ium* a podstatné mená mužského rodu na *-ius* majú predchádzajúcu slabiku dlhú, ak je pred koncovým *-ia*, *-ium*, *-ius* jedna znelá (párová alebo nepárová) spoluhláska (b, d, g, z, h, m, n, l, r, v). Tu sa už spomína aj zakončenie na *-ria* s príkladmi *séria*, *drogé-*

ria, je tu zakončenie *-érium* s príkladom *klimaktérium*, *-érius* s príkladom *Tibérius*, ako aj ďalšie slová s podobnými zakončeniami, ktoré zodpovedajú uvedenému vymedzeniu. Všetky tieto a podobné prípady ukazujú na silnejúce sa uplatňovanie dlhých samohlások v slovách cudzieho pôvodu v spisovnej slovenčine. V takýchto prípadoch sa rozšírilo aj používanie dlhej samohlásky *é*. Zodpovedá to nášmu staršiemu konštatovaniu, že najmä od Pravidiel slovenského pravopisu z roku 1953 sa v spisovnej slovenčine rozšírilo a upevnilo používanie dlhých samohlások *é* a *ó*.

Ak vychádzame z formulácie, ktorá je v Pravidlách slovenského pravopisu z roku 1953 a ktorá platí dodnes, potom nám celkom prirodzene vychádza požiadavka používať v spisovnej slovenčine výslovnostnú a pravopisnú podobu *pizzéria* so zakončením *-éria*. Používanie pravopisnej podoby *pizzéria* podporujú početné slová na *-éria*, ktoré sa dnes používajú v spisovnej slovenčine, napr. *séria*, *batéria*, *baktéria*, *artiléria*, *kafiléria*. Používanie podoby *pizzéria* s dlhým *-éria* podporujú však predovšetkým slová na *-éria*, ktoré majú podobný význam ako slovo *pizzeria*, resp. *pizzéria*. Ide o pomenovania obchodných alebo stravovacích zariadení, predajní istých tovarov, bufetov, jedální a podobne: *drogéria*, *bagetéria* (novšie slovo označujúce predajňu bagiet alebo menšie zariadenie, v ktorom možno konzumovať bagety s rozličnými úpravami).

Zmieňme sa ešte osobitne o výslovnosti pomenovania *pizza*. Pravidlá slovenského pravopisu (2000) uvádzajú jeho výslovnosť so zdvojeným *cc*, teda [*picca*]. Môžeme však konštatovať, že v bežnej jazykovej praxi sa uplatňuje zjednodušená výslovnosť s jedným *c*, teda [*pica*]. Táto výslovnosť je zaužívaná aj pri slove *pizzéria*, ktorého pravopisnú podobu v príspevku rozoberáme. Pravidlá slovenskej výslovnosti Á. Kráľa (1996) sa o slove *pizza* ani *pizzeria*, resp. *pizzéria* nezmieňujú, Veľký slovník cudzích slov (S. Šaling – M. Ivanová-Šalingová – Z. Maníková, 2000) zaznamenáva pri slove *pizza* výslovnosť [*pica*] s jedným *c*. Navrhujeme preto, aby sa v nasledujúcich vydaniach kodifikačných príručiek upravila výslovnosť slova *pizza* a slov, ktoré s ním súvisia, v zhode s týmito konštatovaniami, teda [*pica*] s jedným *c*.

Na záver uvádzame, že v súčasnej spisovnej slovenčine možno používať pravopisnú podobu *pizzeria* i *pizzéria* ako dve rovnocenné pravopisné podoby.

Ladislav Dvonč

INFORMÁCIE AUTOROM

Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači – textový editor Word pod operačným systémom Windows alebo textový editor Text602 (T602) pod operačným systémom MS DOS. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať tieto zásady:

1. V celom texte používať jednotné riadkovanie 2.
2. V texte za každým interpunkčným znamienkom urobiť medzeru (napr. s. 312 a pod.).
3. Slová na konci riadka nerozdeľovať a tvrdý koniec riadka používať iba na konci odsekov. Odseky začínať so zarážkou.
4. Pri rozlišovaní typov písma pridávať sa naďalej úzu časopisu, používať kurzívu, riedenie, horný/dolný index. Nič nepodčiarkovať, nepoužívať široký a vysoký typ písma a pod.
5. V textovom editore T602 pomlčky vyznačovať dvoma spojovníkmi s medzerou na začiatku aj na konci (aj pri označovaní stranového a číselného rozsahu, napr. s. 3 -- 12; v r. 1888 -- 1889), v textovom editore Word rozlišovať dlhú čiarku (pomlčku), napr. G. Altmann -- V. Krupa, a krátku čiarku (spojovník), napr. T. Slama-Cazacu; vedecko-metodologický a pod.
6. Znak, ktorý neobsahuje textový editor T602 (poľské písmená, praslovanské a i.), písať kombináciou dvoch znakov tak, aby jednoznačne určili príslušné písmeno, napr. #Z = Ź, #z = ź, &Z = Ż, &z = ż, \$N = Ń, \$n = ń, §L = Ł, §l = ł, #E = Ę, #e = ę, #A = Ą, #a = ą. Zoznam používaných znakov uviesť na začiatku príspevku.
7. Poznámky pod čiaru v texte označiť horným indexom (napr. vzniká tým synergický efekt,¹ ktorý...), poznámky uviesť na konci príspevku v tvare horný index, medzera, obsah poznámky (napr. ¹ Synergia znamená spolupôsobenie...).
8. Grafy a schémy pripojiť na osobitnom liste maximálne vo veľkosti šírky a výšky strany časopisu (podľa požadovanej veľkosti).
9. Do redakcie poslať jeden vytlačený exemplár príspevku spolu s disketou. Príspevok možno poslať aj elektronickou poštou ako prílohu na adresu jazyuls@savba.sk. Po posúdení a redakčnom spracovaní ho redakcia vráti autorovi. Tento exemplár autor pošle späť redakcii spolu so skorigovanou disketou a opraveným vytlačeným príspevkom.
10. Literatúru uvádzať takto:
 - a) knižná publikácia:

FURDÍK, J. : Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča, Modrý Peter 1993. 199 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 2. vyd. Bratislava, Veda 2000. 998 s.
 - b) štúdiá v zborníku:

DOLNÍK, J. : Spisovná slovenčina a čeština. In: Studia Academica Slovaca. 28. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul 1999, s. 39 – 52.
 - c) článok v časopise:

HORECKÝ, J. : Sémantické a derivačné pole slovíet *ísť* a *chodiť*. Slovenská reč, 64, 1999, s. 202 – 208.

Súčasťou každej štúdie Slovenskej reči je záväzne abstrakt v anglickom jazyku (vrátane preloženého titulu). Abstrakt by mal mať max. 100 slov a obsahovať tzv. kľúčové slová na identifikáciu príspevku v rámci vedeckovýskumnej oblasti.

**SLOVEN-
SKÁ** **ROČNÍK**
67 – 2002

REC

časopis pre výskum slovenského jazyka

ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU
EUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

SAP
SLOVAK ACADEMIC PRESS

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o. , Bratislava

ISSN 0037 – 6981

MIČ 49 611

NOVÉ KNIHY ADRESOVANÉ REDAKCII

BUGÁROVÁ, M.: **Intonácia a sémantika vety**. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa 2001. 134 s.

Eurocom. Mehrsprachiges Europa durch Intercomprehension in Sprachfamilien. Red. G. Kischel. Hagen, Fernuniversität 2002. 496 s.

GLOVŇA, J.: **Dynamika kódu a reči**. Lingvistické štúdie. Nitra, Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa 2002. 152 s.

Jazyková komunikácia v 21. storočí. 4. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii. Red. J. Klincková. Banská Bystrica 13. – 14. september 2000. Banská Bystrica, Fakulta humanitných vied, Pedagogická fakulta 2001. 325 s.

K aktuálnym otázkam frazeológie. Zost. E. Krošláková – Ľ. Kralčák. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa 2001. 201 s.

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 67, 2002. Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26. Hlavný redaktor: Slavomír Ondrejovič. Výkonná redaktorka: Monika Koncová. Technický redaktor: Vladimír Radik.

Vychádza šesť ráz za rok. Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o. , P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava. Registračné číslo 7089.

Distributed by SAP – SLOVAK ACADEMIC PRESS Ltd. , P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia.

Objednávky do zahraničia prijíma a vybavuje SLOVART G. T. G. Ltd. , Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia.

Distribution rights held by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o. , 2002